

**I. DÜNYA SAVAŞINDA LİDERLER VE
SAVAŞTA OYNADIKLARI ROL (1914)**

Sermin YAVAŞ KURT

**Yüksek Lisans Tezi
Balkan Araştırmaları Anabilim Dalı
Danışman: Doç. Dr. Ökkeş NARİNÇ**

2025

T.C.
TEKİRDAĞ NAMIK KEMAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BALKAN ARAŞTIRMALARI ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

I. DÜNYA SAVAŞINDA LİDERLER VE
SAVAŞTA OYNADIKLARI ROL (1914)

Sermin YAVAŞ KURT

BALKAN ARAŞTIRMALARI ANABİLİM DALI

Danışman: Doç. Dr. Ökkeş NARİNÇ

TEKİRDAĞ-2025
Her hakkı saklıdır.

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Hazırladığım Yüksek Lisans Tezinin bütün aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara riayet ettiğimi, çalışmada doğrudan veya dolaylı olarak kullandığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, yazımda enstitü yazım kılavuzuna uygun davranıldığını taahhüt ederim.

02/07/2025

Sermin YAVAŞ KURT

ÖZET

Kurum, Enstitü	:Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
ABD	:Balkan Araştırmaları Anabilim Dalı
Tez Başlığı	:I. Dünya Savaşında Liderler ve Savaşta Oynadıkları Rol (1914)
Tez Yazarı	:Sermin YAVAŞ KURT
Tez Danışmanı	:Doç. Dr. Ökkeş NARİNÇ
Tez Türü,Yılı	: Yüksek Lisans Tezi, 2025
Sayfa Sayısı	:135

1914 yılının başlarında, birkaç ay içinde tüm dünyanın büyük bir savaşa sürükleneceği olasılığı, kamuoyu ve devletler nezdinde öngörülemedi. Franz Ferdinand Avusturya- Macaristan İmparatorluğu'nun veliahdı olarak bilinmektedir ve 28 Haziran 1914 tarihinde Bosna'nın başkenti Saraybosna'yı ziyareti sırasında Sırbistan'daki milliyetçi bir örgüt üyesi Gavrilo Princip tarafından eşi Prenses Sophie ile birlikte suikasta uğramıştır. Avusturya Sırbistan'ın tutumu karşısında 28 Temmuz 1914 tarihinde Belgrad'ı bombalayarak Sırbistan'a resmen savaş ilanında bulunmuştur. Bu gelişmenin ardından ilk önce 31 Temmuz 1914'te Rusya genel seferberlik kararı almıştır. Almanya, Rusya'nın seferberliğini savaş ilanı sayarak bu doğrultuda 1 Ağustos 1914'te Rusya ve 3 Ağustos 1914'te Fransa olacak şekilde bu ülkelere resmen savaş ilan etmiştir. Ülkelerin birbirlerine savaş ilan etmeleriyle İttifak devletleri ve İtilaf devletleri adıyla iki grup oluşmuştur. Savaşta yıllar geçtikçe her iki taraf için de savaş yıpratıcı ve umutsuz bir hal almıştır. 1918 yılında artık savaşın sonu başladığı yer de yani Balkanlar'da son bulmuştur. Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun savaşı başlatması ve Wilson'un devreye girmesiyle savaşın bitişe gitmesindeki geçen sürelerde savaşan devletlerinin komuta kademesindeki liderlerin yönetimlerinin savaş üzerinde belirleyici etkileri olmuştur. Bu başlık çerçevesinde incelemeye konu olan bu liderlerin Birinci Dünya Savaşı'na etkileri sunulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Birinci Dünya Savaşı, Çanakkale, Liderler, Mustafa Kemal, Osmanlı Devleti.

ABSTRACT

Institution, Institute : Tekirdağ Namık Kemal University, Institute of Social Sciences
Department : Department of Balkan Studies
Thesis Title : Leaders in World I and The Role of The War (1914)
Thesis Author : Sermin YAVAŞ KURT
Thesis Adviser : Assoc. Prof. Dr. Ökkeş NARİNÇ
Type of Thesis, Year : MS Thesis, 2025
Total Number of Pages : 135

At the beginning of 1914, the possibility that the whole world would be plunged into a major war within a few months could not be foreseen by the public and the states. Franz Ferdinand was the heir apparent of the Austro-Hungarian Empire and was assassinated on 28 June 1914 during his visit to Sarajevo, the capital of Bosnia, by Gavrilo Princip, a member of a nationalist organisation in Serbia, together with his wife Princess Sophie. Austria officially declared war against Serbia by bombing Belgrade on 28 July 1914 in response to Serbia's attitude. Following this development, Russia first decided for general mobilisation on 31 July 1914. Germany, considering Russia's mobilisation as a declaration of war, officially declared war on Russia on 1 August 1914 and France on 3 August 1914. With the countries declaring war on each other, two groups were formed as the Alliance States and the Entente States. As the years passed in the war, the war became exhausting and hopeless for both sides. In 1918, the end of the war ended where it started, namely in the Balkans. In the periods between the start of the war by the Austro-Hungarian Empire and the end of the war with Wilson's intervention, the management of the leaders at the command level of the warring states had decisive effects on the war. Within the framework of this title, the effects of these leaders on the First World War have been tried to be presented.

Keywords: World War I, Gallipoli, Leaders, Mustafa Kemal, Ottoman State.

ÖNSÖZ

Bu çalışmada, Birinci Dünya Savaşı'nın başlangıcı, savaş sürecinde yaşananlar ve savaşın sonuçlarına değindikten sonra savaşa katılan ülkeler İtilaf ve İttifak Devletleri grubu altında incelenmiştir. Bu ülkeler gruplandıktan sonra ülkelerde en üst kademedeki olan İmparator-Çar-Kral-Cumhurbaşkanı kısmından başlayarak Başbakan-Sadrızam, Dışişleri Bakanı, Savaş Bakanı, Genel Kurmay Başkanı olmak üzere Birinci Dünya Savaşının başında yani 1914 yılında görev yapmış liderler listelenmiştir. Bu liderler ile ilgili ayrı ayrı incelemeler yapılmıştır. Yapılan bu incelemelerden bu liderlerin savaşın başlamasına, sürmesine ve bitmesine yönelik etkileri ve fikirleri detaylı olarak sunulmuştur.

Bu çalışmanın her aşamasında ilgi ve desteğini esirgemeyerek her fırsatta çalışmamla yakından ilgilenen, yol gösteren danışman hocam Sayın Doç. Dr. Ökkeş NARİNC'e, değerli jüri üyesi hocalarıma, her zaman bana destek olan kızım Selin KURT'a ve eşim İbrahim KURT'a teşekkürlerimi sunarım.

Sermin YAVAŞ KURT

TEKİRDAĞ 2025

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ.....	ii
TEZ ONAY SAYFASI	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT	v
ÖNSÖZ	vi
İÇİNDEKİLER	vii
FOTOĞRAFLAR LİSTESİ	x
GİRİŞ	1
1. I. DÜNYA SAVAŞI	8
1.1. I. Dünya Savaşının Nedenleri	8
1.2. Osmanlı Devleti'nin Savaşa Girmesi.....	9
1.3. I. Dünya Savaşının Başlaması.....	10
1.4.Marne Muharebesi.....	11
1.5.Doğu Cephesi.....	12
1.6.Doğu'da Türk-Rus Savaşı: Sarıkamış.....	16
1.7.Çanakkale Savaşı.....	18
1.8.Amerika'nın Savaşa Girmesi ve Rus Devrimi	24
1.9.Savaşın Sonu Mondros Mütarekesi ve Versay Anlaşması.....	26
2. I. DÜNYA SAVAŞININ BAŞINDA LİDERLER (1914).....	28
2.1. İttifak Devletleri Liderleri	28
2.1.1. Alman İmparatorluğu.....	28
2.1.1.1. Alman İmparatoru: Kayzer II. Wilhelm (1859-1941).....	32
2.1.1.2. Alman Şansölyesi(Başbakan): Theobald von Bethmann- Holweg(1856-1921).....	37
2.1.1.3. Alman Dışişleri Bakanı: Arthur Zimmermann (1864-1940).....	39
2.1.1.4. Alman Genel Kurmay Başkanı: Helmuth von Moltke(1848- 1916).....	40
2.1.1.5. Alman Genel Kurmay Başkanı: Erich von Falkenhayn (1861- 1922).....	42
2.1.2. Avusturya-Macaristan İmparatorluğu	44
2.1.2.1. Avusturya-Macaristan İmparatoru: Franz Joseph (1830-1916).....	46
2.1.2.2. Avusturya-Macaristan Başbakanı Istvan Tisza(1861-1918).....	47
2.1.2.3. Avusturya-Macaristan Dışişleri Bakanı: Leopold Berchtold (1863- 1942).....	49
	vii

2.1.2.4. Avusturya-Macaristan Genel Kurmay Başkanı: Conrad von Hötendorf (1852-1925).....	51
2.1.3. Osmanlı Devleti.....	53
2.1.3.1. Osmanlı Padişahı: V.Mehmet Reşad (1844-1918).....	55
2.1.3.2. Osmanlı Devleti Sadrazamı ve Dışışleri Bakanı: Said Halim Paşa (1864-1921).....	57
2.1.3.3.Osmanlı Devleti Ordusu Başkomutan Vekili: Enver Paşa (1881-1922).....	60
2.1.3.4. Osmanlı Devleti Ordusu İkinci Ordu Komutanı: Mustafa Kemal Paşa (1881-1938)	64
2.1.4. Bulgaristan.....	66
2.1.4.1.Bulgaristan Çarı: I. Ferdinand (1861-1948).....	68
2.1.4.2. Bulgaristan Başbakanı: Vasil Radoslavov (1854-1929).....	70
2.1.4.3.Bulgaristan Savaş Bakanı ve Genel Kurmay Başkanı: Nikola Todorov Jekov(1865-1949).....	72
2.2. İtilaf Devletleri Liderleri	74
2.2.1. İngiltere (Birleşik Krallık).....	74
2.2.1.1.İngiltere Kralı: V. George (George Frederick Ernest Albert)(1865-1936).....	76
2.2.1.2.İngiltere Başbakanı: Herbert Henry Asquith(1852-1928).....	77
2.2.1.3.İngiltere Başkomutanı: Douglas Haig (1861-1928).....	80
2.2.1.4.İngiltere Savaş Bakanı: H.H. Kitchener(1850-1916).....	83
2.2.2. Fransa	85
2.2.2.1.Fransa Cumhurbaşkanı: Raymond Poincare(1860-1934).....	87
2.2.2.2.Fransa Başbakanı: Rene Viviani(1863-1925).....	89
2.2.2.3.Fransa Başkomutanı: Joseph Joffre(1852-1931).....	90
2.2.3. Rus İmparatorluğu.....	92
2.2.3.1.Rus Çarı: II. Nikolay (1868-1918).....	93
2.2.3.2.Rus İmparatorluğu Başbakanı: Aleksandır Kerenski (1881-1970) ..	95
2.2.3.3. Rus İmparatorluğu Dışışleri Bakanı: Sergey Sazanov (1860-1927)	96
2.2.3.4. Rus İmparatorluğu Başkomutanı: Nikolay Nikolayeviç Romanov (Grand Duke Nikolay) (1856-1929).....	99
2.2.4. İtalya	101
2.2.4.1. İtalya Kralı: III.Vittorio Emanuele (1869-1947).....	102
2.2.4.2.İtalya Başbakanı: Antonio Salandra (1853-1931).....	103
2.2.4.3.İtalya Başkomutanı: Luigi Cadorna(1850-1928).....	104
2.2.5. Amerika Birleşik Devletleri.....	105
2.2.5.1.Amerika Birleşik Devletleri Başkanı: Woodrow Wilson (1856-1924).....	106
2.2.5.2.Amerika Birleşik Devletleri Başkomutanı: John J. Pershing(1860-1948).....	108
2.2.6. Sırbistan	109
2.2.6.1. Sırbistan Kralı: I. Petar (1845-1926).....	110

2.2.6.2.Sırbistan Başbakanı: Nikola Paşić(1845-1926).....	112
2.2.7. Belçika.....	115
2.2.7.1.Belçika Kralı: I.Albert (1875-1934).....	116
2.2.7.2.Belçika Başbakanı (Dışişleri Bakanı): Charles de Broqueville(1860-1940).....	117
2.2.8. Romanya.....	118
2.2.8.1.Romanya Kralı: I.Ferdinand (1865-1927).....	119
2.2.8.2.Romanya Başbakanı: Ion Ic Bratianu (1864-1927).....	120
2.2.9.Yunanistan.....	121
2.2.9.1.Yunanistan Kralı: I.Konstantinos (1868-1923)	123
2.2.9.2.Yunanistan Başbakanı: Eleftherios Venizelos (1864-1936).....	125
SONUÇ	127
KAYNAKÇA	131

FOTOĞRAFLAR LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Fotoğraf 1: Kayzer II. Wilhelm	32
Fotoğraf 2: Theobald von Bethmann-Holweg	37
Fotoğraf 3: Arthur Zimmermann	39
Fotoğraf 4: Helmuth von Moltke	40
Fotoğraf 5: Erich von Falkenhayn	42
Fotoğraf 6: Franz Joseph	46
Fotoğraf 7: Istvan Tisza	47
Fotoğraf 8: Leopold Berchtold	49
Fotoğraf 9: Conrad von Hötzendorf	51
Fotoğraf 10: V. Mehmet Reşad	55
Fotoğraf 11: Said Halim Paşa	57
Fotoğraf 12: Enver Paşa	60
Fotoğraf 13: Mustafa Kemal Paşa	64
Fotoğraf 14: I. Ferdinand	68
Fotoğraf 15: Vasil Radoslavov	70
Fotoğraf 16: Nikola Todorov Jekov	72
Fotoğraf 17: V. George (George Frederick Ernest Albert)	76
Fotoğraf 18: Herbert Henry Asquith	77
Fotoğraf 19: Douglas Haig	80
Fotoğraf 20: H.H. Kitchener	83
Fotoğraf 21: Raymond Poincare	87
Fotoğraf 22: Rene Viviani	89
Fotoğraf 23: Joseph Joffre	90
Fotoğraf 24: II. Nikolay	93
Fotoğraf 25: Aleksandır Kerenski	95
Fotoğraf 26: Sergey Sazanov	96
Fotoğraf 27: Nikolay Nikolayeviç Romanov	99
Fotoğraf 28: III. Vittorio Emanuele	102
Fotoğraf 29: Antonio Salandra	103
Fotoğraf 30: Luigi Cadorna	104
Fotoğraf 31: Woodrow Wilson	106
Fotoğraf 32: John J. Pershing	108

Fotoğraf 33: I. Petar	110
Fotoğraf 34: Nikola Pasiç	112
Fotoğraf 35: I.Albert	116
Fotoğraf 36: Charles de Broqueville	117
Fotoğraf 37: I.Ferdinand	119
Fotoğraf 38: Ion Ic Bratianu	120
Fotoğraf 39: I.Konstantinos	123
Fotoğraf 40: Eleftherios Venizelos	125

GİRİŞ

I. Dünya Savaşında Liderler ve Savaşta Oynadıkları Rol (1914) başlıklı bu çalışmada, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu veliahtı Franz Ferdinand'ın Sırp milliyetçisi tarafından suikasta uğramasından sonra, 28 Temmuz 1914 tarihinde Avusturya-Macaristan'ın Belgrad'ı bombalayıp Sırbistan'a savaş ilan etmesiyle başlayan I. Dünya Savaşı'nın başlangıç sebepleri incelenmiştir. Ardından Osmanlı Devleti'nin savaşa katılım süreci, savaşa dâhil olmuş bütün ülkelerin birbirleri ile yaptıkları bölgesel savaşları, Türk tarihinde önemli bir başarı olan Çanakkale Savaşı, Amerika'nın savaşa girmesi ve Rusya devrimi, Mondros Mütarekesi ve Versay Anlaşması incelenerek Birinci Dünya Savaşı için genel bir çerçeve oluşturulmuştur. Birinci Dünya Savaşı'nın başlangıcı, savaş sürecinde yaşananlar ve savaşın sonuçlarına değindikten sonra savaşa katılan ülkeler İtilaf ve İttifak Devletleri grubu altında incelenmiştir. Bu ülkeler gruplandıktan sonra ülkelerde en üst kademedeki olan İmparator-Çar-Kral-Cumhurbaşkanı kısmından başlayarak Başbakan-Sadrazam, Dışişleri Bakanı, Savaş Bakanı, Genel Kurmay Başkanı olmak üzere Birinci Dünya Savaşının başında yani 1914 yılında görev yapmış liderler listelenmiştir. Bu liderler ile ilgili ayrı ayrı incelemeler yapılmıştır. Yapılan bu incelemelerden bu liderlerin Birinci Dünya Savaşı üzerinde oynadıkları roller ortaya konmuştur.

Çalışmanın birinci bölümünde incelenen I. Dünya Savaşı, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu veliahtı Franz Ferdinand'ın Sırp milliyetçisinin suikastına uğraması sebebiyle başlamış olsa da o zamanın güçlü sayılan devletlerinin daha öncesinde kendi aralarında yaptıkları gizli anlaşmaların ortaya çıkardığı sıkıntılardan kaynaklandığı görülmüştür. Ferdinand'ın öldürülmesi sadece Avusturya-Macaristan'ın Sırbistan'a karşı savaş açması için bir gerekçe olmuştur. Birinci Dünya Savaşı ülkelerin seferberlik ilan etmesi ile giderek büyümüştür. Ülkeler birbirlerinin sınırlarına yönelik büyük ve kanlı taarruzlara girişmiştir. İtilaf ve İttifak Devletleri karşılıklı olarak zorlu taarruzlar gerçekleştirip büyük kayıplar verseler de iki taraf da tam anlamıyla ilerleme sağlayamamıştır. Savaş komutanların beklediklerinden uzun sürmüş ve ülkeler savaşın son bulacağı zamanlara doğru maddi manevi tükenmiştir. Ülkeler savaştan yorgun düştüğü sırada Amerika Başkanı Wilson ülkeler arası barış için çaba göstermiştir. Ancak Almanya'nın denizaltı savaşlarında iki Amerikan

ticaret gemisini batırması üzerine Wilson İtilaf devletlerinin yanında savaşa girmiştir. Amerika'nın savaşa katılmasıyla birlikte savaş İtilaf Devletleri'nin lehine gelişmiştir. Amerika'nın İtilaf Devletleri'ne sağladığı askeri destek ile iyice tükenmiş olan İttifak devletleri zor duruma düşmüştür. İlk olarak Bulgaristan ardından Avusturya-Macaristan sonra da Almanya Wilson ile görüşerek barış talep etmiştir. Savaş İttifak Devletleri'nin aleyhine sonuçlanmıştır. Avusturya-Macaristan İmparatorluğu, Alman İmparatorluğu, Osmanlı Devleti tarihe karışmıştır. Savaşın ardından Paris Barış Konferansı düzenlenmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde Birinci Dünya Savaşı'na giren ülkeler İttifak ve İtilaf Devletleri olarak gruplandırılmıştır. İttifak Devletleri'ni oluşturan Alman İmparatorluğu, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu, Osmanlı Devleti ve Bulgaristan ile İtilaf Devletleri arasındaki İngiltere (Birleşik Krallık), Fransa, Rus İmparatorluğu, İtalya, Belçika, Sırbistan, Romanya, Yunanistan, Amerika Birleşik Devletleri ülkelerinin komuta kademesi incelenmiştir. Birinci Dünya Savaşı'nda bu ülkelerde bulunan liderlerin savaşın başlamasına, sürmesine ve bitmesine yönelik etkileri ve fikirleri incelenerek detaylı olarak okuyucuya sunulmuştur.

Çalışmada bahsedilen iki bölümdeki konuların detaylarına genel olarak telif ve tetkik eserlerden, ansiklopedilerden, akademik makalelerden, doktora ve yüksek lisans tezlerinden, yerli ve yabancı dijital kaynaklardan ulaşılmıştır. Telif ve tetkik eserler kaynak tarama aşamasında önemli olup bu eserlerden yararlanırken iz sürme yöntemi kullanılmıştır. Özellikle yabancı dijital kaynaklardan I. Dünya Savaşı'nın başladığı 1914 yılında etkili olan liderlerin doğumlarından Birinci Dünya Savaşı'ndaki konumlarına kadar olan biyografileri için önemli bilgiler edinilmiştir. Söz konusu bu kaynaklardan olan Birinci Dünya Savaşı Ansiklopedisi Birinci Dünya Savaşı ile ilgili yazılan en eski Türkçe kaynaklardan olduğu için bu ansiklopedi sayesinde Birinci Dünya Savaşı'nın gerek başlangıç sebepleri gerekse de savaşın süreçleri hakkında genel hatlar çizilmiştir. Birinci Dünya Savaşı'na katılan ülkeler belirlenerek bu ülkelerdeki Birinci Dünya Savaşı'nda rol oynayan liderler tespit edilmiştir. Cevdet Küçük, Mehmed V, TDV İslam Ansiklopedisinden ise Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'na girme sürecindeki bilgiler elde edilmiştir. Çalışmanın ortaya çıkmasında önemli olan telif ve tetkik eserlerden Selami Kılıç'ın

‘1. Dünya Savaşında Türk-Alman Cihat Politikasına Bir Bakış’ adlı eserinde Avusturya-Macaristan İmparatorluğu’nun Genel Kurmay Başkanı Conrad von Hötendorf ‘un Birinci Dünya savaşı esnasında planladığı ya da uyguladığı savaş taktiklerine değinilmiştir.

Basil Liddell Hart’a ait ‘Birinci Dünya Savaşı Tarihi’ başlıklı eserinde Birinci Dünya Savaşı’na katılan özellikle büyük devletler diye nitelendirilebilecek Almanya, Avusturya-Macaristan, İngiltere, Rusya, Fransa, İtalya gibi ülkelerin savaşın başlama sürecinden daha eski tarihlerdeki yaşadığı gelişmeler ve bu ülkelerin aralarında zaman zaman kurulan ve bozulan ittifaklardan bahsedilmiştir. Bu eser sayesinde Almanya, Avusturya-Macaristan, Rusya, İngiltere, İtalya, Fransa gibi büyük ülkelerin liderleri hakkında bilgilere ulaşılmış ve özellikle Almanya’nın Avusturya-Macaristan ile savaş esnasında ortaya koyduğu iş birliği ve yine Almanya’nın Fransa, İngiltere, Rusya gibi ülkelere karşı yaptığı savaşlar hakkında önemli bilgiler elde edilmiştir. İlkın Başar Özal’ın ‘Kısa Birinci Dünya Savaşı Tarihi’ isimli eserinden özellikle İtilaf ve İttifak devletlerinin geçmişten gelen ve Birinci Dünya Savaşı’nın başlangıç tarihine kadar gösterdikleri gelişmeleri ve Birinci Dünya Savaşı öncesi savaş için yaptıkları hazırlıklara ait bilgilerin elde edilmesinde yararlanılmıştır.

Ökkeş Narinç’e ait olan ‘Bulgar Kaynaklarına Göre Birinci Dünya Savaşında Bulgaristan ve Türk-Bulgar İlişkileri’ isimli eserinde Bulgaristan’ın I. Dünya Savaşı öncesindeki durumu, savaşa katılma süreci, Bulgaristan’ın önemli liderleri ile Birinci Dünya Savaşı sonundaki durumu hakkında çok kıymetleri bilgiler yer almaktadır. Necmettin Alkan’ın ‘Alman Kaynaklarına Göre Enver Paşa’, Murat Bardakçı’nın ‘Enver’, Kurt Okay’ın ‘Başkomutan Enver Paşa’ isimli eserlerden Birinci Dünya Savaşı’nda İttifak Devleti olan Osmanlı Devleti ordusunun Başkomutanı olan Enver Paşa hakkında hem hayatına hem de Birinci Dünya Savaşı’ndaki oynadığı role dair önemli bilgilere ulaşılmıştır. M. Hanefi Bostan’a ait ‘Bir İslamcı Düşünür ve Sadrazam Said Halim Paşa’ adlı eseri Osmanlı Devleti’nin Sadrazamı ve Dışışleri Bakanı olan Said Halim Paşa’nın hayatı hakkında önemli bilgiler içermektedir. Pierre Renouvin’in ‘I. Dünya Savaşı’, Ian Westwell’in ‘I. Dünya Savaşı-Resimli Harp Tarihi’, Geoffrey Parker - Jay Winter - Mary R.

Habeck'e ait 'I. Dünya Savaşı ve 20. Yüzyıl', James Joll- Gordon Martel'in 'Birinci Dünya Savaşı Neden Çıktı?' Roger Ford'un 'Cennetten Mahşere Ortadoğu' da Birinci Dünya Savaşı', Niall Ferguson'un 'Hazin Savaş 1914-1918' isimli yabancı yazarların eserlerinden ise Almanya, Avusturya-Macaristan, Rusya, Fransa, İngiltere, İtalya gibi ülkelerin Birinci Dünya Savaşı'nda rol oynamış liderlerinin savaş öncesi ve savaş esnasında savaşa yaptıkları etkileri incelenmiştir.

Fahir Armaoğlu'nun '20.Yüzyıl Siyası Tarihi' eserinden I. Dünya Savaşı'nın başlamasına yol açan gelişmeler hakkında bilgi edinilmiş; ayrıca Osmanlı Devleti'nin savaşın başında Almanya'nın yanında yer alma sebepleri konusunda eserden yararlanılmıştır. Enver Behnan Şapolyo'nun 'Osmanlı Sultanları Tarihi' eserinde Osmanlı Padişahı V.Mehmet Reşad ve Osmanlı Sadrazamı Said Halim Paşa'nın fiziksel özellikleri dair hayatına ait detaylar yer almaktadır. Eser bu konularda çalışmaya destek sağlamıştır. Rifat Uçarol'un 'Siyasi Tarih 1789-2014' isimli eserinde ise Almanya'nın 1907 yılından sonra gösterdiği gelişim aşamaları ile Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı öncesinde yaşadığı önemli olaylara yer verilmiştir. Ayrıca, savaş öncesi Avrupa Devletleri arasında Osmanlı topraklarının paylaşımına yönelik yapılan gizli anlaşmalar bilgisinden çalışmada yararlanılmıştır.

Barbara Jelavich'in 'Balkan Tarihi: 20. Yüzyıl' isimli eseri Birinci Dünya Savaşı'na katılan Bulgaristan, Yunanistan, Sırbistan, Romanya gibi Balkan ülkelerinin ve liderlerinin Birinci Dünya Savaşı öncesi ve sırasında yaşadıkları hakkında detaylı bilgiler içerdiğinden çalışmada Birinci Dünya Savaşı'na katılan Balkan ülkelerinin incelenmesinde büyük katkı sağlamıştır. Harold Kurtz'un 'Kayzer'in Almanyası: Almanya Her şeyin Üstünde 20. Yüzyıl Dosyası' isimli eserinden Almanya İmparatoru Kayzer II. Wilhelm hakkında doğumundan itibaren Birinci Dünya Savaşı'na yaptığı etkilere kadar geniş bir yelpazede önemli bilgilere ulaşılmış ve çalışmada kullanılmıştır. Cezmi Eraslan'ın 'I. Dünya Savaşı ve Türkiye' isimli eserinden çalışma için önemli olan Almanya'nın Osmanlı Devleti için planladığı gerçek emelleri hakkında bilgi edinilmiştir. Ray Brock'un 'Mustafa Kemal Atatürk Hayalet Süvari', Ruşen Eşref'in 'Mustafa Kemal Çanakkale'yi Anlatıyor', Lord Kinross'un 'Atatürk Bir Milletın Doğuşu' isimli eserlerinde Mustafa Kemal

Atatürk hakkında I. Dünya Savaşı öncesindeki konumu, savaş sürecindeki rolü ve savaş sırasında gerçekleşen Çanakkale Savaşı hakkında bilgilerden yararlanılmıştır.

Joseph Pomiankowski'nin 'Osmanlı İmparatorluğunun Çöküşü (1914-1918 1. Dünya Savaşı)' isimli eserinden çalışma için Bulgaristan'da I. Dünya Savaşı sonunda yaşanan hükümet değişikliği bilgisine ulaşılmıştır. Akdes Nimet Kurat'a ait 'Rusya Tarihi Başlangıcından 1917'ye Kadar' adlı eserinde Rus Çarı II.Nikolay'ın hayatı ve Nikolay'ın Birinci Dünya Savaşı'ndaki rolü hakkında önemli bilgilere yer verilmiştir. Bu eser çalışma için Rus Çar hakkındaki bilgilerin verilmesinde önemli bir etkiye sahiptir. Çalışmanın konusu çerçevesinde makalelerden de yararlanılmıştır. Meral Balcı'nın 'İngiliz General Allenby'nin Filistin ve Suriye'deki Faaliyetleri' isimli makalesinde Birinci Dünya Savaşı sırasında yaşanan mücadeleler sonunda İngiliz General Allenby tarafından Osmanlı Devleti elinde olan önemli yerlerden Kudüs, Şam, Halep'in alınması bilgisinden çalışmada yararlanılmıştır. Yunus Ekici'nin 'Bolşevik İhtilâlinin Ortaya Çıkması ve Sebepleri' adlı makalesinde ise savaş devam ederken Rusya'da gerçekleşen ihtilal sonrasında başa geçen Lenin'in savaşı bitirmek için gösterdiği çabalara yer verilmiştir.

Yüksel Nizamoğlu'nun 'Osmanlı Devleti'nin Hicaz İsyanında Arap Aşiretlerinin Desteğini Alma Teşebbüsleri' ve Erdal Aydoğan'ın 'Hatıralar Işığında Şerif Hüseyin İsyanı ve Hicaz Cephesi', isimli makalelerinde yer alan Hicaz bölgesinde bulunan Şerif Hüseyin'in Osmanlı Devleti aleyhine yaptıkları ve Hicaz'ın durumu hakkında bilgilerden çalışmada yararlanılmıştır. Marziye Memmedli – Hilal Akgülller'in 'Brest Litovsk Barış Antlaşması'nın Siyasi Sonuçları (Sovyet Rusya ve Osmanlı İmparatorluğu Açısından)' isimli makalesinde Bolşeviklerin I. Dünya Savaşı'nın son dönemlerinde Alman İmparatorluğu ile yaşadığı mücadeleler konu edinilmiştir. Cemal Kemal'in 'Mustafa Kemal'in Mondros Mütarekesi'ne Tepkisi' adlı makalesinde yer alan I. Dünya Savaşı sonunda Osmanlı Devleti'nin giriştiği barış görüşmeleri ve bu görüşmeler sonunda imzalanan Mondros Mütarekesi hakkındaki bilgilerden çalışmada yararlanılmıştır. Serpil Kirel-Oya Kasap Ortaklan'ın 'Alman İmparatoru II. Wilhelm'in Osmanlı İmparatorluğu'nu Son Ziyareti (1917)' isimli makalesinde II. Wihelm'in Osmanlı İmparatorluğu'na ziyareti esnasındaki detaylara yer verilmiştir.

Ökkeş Narinç'in 'İki Komşunun İlk İttifakı 1915-1918 (Osmanlı Devleti-Bulgaristan)', Büşra Çakar'ın 'Osmanlı- Bulgar İlişkileri (1914-1918)', Muzaffer Başkaya'nın 'İngiliz Basınına Göre Bulgaristan'ın Birinci Dünya Savaşı'ndan Çekilişi ve Selanik Antlaşması' isimli makalelerinde I. Dünya Savaşı'nda Bulgaristan'ın savaşa girmesinden itibaren Osmanlı Devleti ile ilişkileri ve Birinci Dünya Savaşı sonundaki durumu hakkında bilgilere yer verilmiştir. Bu önemli bilgiler çalışmaya önemli faydalar sağlamıştır. Tuncay Öğün'ün 'Osmanlı Basınında Cihad-ı Ekber: İran Örneği', Yusuf Aydın'ın 'Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti'nin Cihad İlan Etmesinin Doğu Türkistan'daki Yankıları', Mehmet Biçici'nin 'Hatıratlarla Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşına Girişi' isimli makalelerinde I. Dünya Savaşı'na Osmanlı Devleti'nin Almanya'nın yanında girme sebepleri, savaşa giriş stratejileri ve savaşın başında gerçekleşen olaylar hakkında detaylara yer verilmiştir. Osmanlı Devleti'nin bu süreçte yaşadıkları hakkında bu eserler çalışmaya ışık tutmuştur.

Fatih Tetik'in 'Meşrutiyet Padişahı Olarak Sultan V. Mehmed Reşad'ın Mizacı ve Yönetim Tarzı' isimli makalesinde V.Mehmed Reşad'ın hükümdarlığı döneminde Osmanlı Devleti üzerindeki yönetim tarzı hakkında bilgiler elde edilmiştir. Ü. Gülsüm Polat'ın 'I Dünya Savaşı'nda Müttefiklerin (İngiltere-Fransa) İskenderun Çıkarması Planı ve İkinci Çanakkale Korkusu' isimli eserinde çalışma için İngiliz Savaş Bakanı Kitchener'in İskenderun'u ele geçirme planının bilgisine ulaşılmıştır. Musa Gümüş'ün 'Birinci Dünya Harbinde Romanya'nın Savaş Diplomasisi', Ayşe Özkan'ın 'I Dünya Savaşı'nda Sırbistan'ın Müslümanlara Karşı Tutumu', Nurten Çetin'in 'I. Dünya Savaşı'na Giden Yolda Avusturya- Macaristan ile Sırbistan İhtilafı' isimli makalelerinde Romanya, Sırbistan gibi Balkan ülkelerinin Birinci Dünya Savaşı'ndaki tutum ve diplomasisi hakkında önemli bilgiler yer almıştır. Umut Akçakaya – Zafer Çakmak'ın 'Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun Bosna-Hersek'i İşgali ve Sonrasında Osmanlı Devleti ile Yaptığı Antlaşma' isimli makalesinde yer alan Birinci Dünya Savaşı öncesinde yaşanan Avusturya-Macaristan'ın Osmanlı toprağı olan Bosna-Hersek'i işgal etmesinin detayları çalışmada yer almıştır. Enis Şahin'in 'Kronolojik Çanakkale Savaşları Tarihi (3 Kasım 1914-9 Ocak 1916)' ve İbrahim Yıldırım'ın 'Çanakkale

Muharebeleri Otto Liman von Sanders ve Mustafa Kemal' isimli makalelerde ise Birinci Dünya Savaşı sırasında gerçekleşen Çanakkale Savaşı hakkında çalışmada fayda sağlayan önemli bilgilere ulaşılmıştır.

1914 yılının başlarında, dünyanın birkaç ay içinde küresel bir savaşa sürükleneceği öngörülememiştir. Savaş öncesindeki yıllarda Avrupa'da görece bir barış var gibi görünse bile ülkeler arası gerilimler de hissedilmiştir. Dünyaya büyük güçler diye tabir edilen ülkelerin yayılmacı hırsları hâkim olunca yaklaşık 20 yıl boyunca Avrupa devletleri, olası bir büyük savaş için hazırlık yaparcasına silahlanmıştır.¹

1894 yılında kurulan Fransa-Rusya ittifakı ile 1882 yılında Alman İmparatorluğu, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu, İtalya ile daha sonradan Romanya'nın da katıldığı ittifakla Avrupa iki kampa ayrılmış ve hızla silahlanma başlamış ve savaş ihtimali çok fazlalaşmıştır.²

1870 yılında Fransa ile Prusya arasındaki savaşta Fransa yenilgiye uğrayınca Birleşik Almanya ortaya çıkmıştır. Almanya'nın imparatoru I.Wilhelm, Almanya Şansölyesi ise Otto von Bismarck olmuştur. Bismarck Britanya(İngiltere) ve Avusturya-Macaristan, Fransa, Rusya ülkeleri ile arada sorunlar çıksa da dengeli ilişkiler kurmaya çalışmıştır. Bismarck'ın 1890 yılında görevi bırakmasından sonra Almanya'da Kayzer Wilhelm'in (II. Wilhelm) politikası etkili olmuştur. Kayzer Britanya ile daha yakın ilişkiler kurmuştur. Bu duruma rağmen İngiltere'nin Rusya ve Fransa ile ittifak kurunca Alman İmparatorluğu bu ittifaka karşılık Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'na daha sıkı sarılmıştır.³

1914 yılından önce ilk kıvılcım 1908 yılında Balkanlar'da ortaya çıkmıştır. Bulgaristan, Osmanlı Devleti'nden ayrılmış, Avusturya-Macaristan ise yönetimi

¹James Joll - Gordon Martel, “*Birinci Dünya Savaşı Neden Çıktı?*”, Çev. Orhan Dinç Tayanç, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2018, s. 11.

²Birinci Dünya Savaşı Ansiklopedisi, Cilt I, Görsel Yayınlar, İstanbul 1976, s. 8.

³Basil LiddellHart, “*Birinci Dünya Savaşı Tarihi*”, Çev. Kerim Bağrıaçık, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2014, s. 16.

altında bulunan Bosna-Hersek'i ilhak etmiştir. Bu durumla birlikte Rusya Balkanlar'da itibar kaybetmiştir.⁴

1. I. DÜNYA SAVAŞI

1.1. I. Dünya Savaşının Nedenleri

28 Haziran 1914'te Avusturya- Macaristan İmparatorluğu tahtının varisi Franz Ferdinand Bosna'nın başkenti Saraybosna'ya gerçekleştirdiği ziyaret sırasında Sırp Milliyetçi gruba mensup Gavrilo Princip tarafından eşi Prenses Sophie ile birlikte suikasta uğramıştır. Avusturya Hükümeti, suikastın ardından son derece sert bir tepki göstermiştir. Avusturya Almanya'dan aldığı destek ile birlikte Sırbistan'a ağır koşullar içeren ve 48 saat içinde yanıtlanması gereken nota vermiştir. Rusya 1908 yılında yaşanan Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun Bosna'yı ilhakı sırasında Almanya'nın Avusturya'yı desteklemesine ses çıkaramamıştır. Bunun acısıyla bu yaşanan durumda Sırbistan'ı desteklediğinden Sırbistan notaya verilecek cevabı ağırdan almıştır.⁵

Avusturya Sırbistan'ın tutumu karşısında 28 Temmuz 1914'te Belgrad'ı bombalayarak Sırbistan'a resmen savaş açmıştır. Bu gelişmenin ardından 31 Temmuz'da Rusya genel seferberlik kararı alarak savaşa hazırlık sürecine girmiştir. Almanya Rusya'nın seferberliğini savaş ilanı sayarak 1 Ağustos 1914'te Rusya'ya, 3 Ağustos 1914'te Fransa'ya resmen savaş açmıştır. Savaş ilanı yapmış büyük güçlerin hepsinin bir savaş planları bulunmakla birlikte Almanya yirmi yıldır Fransa ve Rusya'ya karşı verecekleri iki cephele savaş planını oluşturmuştur.⁶

Almanya hazırlamış olduğu Schlieffen Planı ile Rus ordusu savaşa hazır olmadan öncelikle Fransa sınırına başarılı bir hücum yaparak Fransa'yı yenmeyi arzulamıştır. Plan üzerine Alman Genelkurmay Başkanı olan Kont von Schlieffen Fransa'yı kuşatmak için ordusunu Belçika'dan geçirmek istemiştir. Bütün Alman savaş düzeni bu plan üzerine kurulmuştur. Bu olaylar yaşanırken İtalya, Almanya ve

⁴Zafer Çakmak, "Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun Bosna-Hersek'i İşgali Ve Sonrasında Osmanlı Devleti İle Yaptığı Antlaşma", Fırat Üniversitesi Doğu Araştırmaları Dergisi C 2, Sayı 1, Elazığ 2003, s. 16. (<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/758242>) (Erişim Tarihi: 21.05.2014)

⁵Fahir Armaoğlu, "20. Yüzyıl Siyasal Tarihi", Kronik Kitap, İstanbul 2018, s. 56.

⁶Hart, a.g.e., s. 28.

Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ile müttefik olmasına rağmen tarafsız kalmakta ısrar etmiştir. İngiltere ise Almanya'nın Fransa'ya saldırmaması şartıyla tarafsız kalacağını beyan etmiştir.⁷

İngiltere tarafsız kalmakla birlikte Belçika'nın da bu savaşta tarafsız kalmasını istemiştir. Herhangi bir şekilde Belçika'nın tarafsızlığı ihlal edilirse eyleme geçmeyi düşünecekleri kararını almıştır. Ancak Almanya savaş planı doğrultusunda Alman Büyükelçi aracılığıyla Belçika'ya Alman ordusunun geçmesine izin vermeleri için başvuruda bulunmuştur. Belçika ise İngiltere'nin desteğine güvenerek bu isteği reddetmiştir. Bunun üzerine Almanya 4 Ağustos'ta tarafsız Belçika topraklarına saldırınca İngiltere'nin bu durumu ihlal olarak değerlendirmesine ve Almanya'ya savaş açmasına sebep olmuştur. İngiltere'de sadece Kanada hükümeti tarafsız olacağını ilan etmiştir. Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun 6 Ağustos'ta Rusya'ya savaş açmasının ardından İngiltere ve Fransa'da Avusturya-Macaristan'a savaş açmıştır.⁸

1.2. Osmanlı Devleti'nin Savaşa Girmesi

27 Ekim 1913 tarihinde Alman İmparatorluğu ile Osmanlı Devleti arasında Alman Askeri Islahat Heyeti anlaşması imzalanmıştır. Bu anlaşma ile Balkan Savaşı'nda yenilen Osmanlı ordusu Almanlar sayesinde yeni yöntemlerle ve yeni silahlarla güçlendirilmek istenmiştir.⁹

Alman İmparatoru II. Wilhelm'in uğruna davet verdiği Enver Bey Edirne'yi Bulgaristan'dan geri alarak İkinci Edirne Fatihi olarak anılmaya başlanmıştır. Bu olay Enver Bey'i cesaretlendirmiştir. İstanbul'a geldiğinde Harbiye Nazırlığı'nı(Savaş Bakanlığı) istediğinden onu destekleyenlerle birlikte Dâhiliye Nazırı (İçişleri Bakanı) Talat Bey'e baskı yapmışlardır. Talat Bey Enver Bey için bu görevin erken olduğunu düşünse de baskılara dayanamayarak Ahmet İzzet Paşa ile görüşünce, Paşa görevinden istifa etmiştir. Enver Bey önce albaylığa hemen ardından paşalığa yükseltilip 1914 yılında Savaş Bakanı yapılmıştır. Enver Paşa Osmanlı

⁷Ian Westwell, "*I. Dünya Savaşı-Resimli Harp Tarihi*", Çev. Oktay Etiman, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2012, s. 18.

⁸Pierre Renouvin, "*I. Dünya Savaşı*", Çev. Teoman Tunçdoğan, İletişim Yayınları-Cep Üniversitesi, İstanbul 1993, s. 10.

⁹Birinci Dünya Savaşı Ansiklopedisi, Cilt I, Görsel Yayınlar, İstanbul 1976, s. 86.

hanedanından Naciye Sultan'ı eş olarak almış ve hanedanla akrabalık ilişkisi kurmuştur.¹⁰

2 Ağustos'un gecesinde Sadrazam Sait Paşa'nın yalısında gerçekleşen toplantıda; İçişleri Bakanı Talat Bey, Harbiye Nazırı Enver Paşa, Meclis-i Mebusan Reisi Halil Bey ve İstanbul'da bulunan Alman Sefiri Wangenheim arasında Türk-Alman İttifak Muahedesi adıyla bir gizli anlaşma imzalanmıştır. Bu anlaşmayı Maliye Bakanı Cavit Bey sonradan öğrenmiş ve rahatsızlığını dile getirince 4 Ağustos'ta yeniden yalıda toplanarak anlaşmaya bazı ilaveleryapma konusunda anlaşarak Alman Büyükelçi Wangenheim'e sunmuşlardır. Osmanlı'nın lehine görülen ek şartlar Wangenheim tarafından şaşırtıcı bir şekilde kabul edilmiştir.¹¹

14 Ekim 1913 tarihinde Alman Askeri Heyeti İstanbul'a gelince Osmanlı İmparatorluğu'nun ordusunda Alman politikası hâkim olmuştur. Söz konusu bu Alman politikalarından Enver Paşa'nın önem verdiği bir asker olan İsmet İnönü başta olmak üzere Türk subaylar pek hoşnut olmamışlardır.¹²

1.3. I. Dünya Savaşının Başlaması

Alman ordusunun başında Genelkurmay Başkanı Moltke Fransa ordusunun başında ise General Joffre ile iki ülke arasında karşılıklı savaş başlamıştır. Almanların ellerindeki silahlar daha gelişmiştir ve daha düzenli bir orduya sahip olarak savaşa başlamışlardır. Avusturya-Macaristan ordusu Almanya'yı model alsa da yetersiz kalmış, Rusya ordunun mühimmat ve envanter gücünden ziyade insan gücüne sahip olmuş, Britanya ise donanmasını kara ordusuna göre geliştirmiştir.¹³

Almanlar Belçika'nın Andenne şehrinde 20-21 Ağustos'ta 211 kişiyi kurşuna dizerek önemli bir katliam yapmıştır. Almanlar savaş planları gereği Belçika üzerinden ilerleyerek Fransa'ya ulaşmak istemişlerdir. Almanya Schliffen planı çerçevesinde hızlı bir şekilde ilerleyip büyük bir zafere yaklaşmışken Rusların

¹⁰Birinci Dünya Savaşı Ansiklopedisi, Cilt I, Görsel Yayınlar, İstanbul 1976, s. 87.

¹¹Armaoğlu, a.g.e., s. 59.

¹²Lord Kinross, "Atatürk Bir Millet'in Doğuşu", Çev. Necdet Sander, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul 2018, s. 35.

¹³Joll vd., a.g.e., s. 43.

Prusya tehdidi yüzünden Moltke plana aykırı bir şekilde Prusya'ya yardım etmeye karar vermiştir.¹⁴

Alman Komuta Kademesi ilerleyen ordularla bağlantıyı kaybetmiş ve ordunun kontrolünde kopukluklar meydana gelmiştir. Moltke, schlieffen planında değişikliğe giderek ordunun yüzünü Paris'e çevirmiştir. Ayrıca bu ani yön değişikliği ile orduya ikmal maddeleri ulaşamadığı için Alman askerleri açlıktan yorgun düşmüştür. Fransızlar da geri çekilirken tahribatlar yapmış tüm bu yaşananlar Alman ordusunu yıpratmıştır.¹⁵

Alman ordusunun sağ kanadındaki yorgunluğunu gören Paris Askeri Valisi Gallieni, bunu fırsata çevirmek için Joffre'den onay almıştır. Alman ordusunun sağ kanadına taarruz etmek için Fransa ordusuna hazır olma talimatı vermiştir. 6 Eylül 1914 de başlayan taarruz ile Alman orduları peyderpey geri çekilmeye başlamıştır.¹⁶

1.4. Marne Muharebesi

6 Eylül'de Fransızların taarruzu karşısında Alman ordusunun çekilmesi bir yönden de taktiksel olmuştur. Marne Irmağı'nın güneyinde bulunan Alman ordusu İngilizlerin etkili olmasını kısa bir süreliğine de olsa engellemişlerdir. Ancak İngilizler Marne üzerinde bir köprübaşını tutan Alman ordusunun askerlerinden bu bölgeyi almışlardır. Alman askerleri İngiliz askerlerine karşı yoğun bir mücadele verseler de yoğun baskı sonucu Marne'nin kuzeyine Petit Morin'e çekilmişlerdir.¹⁷

Fransa o zamanlar Prusya diye anılan Almanya ile yaptıkları Sedan Savaşı'ndan büyük dersler çıkarmıştır. Planlarını bu dersler üzerine kurgulamışlardır. Fransa güçlü kaleler inşa etmiş, toplar geliştirmiş ordusunu ve birliklerini güçlendirmiştir. Hazırladıkları güçlü savaş planı ile ani ve güçlü bir taarruzu hedeflemişlerdir.¹⁸

İngilizler Almanların çekilmesinden boşalan yerlerden geçerek Charteville'ye ulaşınca Almanların 9.ordusunun sol kanadıyla yakın temas

¹⁴Birinci Dünya Savaşı Ansiklopedisi, Cilt I, Görsel Yayınlar, İstanbul 1976, s. 112.

¹⁵Hart, a.g.e., s. 74.

¹⁶Hart, a.g.e., s. 76.

¹⁷Birinci Dünya Savaşı Ansiklopedisi, Cilt I, Görsel Yayınlar, İstanbul 1976, s. 160.

¹⁸İlkin Başar Özal, "Kısa Birinci Dünya Savaşı Tarihi", Timaş Yayınları, İstanbul, 2022, s. 78.

kurmuşlardır. Almanlar Fransız mevzilerini yok edip sağ kanatlarındaki baskıyı azaltmak istemişlerdir. Almanlar ile Fransızlar arasında günlerce süren yoğun çatışmalar sonunda iki tarafta ciddi bir ilerleme kaydedememiştir. Bu savaşı kaybedecek tarafın ilk önce çözülecek taraf olduğu belli olmuştur. Savaşın dördüncü gününde İngilizlerin yardımıyla Fransız ordusu İngiliz ordusu ile birleşmek için ilerlemiştir. İlk çözülen taraf Almanlar olmuştur.¹⁹ 9 Eylül'de Alman ordusu geri çekilmeye başlamıştır. Çekilme Aisne hattına kadar gerçekleşmiştir. Paris Almanlardan kurtarılmıştır ancak Almanlar Fransa topraklarında yerleşik halde yaklaşık dört yıl bulunmuşlardır.¹⁹

1.5. Doğu Cephesi

Doğu Prusya düzlüklerinden Karpatlar'a kadar uzanan doğu cephesinde Rusya, Avusturya, Macaristan ve Almanya'ya ait olan ordular harekete geçmek için gelecek emri beklemişlerdir. Rusya Almanların elinde bulunan Doğu Prusya'ya girmek isterken Alman, Slav ve Macarlardan oluşan Avusturya-Macaristan ordusu Ruslara saldırmak istemiştir. Fransa'nın ricası ile Rusya Doğu Prusya'ya yürümüş buna karşılık Almanya'nın kışkırtmasıyla Avusturya-Macaristan ordusu Rus sınırına yönelip Sırbistan ile savaşa başlamıştır. Böylece Almanya'nın istediği olmuş iki cepheli savaş başlamıştır.¹² 12 Ağustos 1914 tarihinde Rusya iki ordusuyla sınırı geçip Doğu Prusya'ya girmiştir. Alman ordusu ise Doğu Prusya'yı Ruslara karşı savunma haline geçmiştir. Rus ordusu Fransa'nın ricası üzerine seferberliğe tam hazır olmadan hücumla başlamak için acele etmiştir.²⁰

Avusturya-Macaristan Genelkurmay Başkanı, Avusturya-Macaristan ordularını Rus ordusunun oradan geleceğini düşündüğünden Galiçya'dan kuzeye kaydırmıştır. Ancak Mareşal'in bu varsayımı yanlış çıkmıştır. Rus ordusu güneydoğuda mevzilenmiştir. Rus ordusu 26 Ağustos'ta hücum başlatarak Avusturya ordusunu bozguna uğrattıncaya Avusturya ordusu Lenberg'e geri çekilmiştir.²¹

Moltke, genelkurmay başkanlığına Ludendorff'un yerine Paul von Hindenburg'u getirmiştir. Alman ordusu Tannerberg yakınlarında Rus ordusunu

¹⁹Westwell, a.g.e., s.37.

²⁰Renouvin, a.g.e., s. 30.

²¹Birinci Dünya Savaşı Ansiklopedisi, Cilt I, Görsel Yayınlar, İstanbul 1976, s. 183.

tuzağa düşürerek orduyu talan etmişlerdir. Bu yenilgi üzerine Rus komutan Sansonov kendini vurarak intihar etmiştir. 5 Eylül’de Almanlar yine Rus ordusunun sol kısmından saldırınca başlayan Masurian Göller Savaşı sonucunda Rusların Prusya’yı işgal planı suya düşmüştür.²²

Avusturya-Macaristan cephesinde ise Galiçya yenilgisinden sonra ordunun sarsılmasını fırsat bilen Rusya Lenberg’i almıştır. Fransa bir kez daha Rusya’ya baskı yaparak Rus ordusunun Alman endüstri havzası olan Silezya’ya saldırmasını istemiştir. Alman ordusu bu durum üzerine Avusturya’ya da destek olmak için Varşova’daki Rus üssüne saldırmıştır. Almanların Varşova’ya yürümesi Rusların Silezya’ya ilerlemesini 48 saat içinde durdurmuştur.²³

23 Ağustos 1914 tarihinde Japonya Alman İmparatorluğu’na karşı savaş açmış ve Marshall adaları, Palous gibi yerleri almıştır. 6 Kasım’da İngilizlerin desteği ile bombardımana tuttukları Tsingtao şehrini ele geçirmişlerdir. 1915 yılında Almanlar Batıda savunmaya Doğuda ise saldırıya geçerek müttefiklerine kötü sonuçlar doğurmuşlardır.²⁴

12 Ağustos’ta Avusturya ordusu Sırbistan’ı işgal etse de önce gerileyen Sırp ordusu, ordunun başındaki Putnik sayesinde karşı taarruza geçen Sırp’lar Avusturya’yı bozguna uğratmışlardır.²⁵

Savaş sürerken Osmanlı Devleti, Batının kapılarını kapattığı çoktan parçalanmasına karar verildiği bir durumun içindeyken İngiltere’ye sipariş edip bedelini ödediği Osmaniye ve Reşadiye adlı savaş gemileri, İngiliz hükümeti tarafından Osmanlı’ya teslim edilmemiştir. Bu durum karşısında Alman İmparatorluğu, Yavuz ve Midilli isimli iki gemiyi göndermiş bu iki gemi Çanakkale Boğazı’ndan geçtikten ve İstanbul’a vardıktan sonra Çanakkale Boğazı kapatılmıştır. Ayrıca Osmanlı ordusu Alman subayların denetimi altında bulunmaktadır.²⁶

²²Geoffrey Parker - Jay Winter - Mary R. Habeck, “I. Dünya Savaşı ve 20. Yüzyıl”, Çev. Tansel Demirel, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2018, s. 240.

²³Hart, a.g.e., s. 143.

²⁴Birinci Dünya Savaşı Ansiklopedisi, Cilt I, Görsel Yayınlar, İstanbul 1976, s. 201.

²⁵Westwell, a.g.e., s. 45.

²⁶Armaoğlu, a.g.e., s.60.

Çanakkale Boğazı'nın kapatılması, özellikle Rusya'nın yanı sıra İngiltere ve Fransa için de önemli bir rahatsızlık kaynağı olmuştur. Hatta İngiltere donanmalardaki Alman mürettebatın ülkelerine geri gönderilmesi karşılığında el koydukları gemileri verebileceklerini belirtmiştir. Bu sırada donanmalardaki Alman Amiral fes giymesine rağmen emirleri sadece Alman imparatorundan almıştır. Amiral çeşitli bahanelerle Karadeniz'e çıkmak istemiştir. Böylece Osmanlı hükümeti iki arada kalmıştır.²⁷

Almanya Karadeniz'e çıkıp Rus limanlarını bombalayarak Osmanlı'yı kaçınılmaz şekilde savaşa sokmak istemiştir. Osmanlı Devlet adamlarının büyük bir kısmı savaşa girme taraftarı olmamıştır. Osmanlı hükümeti savaşa girmek için Balkan ülkelerinin tutumunu öğrenmek istemiştir. Bu sebeple Bükreş'te Bulgaristan, Yunanistan ve Romanya yetkilileri ile görüşmeler yapılmıştır. Romanya'nın savaş tutumu net değilken, Yunanistan İngiltere emrinde savaşa girmeye hazır bulunmuştur, Bulgaristan ise tarafsız kalmışsa da yeni toprak parçaları kazanmak istediğinden hangi taraf bu fikrine uygun olursa o tarafta savaşa girmek için hazır beklemiştir. Rusya ise Balkan ülkelerini bazen tehdit etmiştir bazen de toprak vaadinde bulunmuştur.²⁸

İngiltere, Osmanlı Devleti'ni önemsiz görmüş, Fransa hala Osmanlı Devleti hakkında karar verememiş, Rusya ise Osmanlı Devleti'ni en ufak bir hamlesi ile yıkabileceğini düşünürken Osmanlı Devleti'ne tek yol Almanya'nın yanında olmak kalmıştır. Alman Amiral Türk bahriyelileri denizin tuttuğunu bahane ederek onları alıştırmak için Karadeniz'e savaş filolarını çıkartmak istediğini belirterek izin almaya çalışmıştır. Ancak bu izin çıkarsa Karadeniz'de Ruslarla karşılaşp çarpışma yaratarak Osmanlı'yı savaşa sokmuş olmanın planını yapmıştır.²⁹

İngiltere Osmanlı'ya karşı bir savaş planı oluşturmuştur. Bu plana göre Yunanlıları destekleyip güçlendirerek Gelibolu'ya çıkartarak Gelibolu'yu ele geçirip

²⁷Birinci Dünya Savaşı Ansiklopedisi, Cilt I, Görsel Yayınlar, İstanbul 1976, s. 138.

²⁸Birinci Dünya Savaşı Ansiklopedisi, Cilt I, Görsel Yayınlar, İstanbul 1976, s. 238.

²⁹Armaoğlu, a.g.e., s. 58.

Çanakkale Boğazı'nı açmak istemişlerdir. Boğazdan geçerek Karadeniz'deki Rus donanması ile birleşmeyi hedeflemişlerdir.³⁰

1914 yılının ekim ayında Rus donanmaları İstanbul Boğazı'nın önlerinde dolanarak Türkiye'yi rahatsız etmeye başlamışlardır. Sıkı bir şekilde Türk donanmasını takip etmişlerdir. Bu durumu bahane eden Alman Amiral Souchon; Yavuz, Midilli, Hamidiye gemileri ile Rusya'nın en güçlü deniz kalesi olan Sivastopol'a saldırıya geçmeye karar vermiştir.³¹

Yavuz gemisi yanında iki mayın tarama gemisi ile birlikte en zor görev olarak Sivastopol kıyılarına gece yaklaşarak mayın dökmüştür. Gün aydınlanmaya başladığında birkaç Rus gemisi batmaya başladığında Ruslar Türk gemilerinin saldırısına uğradıklarını anlamışlardır. Yavuz ile Rus gemileri arasında karşılıklı savaş başlamış her ne kadar Ruslar Yavuz'un üzerine bomba yağdırsa da pek isabet ettirememiş Yavuz ise Rus gemilerinden birkaçını batırmıştır. Midilli ve Hamidiye gemileri de iki Rus gemisi batırarak başarılı olmuştur. 1 Kasım 1914 tarihinde Yavuz ve Midilli bayraklarla süslenmiş bir şekilde İstanbul boğazını alkışlar eşliğinde geçmişlerdir.³²

Rus limanlarının bombalanmasının ardından Rusya Dışişleri Bakanı Sazanov elçileri ve konsolosları Türkiye'den geri çağırmıştır. Milli Eğitim Bakanı hariç Osmanlı kabinesi toplanmıştır. Bazı bakanlar savaş yanlısı olmadıklarından savaş için ısrar edilirse istifa edeceklerini söylemişler Enver Paşa ile Cemal Paşa ise Almanlar olmadan Türk donanmasının yola çıkamayacağını belirtmişlerdir. Kurul Ruslara nota verilmesini kararlaştırmıştır.³³

İngiltere, yüzyıllardır buyruğunda yaşayan Müslüman ülkelerin Halifeliği elinde bulunduran Osmanlı Devleti tarafından cihat ilan edilmesiyle kışkırtılmasından korkmuştur. 11 Kasım 1914 tarihinde Padişah cihat ilan etmiştir. Yayınlanan fetvalarla İslam âleminin Müslüman düşmanı İngiltere, Rusya ve

³⁰İbrahim Yıldırım, “Çanakkale Muharebeleri Otto Liman Von Sanders ve Mustafa Kemal”, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Doktora Tezi), 2015, s.97.

³¹Mehmet Biçici, “Hatıratlarla Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşına Girişi”, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi C 13, Sayı 3, Gaziantep 2014, s. 693. (<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/223193>) (Erişim Tarihi: 21.05.2014)

³²Biçici, a.g.m., s. 718.

³³Biçici, a.g.m., s. 719,

Fransa'ya karşı savaşarak Halifeyi koruması istenmiştir. Ancak cihat ve fetvalar karşılık bulmamıştır aksine Hintliler ve Araplar İngilizler için canlarını vererek Türklere karşı savaşmışlardır.³⁴

İtalya'da bir grup milliyetçi İtalya'nın Avusturya-Macaristan ve Almanya'nın yanında savaşa girmesini istemiştir. Fransa'yı ise düşman olarak görmüşlerdir. İtalya 24 Mayıs 1915 tarihinde İtilaf devletleri ile yapılan anlaşma doğrultusunda Avusturya-Macaristan ve Almanya karşısında savaşa girmiştir.³⁵

Savaş devam ederken Almanlar ile İngilizler arasında deniz savaşları diye adlandırılan Coronel Savaşı'nda Almanlar galip gelirken, Falkland Islands Savaşı'nda ise İngilizler galip gelmiştir.³⁶

1.6. Doğu'da Türk-Rus Savaşı: Sarıkamış

1 Kasım 1914 tarihinde Rus askerleri Türk sınırına girmişlerdir. Üçüncü Ordu Komutanı Hasan İzzet Paşa Erzurum civarında Ruslara karşı savunma savaşı yapmayı planlamıştır. Ruslar biran önce Erzurum'u almak istemişlerdir. Türk askeri ise askeri anlamda bazı eksiklikleri olmasına rağmen büyük bir cesaretle Rusların üzerine giderek Rusları geri pşkrtmüşlerdir. Bu geri pşkrtmenin ardından 7 Kasım'da Türk ordusu Ruslara karşı saldırıya geçmiştir. Ancak havanın çok kötü olmasına ve Türk askerinde yeterli teçhizat bulunmaması nedeniyle ilerleme kaydedememişlerdir. Çok zorlu şartlar altında olmalarına rağmen Türk askerinin Ruslar karşısında verdikleri mücadele Alman subaylarını dahi şaşırtmıştır.³⁷

Türk ordusunun tüm zorluklara rağmen gösterdiği direnişte cephane sıkıntısı yaşanmaya başlamıştır. Bu eksiklikleri görmeyen Enver Paşa Batum'a saldırı emri vermiştir. Enver Paşa'nın ordunun tüm imknsızlıklarını görmezden gelip yaptığı plan başarısızlıkla sonuçlanınca yaklaşık 90 bin asker cephede ve hastalıktan ölmüştür.³⁸

³⁴Yusuf Aydın, "Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti'nin Cihad İlan Etmesinin Doğu Türkistan'daki Yankıları", Atatürk Yolu Dergisi, Sayı 68, Ankara 2021, s. 127.

(<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1790986>) (Erişim Tarihi: 21.05.2014)

³⁵Renouvin, a.g.e., s. 17.

³⁶Westwell, a.g.e., s. 64.

³⁷Renouvin, a.g.e., s. 119.

³⁸Renouvin, a.g.e., s. 120.

İngiltere Hicaz, Suriye ve Filistin’de Araplara özgürlük vaat ederek buradaki Arapları Osmanlı Devleti’ne karşı kışkırtmak istemiştir. Enver Paşa, Süveyş Kanalı ile Mısır’ın işgali amacıyla 4.Ordu’nun yönetimini Cemal Paşa’ya vererek Suriye’ye göndermiştir. Süveyş Kanalı ele geçirilerek Mısır’daki Arap halkın İngilizlere karşı ayaklandırılması amaçlanmıştır. Ancak İngilizler bu bölge de 150 bin civarında asker bulundurmıştır. Bu asker sayısına karşılık Türk askeri 35 bin civarında kalmıştır. Sarıkamış’ta askere engel soğuk hava ve kar olması gibi bu bölgede de sıcak, susuzluk ve çöller engel teşkil etmiştir.³⁹

2-3 Şubat 1915 tarihinde Türk ordusunun yaptığı taarruz İngilizlerin geri püskürtmesi ile 1000 ölü, 2000 yaralı, 150 esir verilerek başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Alman von Kres taarruzun devam edip bütün birliğin Kanal’da ölmesi gerektiğini belirtse de Cemal Paşa bu fikre karşı çıkarak hareket edilen noktaya geri çekilme emrini vermiştir.⁴⁰

Osmanlı topraklarına Yavuz Sultan Selim zamanında katılan Hicaz toprakları Arap Şerifleri tarafından yönetilmiştir. Birinci Dünya Savaşı sırasında Hicaz Şerifi Hüseyin İngilizlerle gizli anlaşma yaparak bir müddet Osmanlı tarafındaymış gibi görünüp aslında Osmanlı Devleti’ne büyük bir ihanette bulunmuştur. Şerif Hüseyin Osmanlı Devleti’nin artık can çekiştiğini düşünüp Arap tahtına geçmek istemiştir. Şerif Hüseyin ve oğulları Osmanlı Devleti’ni oyalarken bir yandan da İngilizlerle anlaşıp ayaklanma çıkarmak için hazırlıklar yapmışlardır. Osmanlı Devleti bu davranışlardan haberdar olsa da bir müddet sessiz kalmıştır. Şerif Hüseyin’in ihanet hazırlığı içindeki bu davranışlarına karşılık Osmanlı Devleti Fahri Paşa yönetiminde bir orduyu Medine’ye göndermiştir.⁴¹

Rabiğ Şeyhi olan Şeyh mübarek yazdığı bir mektupla Şerif Hüseyin’in 26 Mayıs’ta Medine, Cidde, Taif’te isyan hareketi başlatacağını Osmanlı Devleti yetkilisine bildirmiştir. Bu mektuba karşılık her ne kadar önlem alınmaya çalışılsa da

³⁹Armaoğlu, a.g.e., s. 61.

⁴⁰Birinci Dünya Savaşı Ansiklopedisi, Cilt II, Görsel Yayınlar, İstanbul 1976, s. 363.

⁴¹Yüksel Nizamoğlu, “Osmanlı Devleti’nin Hicaz İsyanında Arap Aşiretlerinin Desteğini Alma Teşebbüsleri”,

([https://www.academia.edu/37521935/Osmanli%C4%B1_Devletinin_Hicaz_%C4%B0syant%C4%B1nda_Arap_A%C5%9Firetlerinin_Deste%C4%9Fini_Alma_Te%C5%9Febb%C3%BCsleri](https://www.academia.edu/37521935/Osmanli%20Devletinin_Hicaz_%20B0syant%C4%B1nda_Arap_A%C5%9Firetlerinin_Deste%C4%9Fini_Alma_Te%C5%9Febb%C3%BCsleri))(Erişim Tarihi: 29.05.2024)

27 Mayıs'tan itibaren Mekke'den başlayarak Cidde ve Taif'te isyanla birlikte Arap taarruzu başlamıştır. Mekke Arap asilerinin eline geçmiş, Cidde İngilizler tarafından işgal edilmiştir. Medine'de Fahri Paşa komutasındaki ordu Mekke'ye ulaşamamış ve haberleşme kesilmiştir. Şerif Abdullah sürekli gönderdiği araçlarla Osmanlı tarafını teslim olamaya zorlamıştır. Osmanlı ordusunda bulunan Suriyeli askerlerin hızlıca düşman tarafına geçmesiyle orduda boşluklar oluşmuş ve nihayetinde Hicaz Osmanlı toprağı olmaktan çıkmıştır.⁴²

1.7. Çanakkale Savaşı

13 Aralık'ta İngiliz denizaltısı Çanakkale Boğazı'nı geçerek körfezde demirli olan Mesudiye zırhlısını batırmıştır. İngiliz Savaş Bakanı Kitchener ve Churchill Yunanlılardan Gelibolu'ya bir ordu çıkarmasını istemiştir. Hatta karşılığında Yunanistan'a Kıbrıs'ı hediye edeceklerini belirtmişlerdir. Yunanistan bu teklife sıcak baksa da sonra bu fikirden vazgeçmişlerdir. Ruslar Kafkasya'da özellikle Almanlar karşısında zor durumda olduklarından Rus başkomutanı İngiltere'den Türkleri şaşırtarak Türklerin Kafkasya'daki ordularını geri çekmelerini sağlayacak girişimlerde bulunmalarını istemiştir. Bunun üzerine İngiltere Osmanlı Devleti'nin doğudaki ordusunu durduracak olayın Çanakkale'ye saldırılıp İstanbul tehdit altındaymış izlenimi verilmesi olduğunu kararlaştırmıştır.⁴³

İngiltere Çanakkale'ye müdahalenin her ne kadar göstermelik olduğunu düşünse de Churchill Çanakkale'nin geçilerek İstanbul'un alınacağını hayal etmiştir. İngiltere 14 zırhlı, kruvazör ve Queen Elizabeth gemisi ile Çanakkale saldırısına hazırlanmıştır. Bu gemilerdeki toplar Türklerin karadaki silahlarından çok daha üstün bir konumdadır.⁴⁴

19 Şubat 1915 tarihinde Çanakkale'ye taarruz başlamıştır. İngiliz gemileri uzaktan bombardıman yapsalar da başarılı olamadıklarından kıyıya yaklaşmak istemişlerdir. 25 Şubat'ta Seddülbahir ve Kumkale'ye saldırmışlar Türk ve Alman birlikleri bu saldırılar karşısında kuzeye doğru çekilmişlerdir. 2 Mart 1915 tarihinde

⁴²Umut Akcakaya – Erdal Aydoğan, “*Hatıralar Işığında Şerif Hüseyin İsyanı ve Hicaz Cephesi*”, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi C 38, Sayı 106, Ankara 2022, s.

349.(<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2735166>)(Erişim Tarihi: 21.05.2024)

⁴³Birinci Dünya Savaşı Ansiklopedisi, Cilt II, Görsel Yayınlar, İstanbul 1976, s. 387.

⁴⁴Birinci Dünya Savaşı Ansiklopedisi, Cilt II, Görsel Yayınlar, İstanbul 1976, s. 392.

Amiral Carden Londra'ya gönderdiği mesajda havanın iyi olması şartıyla İstanbul'a 14 gün içinde gireceğini belirtmiştir. Ancak yoğun bombardımana rağmen Türk ordusu çok iyi direnmiştir. İngilizler dost gemilerin de boğaza girmesi için boğazdaki mayınları temizlemek için gayret göstermiş ve 13 Mart gecesi güçlü bir kuvvetle Çanakkale Boğazı'na tekrar girmiştir.⁴⁵

Churchill'in İngiltere'den arka arkaya gelen ve içeriği bir an önce harekâta başlanması üzerine olan telgrafları üzerine sinir krizi geçiren Amiral Carden yerine Koramiral de Robeck donanmanın başına getirilmiştir. Robeck 18 Mart sabahı harekete geçmiştir. Queen Elizabeth gemisinin de içinde olduğu gemiler Boğaz'a doğru ilerlerken kıyıda Türk ordusunun yoğun ateşi olsa da gemilere ciddi bir zarar verememiştir. Gemilerin ardından Fransız gemileri de gelerek bombardımana katılmışlardır.⁴⁶

Karşılıklı olarak iki taraf içinde yoğun ateş saat 16.00'ya kadar sürmüştür. 18 Mart harekâtı sonucunda Türk ordusu yoğun bir direniş göstermiş ve gün sonunda İngiltere'nin dokuz gemisinden üç gemisi batmış ve üç gemisi de kullanılmayacak hale gelmiştir. İngilizler Çanakkale Boğazı'ndaki mayınlı bölgeyi de temizleyememiştir.⁴⁷

İngilizler denizdeki bu beklenmedik direniş sonucunda karadan çıkarma yapma kararı almıştır. Bir ay boyunca İngilizler tarafından Mısır'daki Anzaklar savaşa hazırlanmıştır. 25 Nisan'da Seddülbahir, Kabatepe, Suvla Körfezi gibi yerlerden karaya çıkartma başlamıştır. Ancak Anzakların çıktıkları yerler denize dik inen kayalıklar olduğundan tam anlamıyla amaçlarına ulaşamamışlardır. Çıkartmanın sabahında Türk askeri ise karşı saldırıya geçmiştir.⁴⁸

İngilizler Seddülbahir'de karaya çıkmaya çalışmışlardır. Bu bölgede de Türklerin yoğun direnişi ile karşılaşmış çoğu asker karaya çıkamadan ölerek denize düşmüştür. İngilizlerin bir türlü Çanakkale'yi geçememesi Londra'da tepkilere neden

⁴⁵Yıldırım, a.g.e., s. 98.

⁴⁶Yıldırım, a.g.e., s. 83.

⁴⁷Armaoğlu, a.g.e., s. 62.

⁴⁸Enis Şahin, "Kronolojik Çanakkale Savaşları Tarihi (3 Kasım 1914 - 9 Ocak 1916)", Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi C 25, Sayı 73, Ankara 2009, s. 107.(<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/994288>)(Erişim Tarihi: 21.05.2024)

olmuş ve hükümete yapılan baskılar sonucu Churchill görevinden alınmıştır. Temmuz ayına kadar iki taraf arasında çatışmalar hem denizaltıların çatışmaları hem de kara taarruzları şeklinde sürmüş her iki taraftan da büyük kayıplar verilmesine rağmen herhangi bir sonuca varılamamıştır.⁴⁹

İngiltere’de yeni kurulan kabine artık tüm ümidini Çanakkale’nin geçilmesine bağlayarak Çanakkale’ye asker takviyesi göndermiştir. İngilizler bir türlü Ahi Baba tepesini alamayınca Suvla Körfezi’nden Gelibolu yarımadasına çıkmayı planlamışlardır. 6 Ağustos günü bu planı gerçekleştirmeye başlasalar da Türklerin yoğun çarpışmalarıyla karşılaşınca bu bölgeden de çıkmayı başaramamışlardır.⁵⁰

Eylül ayında Bulgaristan’da seferberlik ilan edilerek Bulgaristan Almanya yanında savaşa girmiştir. İngiliz ve Fransızlar Yunanistan üzerinden Bulgaristan’a karşı harekâta geçmenin kararını vermişlerdir. Yunan hükümeti ise bu harekât için İngilizlerin iki tümen asker göndermesi şartını öne sürmüşlerdir. Bulgaristan Sırbistan’a karşı harekâta geçince İngiliz ve Fransızların Selanik üzerinden Bulgaristan’a müdahale etmekten başka yol kalmamıştır.⁵¹

İngiltere ve Fransa için Selanik Cephesi açılmış ancak Bulgaristan’a karşı harekât başlasa da başarılı olunamamıştır. Ordular Sırplarla birleşmeden Yunanistan’a geri dönmek zorunda kalmışlardır. Yunan Kralı Konstantin ordudaki askerlerin ellerinden silahları almak istemiştir.⁵²

İngiliz ve Fransız birlikler 22 Kasım’da Arıburnu ve Suvla’dan 9 Ocak 1916’da ise Seddülbahir’den tamamen çekilmişlerdir. Savaşın sonuçlarından en önemlileri arasında İngiliz Asquith hükümeti düşmesi, Churchill’in görevden alınması, Almanya’ya karşı kurulacak bir Balkan İttifakı’nın engellenmiş olması,

⁴⁹Westwell, a.g.e., s. 96.

⁵⁰Westwell, a.g.e., s. 97.

⁵¹Ökkeş Nariç, “İki Komşunun İlk İttifakı 1915-1918 (Osmanlı Devleti-Bulgaristan)”, Anadolu ve Balkan Araştırmaları Dergisi C 2, Sayı 4, Tekirdağ 2019, s. 315.(<https://doi.org/10.32953/abad.616695>)(Erişim Tarihi: 27.05.2024)

⁵²Armaoğlu, a.g.e., s. 66.

İngilizlere Selanik’te yeni bir cephe açılması, Rusya’nın boğazlardan sıcak denizlere açılmasının engellenmiş olması sayılabilir.⁵³

İngiltere Almanya ile çeşitli cephelerde savaşı sürdürmüştür. Bu savaşlar sırasında İrlanda ve Hindistan İngiltere’ye başkaldırarak bağımsız olmak için çabalamıştır. Bu sırada İngiltere bir yandan Orta Doğu’da toprakları Araplara vaat ederek Arapları Osmanlı Devleti’ne karşı kışkırtırken bir yandan da Orta Doğudaki Osmanlı topraklarını 1916 yılında Londra’da yaptığı Sykes-Picot Anlaşması ile Fransa ile arasında paylaşmıştır. Bir yandan İrlanda ve Hindistan İngiltere’nin sömürü düzenine başkaldırırken bir yandan İngiltere Orta Doğu’da sömürü düzenini Araplar üzerinde sağlamak istemiştir.⁵⁴

Almanya Bulgaristan’a Balkan Savaşları sonucunda elde edemediği Makedonya topraklarını vaat ederek Bulgaristan’ı kendi yanında savaşa sokmaya ikna etmiştir. Alman generali Mackensen eylül ayında ağır toplarla Belgrad’ı bombalamaya başlamıştır. İngiliz ve Fransızların asker takviyesini zamanında yetiştirememesi ve yeteri kadar asker gönderememesi yüzünden, Sırp’ların kenti sıkı bir şekilde savunmasına rağmen Belgrad düşmüştür.⁵⁵

Belgrad’ın düşmesi üzerine 14 Ekim’de Bulgaristan’da savaş ilan etmiştir. Sırbistan’ın geçici başkenti yapılan Niş üzerine yürümüşlerdir. Sırp’lar ve yardıma gelen Fransızlar sıkı bir savunma yapsa da Kragujevac şehrinin 31 Ekim’de düşmesi Sırp’lar için ağır bir darbe olmuştur. Sırp’lar halkıyla birlikte trajik bir şekilde Arnavutluk üzerinden geri çekilmek zorunda kalmışlardır.⁵⁶

İngilizlerin denizlerde uyguladığı ablukaya karşılık olarak Almanlar, deniz kuvveti ile İngiliz deniz kuvvetlerine 31 Mayıs 1916 tarihinde Jutland savaşı ismiyle anılan savaşa girişmişlerdir. İngiliz ve Alman deniz kuvvetleri arasında süren yoğun çatışmalar son bulduğunda Almanlar her ne kadar savaşta zafer kazandıklarını ilan

⁵³Şahin, a.g.m., s. 158.

⁵⁴Renouvin, a.g.e., s. 121.

⁵⁵Birinci Dünya Savaşı Ansiklopedisi, Cilt I, Görsel Yayınlar, İstanbul 1976, s. 225.

⁵⁶Ökkeş Narinç, “Bulgar Kaynaklarına Göre Birinci Dünya Savaşında Bulgaristan ve Türk - Bulgar İlişkileri”, Gece Kitaplığı, Ankara 2020, s. 256.

etseler de İngilizler kayıplar vermelerine rağmen iki tarafında tam bir zafer kazandığı söylenemez.⁵⁷

1915 yılının aralık ayında Alman Genelkurmay Başkanı Falkenhayn, Fransız ordusunun savunmasına olanak olmayan bir bölgeye saldırmayı ve onları zorlayıcı bir yıpratma savaşı yapılması fikrini imparatora sunmuştur. Böyle bir bölge için de Paris'in doğusunda tepede yer alan Verdun'un uygun olduğunu belirtmiştir. Falkenhayn Verdun'u almayı amaçlamamıştır, düşman kuvvetlerini her açıdan yıpratarak bu bölgede tutmayı istemiştir. Almanların Fransızlardan daha az kayıplar vereceğini ve Fransız ordusunun yıpranacağını düşünmüştür.⁵⁸

Almanların ağır bombardımanı 21 Şubat günü başlamıştır. Fransızlar bu saldırıya hazırlıksız yakalanmıştır. Fransızlar her şeye rağmen savunmaya geçseler de Almanlar başarılı olmuş ve hızla ilerlemişlerdir. Ancak bu ilerlemeler sırasında Fransızların beklenenden daha iyi savunması karşısında Almanların kayıpları oldukça fazla olmuştur.⁵⁹

Falkenhayn Verdun savaşı devam ederken bazı birliklerini çekerek zor duruma düşen Rusya'nın bulunduğu doğu bölgesine bu birlikleri göndermek zorunda kalmıştır. Ayrıca Fransızların Somme'ye saldıracağını tahmin edip Verdun'daki saldırı yoğunluğunu azaltmıştır. 1 Temmuz'dan itibaren Fransız ordusu, Joffre'nin şubat ayından beri planladığı Somme saldırısını gerçekleştirmiştir. Somme saldırısı da Verdun saldırısı gibi yıpratma savaşı şeklinde geçmiş ve yine Alman ordusu büyük kayıplar vermiştir. Ancak her iki saldırıda da iki taraf ilerleme sağlayamamıştır.⁶⁰

İngilizler Somme saldırısında çok kayıp verseler de Verdun'u büyük oranda Almanlardan kurtarmışlardır. Almanlar bu başarısızlık sonucu Falkenhayn görevden alınmış yerine Hindenburg getirilmiştir. Hindenburg bu bölgelerde Alman birliklerinin savunmada kalması emrini vermiştir.⁶¹

⁵⁷Westwell, a.g.e., s. 150.

⁵⁸Renouvin, a.g.e., s. 41.

⁵⁹Renouvin, a.g.e., s. 42.

⁶⁰Hart, a.g.e., s. 301.

⁶¹Parker vd., a.g.e., s. 76.

Avrupa'nın doğu cephesi Rusya hattında ise Ruslar General Brusilov'un planı dâhilinde 4 Haziran'da Avusturya-Macaristan ordusu üzerine saldırısı başlamıştır. Brusilov ordusuyla Lutsk çevresinde Avusturya-Macaristan ordusunu yararak siperlerini ele geçirip düşmanın geri çekilmesini sağlamıştır. Brusilov ve ordusu ilerlerken Almanların Avusturya-Macaristan ordusuna yardıma gelmesiyle ilerleyiş durmuş ve Brusilov Ağustos ayında saldırıyı sonlandırmıştır. Almanlar Verdun savaşından asker çekerek Avusturya-Macaristan ordusuna takviye göndermiştir.⁶²

Brusilov'un saldırısı sonrasında Romanya 17 Ağustos'ta İtilaf devletleriyle anlaşma imzalayarak onların tarafında savaşa katılmıştır. Romanya Avusturya üzerine saldırarak Transilvanya'yı ele geçirmiştir. Ancak Almanlar duruma hakim olarak hem Transilvanya'yı Romanya'nın elinden almış hem de Bükreş'i alarak Romanya'ya hakim olmuşlardır. Almanya Romanya'yı ele geçince gıda ve petrol açısından rahatlamış ve Osmanlı Devleti ile demiryolu üzerinden daha rahat bir iletişim kurmuştur. Bu durum üzerine Romanya 1918 yılının mayıs ayında barış istemişlerdir. Ancak itilaf devletlerinin zaferi kesinleştğinde de onların yanında yer almışlardır.⁶³

Doğuda ise Mısır Sefer Komutanı Allenby, 31 Ekim 1917 tarihinde başlattığı seferle Gazze-Birüssebi hattını geçerek Filistin'in kapılarını açmıştır. Türk kuvvetleri buralardan geri çekildikçe onları günlerce takip ederek 9 Aralık günü Kudüs'e girmiştir. Osmanlı'nın Kudüs yöneticisi İzzet Bey İngilizlerin şehrin yüksek maneviyatına zarar vermemesini belirten bir mektupla şehri İngilizlere teslim etmiştir. Allenby ve ordusu Türkleri takibe devam ederek 1 Ekim 1918 tarihinde Şam'ı 25 Ekim 1918 tarihinde Halep'in kontrolünü sağlamıştır. Bu durum üzerine Türkler ateşkes istemiş Türklerin bu talebi 30 Ekim'de kabul edilmiştir.⁶⁴

⁶²Birinci Dünya Savaşı Ansiklopedisi, Cilt III, Görsel Yayınlar, İstanbul 1976, s. 668.

⁶³Renouvin, a.g.e., s. 46.

⁶⁴Meral Balcı, "İngiliz General Allenby'nin Filistin ve Suriye'deki Faaliyetleri", Marmara Türkiyat Araştırmaları Dergisi C 6, Sayı 1, İstanbul 2019, s. 63.(<https://doi.org/10.16985/mtad.571854>)(Erişim Tarihi: 21.05.2014)

1.8. Amerika'nın Savaşa Girmesi ve Rus Devrimi

Almanya'nın denizaltı savaşını tekrar başlatmak istemesi, Alman denizaltısının Amerikan vatandaşlarının olduğu bir yolcu gemisini batırması Amerika'nın daha fazla tarafsız kalmadan 6 Nisan 1917 tarihinde I.Dünya Savaşı'na girmesine sebep olmuştur. Amerika'nın savaşa girmesi ile yenilmek üzere olan İtilaf Devletleri için yen bir umut doğmuştur. Amerika ancak bir süre geçtikten sonra ordusunu kurup Fransa'ya gönderebilmiştir. Buna rağmen Amerika'nın sanayisi İtilaf Devletlerinin işine yaramıştır, onların cephelerde rahatlamasını sağlamıştır.⁶⁵

1917 yılının başlarında Rusya'da savaş nedeniyle ekonomi bozulmuştur. gıda sıkıntısı ve pahalılık Moskova'da insanların ayaklanmasına ve grev yapmasına neden olmuştur. Yapılan eylemler giderek mutlakiyet yönetimine tepkiye dönüşmüş, insanlar bu yönetimden memnun olmadıklarını dile getirmeye başlamıştır.⁶⁶

Rus Çarı olayların çıkacağını, Rusya'da yeni bir hükümetin kurulması gerektiğini bildiren uyarıları dikkate almayıp iktidarında inat etmiştir. Bu uyarılara karşı aldığı tek önlem kentin yönetimini General Khabalov komutasına bırakmak olmuştur. Ancak başlangıçta gıda için başlayan halk eylemi büyüyerek çarlığın yıkılmasına ve seçimle başa gelen bir hükümetin kurulmasını istemeye dönmüştür. Askerler ilk zamanlar çıkan halk ayaklanmasını bastırmaya çalışsalar da birçok asker zamanla halkın tarafına geçmiştir. Çar yapılan baskılar sonucunda 15 Mart'ta tahtını kardeşi Büyük Dük Mikhail için terk ettiğini belirten bir açıklama yaparak tahtını bırakmıştır. Ancak Mikhail tahtı kabul etmemiş ve bu durum sonrasında Çarlık Rusya sona ermiştir.⁶⁷

Çarlığın yıkılmasının ardından Rusya'da geçici bir hükümet kurulmuştur. Kurulan bu hükümetin başbakanı Aleksandr Kerensky, dışişleri bakanı da Milyukov olmuştur. Ancak geçici hükümetin kurulması üzerinden sekiz ay geçmesine rağmen halk hükümeti desteklememiştir. Hükümeti savunacak yeterli asker bulunamamıştır. Rusya'daki geçici hükümet İtilaf Devletlerine Rusya'nın daha önceki anlaşmalarına

⁶⁵ Armaoğlu, a.g.e., s. 73.

⁶⁶ Birinci Dünya Savaşı Ansiklopedisi, Cilt III, Görsel Yayınlar, İstanbul 1976, s. 723.

⁶⁷ Westwell, a.g.e., s. 186.

sadık kalıp savaştan çekilmeyeceği sözünü verse de Rusya'daki Petrograd Sovyet oluşumu hemen ateşkes yapılarak savaşın bitirilmesini istemiştir.⁶⁸

Rusya'da çar devrildikten sonra başa geçen geçici hükümetin de I.Dünya Savaşında devam etmek istemesi halk tarafından hoş karşılanmamıştır. Vladimir İlyiç Lenin liderliğinde Bolşevik partisi işçi sınıfının iktidarda olacağı, savaşın sona erdirileceği, toprak iyileştirmeleri yapılacağı gibi vaatlerde bulunmuştur. Geçici hükümetin ekonomi ve ulaşımdaki başarısız politikaları yüzünden ekonomi ve ulaşım çökme noktasına gelmiştir. Bunun üzerine işçi sınıfı kızıl muhafızlar adı altında silahlanmaya başlamıştır. Sovyetlerin başında bulunan Bolşevikler geçici hükümetin istifa etmesini istemişlerdir. Bunun gerçekleşmesi için de işçi ve köylü sınıfıyla birlikte fabrikaları ele geçirerek büyük bir ayaklanma başlatmışlardır. Geçici hükümetin elinde yeterince güç olmadığından halkın ayaklanmasına karşı konulamamıştır.⁶⁹

Lenin 7 Kasım sabahı Sovyetlerin II. kongresi gerçekleşirken devlet gücünün ellerine geçtiğini ve ihtilalin tamamlandığını açıklamıştır. Lenin ihtilalden hemen sonra savaşan milletlere barış çağrısı yapmıştır. Ancak İtilaf Devletleri bu çağrıya kulak vermemiş ve barış sözleşmesine yanaşmamıştır. Lenin onlardan olumlu bir dönüş alamayınca Almanya ile ateşkes yapmak istemiştir. Sovyet hükümeti, Başkomutan Dukhonin'den askeri faaliyetleri durdurmasını, Almanlar ile ateşkes görüşmelerine başlamasını istemiştir. Dukhonin bu emri uygulamakta tereddüde düşünce görevden alınarak yerine Krilenko atanmıştır.⁷⁰

Rusların Almanlarla barış görüşmesi istekleri Almanlar tarafından kabul görmüştür. Alman İmparatorluğu, Avusturya-Macaristan, Osmanlı Devleti ve Bulgaristan temsilcileri ile Rus heyeti 2 Aralık'ta Polonya'nın sınırında bulunan Brest-Litovsk kentinde barış görüşmelerine başlamıştır. Görüşmeler kesilip tekrar başlama ve arada yapılan geçici ateşkesler ile devam ettirilmiştir. Lenin Almanya'nın

⁶⁸Armaoğlu, a.g.e., s. 73.

⁶⁹Parker vd., a.g.e., s. 38.

⁷⁰Yunus Ekici, "Bolşevik İhtilâlinin Ortaya Çıkması ve Sebepleri", Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi C 27, Sayı 1, Elazığ 2017, s. 265. (<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/354371>) (Erişim Tarihi: 23.05.2024)

isteklerinin ağırlığı karşısında barış görüşmelerini uzatmak için heyetin başına Dışişleri Bakanı Troçki'yi getirerek ondan heyeti oyalamasını istemiştir.⁷¹

Rusya barış görüşmelerine devam ederken Ukrayna konusundaki anlaşmazlıklar sebebiyle 10 Şubat 1918 tarihinde görüşmeler Ruslar tarafından kesilmiştir. Bunun ardından Alman İmparatorluğu 17 Şubat'ta Rusya'ya saldırarak hiçbir direnişle karşılaşmadan ülkenin iç kesimlerine doğru ilerlemiştir. Almanya Letonya, Estonya başta olmak üzere birçok Rus kentini ele geçirmiş ve Ukrayna'ya hâkim olmuştur. Bu ilerleyiş üzerine telaşa kapılan Bolşevikler Almanya ile ateşkes ve barış anlaşması yapmaya mecbur kalmıştır.⁷²

1.9. Savaşın Sonu Mondros Mütarekesi ve Versay Anlaşması

Savaşta yıllar geçtikçe her iki taraf için de savaş yıpratıcı ve umutsuz bir hal almıştır. 1918 yılında artık savaşın sonu, başladığı yerden yani Balkanlardan gelmiştir. Bulgaristan hem ittifak içinde olduğu Osmanlı Devleti ve Almanya ile sorunlar yaşamaya başlamış hem de kendi içinde iç karışıklıklarla boğuşmuştur. İtilaf Devletlerinin güney cephesinde Selanik tarafında saldırı hazırlığı yaptığını öğrenen Bulgaristan Almanya'dan askeri destek istese de Almanya bu talebi reddetmiştir.⁷³

15 Eylül'de İtilaf Devletlerinin askerleri Bulgaristan'a saldırmış ve üç gün içinde Bulgaristan'ın cepheleri çöktürülmüştür. Bu saldırının ardından Bulgaristan askerleri isyan ederek ayaklanmışlardır. Bulgaristan hem askerlerin ayaklanmasıyla uğraşmış hem de İtilaf devletlerinden ateşkes anlaşması talep etmişlerdir. 29 Eylül 1918'de Bulgaristan'la İtilaf Devletleri arasında savaşı sona erdiren Selanik Ateşkes Anlaşması imzalanmıştır.⁷⁴

Bulgaristan'ın savaştan çekilme sürecinde Osmanlı Devleti'nde ise Padişah VI. Mehmet Vahdettin Sadrazam ve Savaş Bakanı olarak Ahmet İzzet Paşa'yı atamıştır. Ahmet İzzet Paşa ittifak içerisinde olduğu devletlerden ayrı olarak bir ateşkes anlaşması imzalamak istemiştir. Savaş esiri olarak Osmanlı Devleti'nin

⁷¹Renouvin, a.g.e., s. 90.

⁷²Marziye Memmedli – Hilal Akgüller, “*Brest Litovsk Barış Antlaşması'nın Siyasi Sonuçları (Sovyet Rusya ve Osmanlı İmparatorluğu Açısından)*”, *Belgi Dergisi* C 2, Sayı 20, Karabük 2020, s. 2713. (<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1173732>)(Erişim Tarihi: 24.05.2024)

⁷³Birinci Dünya Savaşı Ansiklopedisi, Cilt III, Görsel Yayınlar, İstanbul 1976, s. 878.

⁷⁴Narinç, a.g.e., s. 256.

elinde bulunan İngiliz General Thownshend'i serbest bırakılmış ve Thownshend Osmanlı Devleti'nin ateşkes talebini iletmesi için İngiliz Filo Komutanlığı'na gönderilmiştir. 30 Ekim 1918'de Osmanlı Devleti temsilcileri ile İngiltere heyeti Limni Adası'nın Mondros Limanı'nda 'Mondros Ateşkes Antlaşması' imzalamış ve Osmanlı Devleti savaştan çekilmiştir. Mondros Ateşkes Antlaşması, başta İstanbul ve Çanakkale boğazları olmak üzere Osmanlı Devleti'nin önemli stratejik noktalarını İtilaf Devletlerinin insafına bırakmasına yol açmıştır.⁷⁵

Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nda İtilaf Devletlerinin kışkırtmasıyla ayaklanan Çekler, Romenler, Macarlar bağımsızlıklarını ilan etmeye başlamışlardır. Avusturya-Macaristan İmparatoru I.Karl Wilson'dan barış görüşmesi talep etse de Wilson bu talebi artık çok geç diyerek reddetmiştir. Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nda ilan edilen bağımsızlıkların ardından imparatorluğun ordusunda asker sayısı azalmış ve İtalya 24 Ekim'de Avusturya-Macaristan üzerine taarruz başlatmıştır. İmparator I.Karl 29 Ekim'de İtalya'dan ateşkes istemiştir. 3 Kasım'da yapılan Villa Giusti Ateşkes Anlaşması'nı Avusturya-Macaristan İmparatorluğu imzalamış ve savaştan yenilerek çekilmiştir. İmparator anlaşmayı imzalarsa da Avusturya-Macaristan İmparatorluğunun yıkılış sürecini durduramamıştır.⁷⁶

Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun anlaşmayı imzalamasıyla Almanya birçok cepheden saldırılara açık hale gelmiştir. Almanya, Yüksek Komuta Heyeti'nin ısrarıyla 3 Ekim'de Amerika Birleşik Devletleri'ne barış için başvurmuştur. Almanya Amerika Birleşik Devletleri'nin birtakım yerleri onlara bağışlayacağını umarken Wilson verdiği üç nota ile Almanya'nın hem askeri hem idari teslimiyeti ve Almanya'nın savaşa tekrar başlayamayacak şekilde ateşkesin gerçekleşeceğini bildirmiştir. Bu durum karşısında barış isteyen Yüksek Komuta Heyeti'nden Ludendroff Amerika'nın askeri teslimiyet istemesine karşı çıkarak savaşın devam ettirilmesini istemiştir.⁷⁷

⁷⁵Cemal Kemal, "Mustafa Kemal'in Mondros Mütarekesi'ne Tepkisi", Atatürk Yolu Dergisi C 12, Sayı 46, Ankara 2010, s. 367. (<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/20517>)(Erişim Tarihi:20.05.2024)

⁷⁶Renouvin, a.g.e., s. 103.

⁷⁷Birinci Dünya Savaşı Ansiklopedisi, Cilt III, Görsel Yayınlar, İstanbul 1976, s. 881.

Alman hükümeti Almanya'nın işgal edileceği korkusuyla Ludendroff'un fikrine sıcak bakmamıştır. Ludendroff istifa etmiştir. Almanya 27 Ekim'de Wilson'un koşullarını kabul etmiştir. 9 Kasım'da Berlin'de cumhuriyet ilan edilmiş, İmparator Hollanda'ya gitmiştir. Almanya 11 Kasım'da İtilaf Devletlerine teslim olduğu anlaşmayı imzalamıştır. Almanya İtilaf Devletlerine teslim olduktan yedi ay sonra Versay Anlaşması'nı imzalamıştır.⁷⁸

Savaş bitiminde Wilson kongrede yaptığı konuşmada halkların kendi durumlarını kendilerinin belirlemesi gerektiğini, bir devletin diğer devletin egemenliğine göz dikmemesi gerektiğini, halkların egemenliğini dost ya da düşman devletlerin yaptığı gizli anlaşmaların belirleyemeyeceğini söylemiştir. Ancak İngiltere ve Fransa savaşın bütün yükünü çektiğini düşünerek bu fikre bağlı gibi gözükseler de kendilerine toprak istemiş ve başta İtalya olmak üzere savaşa girmesi için vaatlerde bulundukları ülkelere karşı sözlerini tutmak istememişlerdir.⁷⁹

2. I. DÜNYA SAVAŞININ BAŞINDA LİDERLER (1914)

2.1. İttifak Devletleri Liderleri

İttifak Devletleri: Alman İmparatorluğu, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu, Osmanlı Devleti, Bulgaristan.

2.1.1. Alman İmparatorluğu

Almanya 1871 yılında güçlü bir ekonomiye sahip ülkeler arasına girmeyi başarmıştır. Disiplinli ve planlı bir sanayileşme, gelişmiş tarım uygulamaları ekonomisinin güçlenmesini sağlamıştır. Almanya'nın ordusu da en az ekonomisi kadar gelişme göstermiştir. Ordu teknolojik gelişmeleri ve disiplin anlayışı ile örnek gösterilecek hala gelmiştir. Almanya toprak sahipleri, sanayiciler, tacirler, işçiler, çiftçiler gibi toplumun her kesiminden vatandaşına üç yıllık askeri hizmet yaptırarak Almanların tek amaç etrafında birleşmesini sağlamıştır. Bu durum bu insanların ekonomide de hırslı olmasını sağlamıştır.⁸⁰

Sanayileşmenin meydana gelmesiyle birlikte muhafazakârlar ve burjuvalar II. Wilhelm'e baskı yaparak Almanya'nın dünya lideri olmasını istemişlerdir.

⁷⁸Renouvin, a.g.e., s. 106.

⁷⁹Renouvin, a.g.e., s. 80.

⁸⁰Özal, a.g.e., s. 32.

Almanya'nın asıl hedefi İngiltere'yi geçerek İngiltere üzerinde bile bir denetim sağlamak olmuştur. Bunun üzerine II. Wilhelm orduyu ve donanmayı güçlendiren tedbirler almıştır ve dış geziler yaparak uluslararası temaslar gerçekleştirmiştir. II. Wilhelm Almanya'nın daha önce ortaya koyduğu denge politikasını yayılcı siyasete dönüştürerek Alman egemenliğini ortaya koymak istemiştir. Bu uğurda müttefiklerin dahi tepkisine aldırış etmeden Müslüman ülkelerle yakınlaşmayı seçmiştir.⁸¹

Almanya'nın önemli devlet adamlarından Bismarck, Fransa ile yapılan savaş sonrası anlaşma ile Alsace-Lorraiene bölgesini Almanya'nın alması sonucu Fransa'ya her an intikam alabilecek bir ülke gözü ile bakmıştır. Bu durum üzerine Fransa'nın kendisini toparlayıp intikam almasına fırsat vermemek için Avusturya ile Rusya'yı bir araya getirmeye uğraşmıştır. Bismarck'ın çabaları sonucunda 1881 yılında Rusya, Avusturya ve Almanya'nın Balkanlardaki meseleler için birlikte hareket edecekleri kararı alınarak 'Üç İmparatorlar Ligi' ismiyle ittifak kurulmuştur. Bu anlaşma 1887 yılında geçerliliğini yitirse de Bismarck amacına ulaşarak Fransa ile Rusya arasında oluşabilecek bir ittifakı engellemeyi başarmıştır.⁸²

Rusya'nın Üç İmparator Ligi denilen ittifaktan çekilmesiyle Almanya, Avusturya-Macaristan'ın yanına İtalya eklenerek Üçlü İttifak Bloku kurulmuştur. Rusya ittifaktan ayrılınca Almanya'yı bir tehdit olarak gördüğü için Fransa ile ittifak kurmak istemiştir. Fransa ve Rusya Üçlü İttifak'a karşı ikili Antant'ı kurmuştur. Fransa, Almanya'ya karşı girilecek olası bir savaşta Rusya'nın da Almanya'ya saldırarak Almanya'yı doğu taraftan oyalamasını istemiştir. Ancak Rusya, Japonya ile yaptığı savaşta ağır bir yenilgi alınca Rusya'nın Fransa'ya herhangi bir savaş halinde yardım edecek durumu kalmamıştır.⁸³

Alman İmparatorluğu, İngiltere ve Fransa'nın arasını sürekli bozmaya çalışırken bu durumu fark eden iki ülke birbirlerine daha da yaklaşmışlardır. Fransa, İngiltere ve Rusya'nın arasını yapmaya çalışarak Alman İmparatorluğu'na karşı daha güçlü bir ittifak oluşturmayı planlamıştır. Rusya'nın bu dönemde İngiltere'ye kafa

⁸¹Özal, a.g.e., s. 33.

⁸²Hart, a.g.e., s. 3.

⁸³Özal, a.g.e., s. 44.

tutacak durumu olmadığından İngiltere ile anlaşma yoluna gitmiştir. Böylece 1907 yılında İtilaf Devletleri Bloğu kurulmuştur.⁸⁴

1907 yılından sonra Almanya hem karada hem de denizde askeri anlamda çok gelişmiştir. Doğu bölgesine doğru yayılmacı anlayış ile Osmanlı Devleti ile ekonomik ilişkiler kurmuştur. Bu durum bölgede çıkarları bulunan Fransa, Rusya ve İngiltere tarafından hoş karşılanmamıştır. Ayrıca Almanya'nın donanmasının güçlü hale gelmesi Almanya ile İngiltere'yi savaşın eşiğine getirmiştir. Almanya ile Fransa arasında da Fas(Agadir) krizi yaşanmıştır. Fransa Fas'ta kalıcı olmak isteyince Almanya bu duruma karşı çıkmak amacıyla Agadir Limanı'na bir savaş gemisi göndermiştir. Bu durum karşısında İngiltere Fransa'nın yanında yer alınca Almanya daha ileri gidemeyerek Fransa'nın Fas üzerindeki koruyuculuğunu kabul etmiştir.⁸⁵

Batıdaki bloklaşmalar ve rekabet bu şekilde ilerlerken Osmanlı Devleti'nde İkinci Meşrutiyet dönemi başlamış ve ülkenin içinde bulunduğu olumsuz atmosferin bir nebze de olsa dağılması beklenmiştir. Fakat II. Meşrutiyet'in ilanını takiben kısa bir süre içinde Osmanlı Devleti ile Bosna-Hersek'in yakınlaşacağını düşünen Avusturya-Macaristan 5 Ekim 1908 tarihinde Bosna-Hersek'i ilhak etmiştir. Aynı gün Bulgaristan da bağımsızlığını duyurmuş, Girit Adası Yunanistan'a bağlanmıştır. Osmanlı Devleti bu durum karşısında Avusturya-Macaristan ile anlaşmaya varmak zorunda kalmıştır. Sırbistan ise bu ilhaka çok sert çıkmış ve Osmanlı Devleti ile birlikte Avusturya'ya karşı savaşacağını bildirmiştir. Sırbistan savaş hazırlığı yaparken Rusya tarafından yatıştırılmıştır. Sırbistan'ın ilhakı kabul etmekte ısrar etmesi üzerine Avusturya-Macaristan Sırbistan'a savaş açacakken Almanya 23 Mart 1909 tarihinde Rusya'ya nota vererek ilhakı kabul etmelerini istemiştir. Savaşmak istemeyen Rusya ilhakı kabul etmiştir. Ardından da Sırbistan ve diğer ülkelerde ilhakı kabul etmişlerdir. Bu durum Rusya ile Sırbistan'ı daha fazla yakınlaştırmış Üçlü İtilaf Devletleri'nin arasındaki bağ da güçlenmiştir. Avusturya'nın yayılma amacı İtalya tarafından hoş karşılanmayınca İtalya'da İttifak Devletleri'nden uzaklaşmıştır.⁸⁶

⁸⁴Özal, a.g.e., s. 52.

⁸⁵Rifat Uçarol, "Siyasi Tarih 1789-2014 ", Der Yayınları, İstanbul, 2015, s.304.

⁸⁶Uçarol, a.g.e., s. 410.

Habsburg İmparatorluğu veliahtı Franz Ferdinand'ın 28 Haziran 1914 tarihinde Bosna-Hersek'in Sarajevo kentinde Gavrillo Princip tarafından suikasta uğraması, Birinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesine yol açmıştır. Bu olayın ardından Avusturya 23 Temmuz'da Sırbistan'a nota vermiş 28 Temmuz'da ise savaş açmıştır. Rusya genel seferberlik kararı almış bunun üzerine Alman İmparatorluğu 1 Ağustos'ta Rusya'ya 3 Ağustos'ta ise Fransa'ya savaş açmıştır. 4 Ağustos'ta İngiltere de Alman İmparatorluğu'na savaş açmıştır.⁸⁷

1914 yılında, I. Dünya Savaşı'nın başlangıcında görevde olan Alman komutası; Alman İmparatoru: Kayzer II. Wilhelm, Alman Başbakanı: Bethmann-Hollweg, Alman Dışişleri Bakanı: Arthur Zimmermann, Alman Genel Kurmay Başkanları: Helmuth von Moltke, Erich von Falkenhayn şeklinde sıralanmıştır. Bu liderlerin hayatı ve Birinci Dünya Savaşı başında aldıkları kararlar incelenerek Birinci Dünya Savaşı'nın seyrine etkileri ortaya konulmuştur.

⁸⁷Birinci Dünya Savaşı Ansiklopedisi, Cilt I, Görsel Yayınlar, İstanbul 1976, s. 20.

2.1.1.1. Alman İmparatoru: Kayzer II. Wilhelm (1859-1941)

Fotoğraf 1:Kayzer II. Wilhelm⁸⁸

II. Wilhelm 27 Ocak 1859 tarihinde Berlin'deki Hohenzollern Sarayı'nda doğmuştur. II. Wilhelm'in anneannesi İngiltere Kraliçesi Victoria olduğundan II.Wilhelm'in doğumu iki ülkede de büyük bir sevinçle karşılanmış ve Prusya ve İngiltere'nin dostluğunu perçinleyeceği düşünülmüştür.⁸⁹

II. Wilhelm'in ters doğum sebebiyle sol kolu diğerinden kısa kalmıştır. Bu durumunu gizlemek için sürekli üniforma ile dolaşmıştır. Bu durumu kendinde bir eksiklik olarak görmüş ve bu sebeple insanlara tam anlamıyla güven duymamıştır. II. Wilhelm, Bismarck'ın uyguladığı denge politikası yerine bütün gücü kendisinde toplayarak yayılcı bir politika gütmüştür.⁹⁰

⁸⁸ https://tr.wikipedia.org/wiki/II._Wilhelm#/media/Dosya:Kaiser_Wilhelm_II_of_Germany_-_1902.jpg.(Erişim Tarihi: 07.05.2025)

⁸⁹Harold Kurtz, “*Kayzer'in Almanyası: Almanya Herşeyin Üstünde 20. Yüzyıl Dosyası*”, Çev. Ayşe Kemahlı, Milliyet Yayınları, İstanbul 1976, s. 9.

⁹⁰Özal, a.g.e., s. 33.

Birinci Dünya Savaşı'nın hemen öncesinde sanayileşmenin gerçekleşmesiyle birlikte sosyalistlerin sayısı giderek artmaya başlamıştır. Bu durumdan korkan burjuvalar ve muhafazakârlar Almanya'nın dünyada sözü geçen bir lider olması için II. Wilhelm'e baskı yapmaya başlamışlardır. Almanya dünya lideri olarak İngiltere'den daha üstün bir konuma gelmeyi istemiştir. Bu sebeple II. Wilhelm donanma başta olmak üzere askeri alanda güçlenme sağlayacak yenilikler yapmış ve dış politikanın gelişmesi için uluslararası gezilere önem vermiştir.⁹¹

1888 yılında tahta çıktığında ülkesini askeri ve ekonomik yönden güçlendirilmiş sömürgeci bir devlet haline getirmek istemiştir. Kayzer, İngiltere'nin Güney Afrika'daki yayılmacı politikasından rahatsızlık duymuştur. Almanya'nın deniz gücünü elde etmesi için Amiral Tirpitz'e gemi çalışmalarının yapılması emrini vermiştir. Kayzer ve çalışma arkadaşları 'kılıç ve kan(kuvvet)' politikasını savunmuşlardır.⁹²

Avrupa'da yaşanan bu güç oyunlarında II. Wilhelm Alman dış siyasetine emperyalist bir yön vermiştir. Dış siyasetteki emperyalist yönelim için hedefe ise Osmanlı topraklarını koymuştur. Bu amaçla 1889 ve 1898 yıllarında Osmanlı Devleti'ne yaptığı ziyaretlerle kendisine de güven kazandırmaya çalışmıştır.⁹³

II. Wilhelm Alman İmparatorluğu'nu küresel güç konumuna yükseltmek istemiştir. Bunun için uyguladığı "Weltpolitik" isimli politika sebebi ile Müslüman dünyası ile de yakın olmuştur. Afganistan Emir'ine Müslümanların bağımsızlığını önemsedğini belirten bir mektup yazmış ve İstanbul, Kudüs gibi Müslüman dünyası için önemli yerlere ziyaretlerde bulunmuştur. Ayrıca Kudüs ziyaretinden sonra Şam'a geçerek Selahattin Eyyübi'nin kabrini ziyaret etmiş ve burada bir konuşma yaparak kendisini 300 milyon Müslüman'ın 'dostu' olarak belirtmiştir.⁹⁴

II. Wilhelm tahta geçtikten sonra 26 yıldır Almanya'nın başbakanı olan Bismark ile bazı görüş ayrılıklarına düşmüştür. Buna göre Bismark Almanya'nın dostu olarak Avusturya'nın yanı sıra Rusya'yı da düşünmesine rağmen Wilhelm

⁹¹Özal, a.g.e., s. 33.

⁹²Westwell, a.g.e., s. 15.

⁹³Cezmi Eraslan, "I. Dünya Savaşı ve Türkiye", Genel Türk Tarihi 7, Ed.: Ali Birinci, Hasan Celal Güzel, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 415.

⁹⁴Özal, a.g.e., s. 34.

Rusya'nın dostluğuna pek önem vermemiştir. II. Wilhelm için Avusturya'nın dostluğu daha önemli olmuştur. Almanya ile Avusturya'nın dostluğu sayesinde Almanya'nın güçlü bir kara ordusuna sahip olacağına inanmıştır. Kara gücü açısından Avusturya-Macaristan tercih edilirken, deniz gücü açısından ise II. Wilhelm Rusya'nın dostluğu yerine denizlerde güçlü olan İngiltere'nin dostluğunu tercih etmiştir. Bismark uyguladığı denge politikası sayesinde sınırlarını Avrupa dışına taşırmamaya özen göstermesine rağmen II. Wilhelm sömürgecilik politikası ile Almanya'nın büyük bir devlet olabileceğini düşünmüştür.⁹⁵

II. Wilhelm, 1887 yılında yapılan ve süresi dolan Alman-Rus anlaşmasını Rusya'nın istemesini göz ardı ederek yenilememiştir. Bu tutum Rusya'nın Alman İmparatorluğundan yüz çevirip Fransa'ya yakınlaşmasına zemin hazırlamıştır. Ayrıca İngiltere II. Wilhelm'in Almanya'nın yanında olması çabalarına karşılık vermemiştir. II. Wilhelm uyguladığı sömürgecilik faaliyeti ile Almanya çok geniş alanlara yayılmaya başladığı için başka sınır devletler ile sorun yaşamaya başlamıştır. II. Wilhelm'in uyguladığı bu dış politika istediği gibi gitmemiştir. Bu politika ile Almanya'nın karşısına İngiltere, Fransa, Rusya bloğu oluşmuştur.⁹⁶

Kayzer İngiltere ve Fransa'nın aralarındaki sorunları çözüp yakınlaştıkça onların bu durumundan rahatsız olup iki ülkenin arasının bozulmasını istemiştir. Kayzer, önce İngiltere'nin karşısında durmak için Rusya ve Fransa ile birlik olmak istemiş ancak bu fikrinden vazgeçerek Fransa'ya yönelik düşmanca bir tavır almıştır. Alman İmparatorluğu'nun Fransa ve İngiltere ile ılımlı sayılabilecek ilişkileri, Alman deniz kuvvetlerinin büyümesi nedeniyle sıkıntılar yaşamıştır. Kayzer, savaş isteyen Başbakan Bülow yerine daha barış yanlısı Bethmann-Hollweg'ı başbakan yapmıştır. Bethmann-Hollweg İngilizlerle anlaşma yolunu seçse de Almanya'nın anlaşmanın içinde yer alan İngilizlerle Fransızların bağlantısını kesen maddelerden dolayı İngiltere Kralı bu anlaşmayı kabul etmemiştir.⁹⁷

Kayzer, Rusya ile Avusturya-Macaristan'ın arasında çıkacak olası bir çatışmada Avusturya-Macaristan İmparatorluğu tarafında olacağını belirtmiş ve

⁹⁵ Armaoğlu, a.g.e., s. 33.

⁹⁶ Armaoğlu, a.g.e., s. 34.

⁹⁷ Hart, a.g.e., s. 18.

Rusya'nın savaşa hazır olmadığını ama Almanya'nın savaşa hazır olduğunu söylemiştir. Kayzer'in desteği ile Avusturya-Macaristan Sırbistan'a bazı yöneticilerinin değiştirilip Avusturya'nın desteklediği yöneticilerin atanması için ultimatoma vermiştir. Sırbistan bu notaya bağımsızlığına karışmak gibi olsa da iki madde hariç olumlu yanıt vermiştir. Kayzer Sırbistan'ın bu davranışı karşısında savaşın çıkmasını istediğinden Avusturya'dan Sırbistan istenilenleri yapana kadar Sırbistan'ın bir kısmını işgal etmesini istemiştir. Bu duruma Rusya kesinlikle karşı çıkmıştır. İngiltere ise ilk başta Rusya, Avusturya, Fransa arasında arabuluculuk yapmıştır.⁹⁸

İngiltere'nin arabuluculuk yapmak istemesine ve Kayzer'in işin ciddiyetini anlayıp Rusya ile Avusturya-Macaristan arasında arabuluculuk teşebbüsüne rağmen 31 Temmuz günü önce Rusya ardından aynı gün Avusturya-Macaristan seferberlik ilan etmiştir. Ardından Almanya seferberlik ilan etmiştir. İş ciddiye binip savaşın başlayacağı anlaşılınca Kayzer savaşı durdurmak istemiş ancak ordularını durduramamıştır. Kayzer, İngiltere'nin Rusya ile Avusturya-Macaristan arasındaki savaş başlamadan Almanya Fransa'ya saldırmazsa Fransa'nın savaşta tarafsız kalacağını belirtmesi üzerine Alman General Moltke'ye Fransa'ya saldırı için 24 saat beklemesini emretmiştir.⁹⁹

Balkan Savaşlarından sonra Osmanlı Devleti ekonomik ve askeri açıdan çok güçsüz düşmüştür. I. Dünya Savaşı öncesinde Fransa ve İngiltere, Osmanlı Devleti ile anlaşmaya yanaşmamışken Wilhelm, yenilenmiş bir Osmanlı ordusunun yararlı bir güç olduğunu düşünmüştür. Osmanlı Devleti de büyük bir ülkenin yakın dostluğundan hoşnut kalmıştır. Aslında Osmanlı Devleti denize düşen yılanı sarılır misali Almanya'ya yaklaşmış ve Wilhelm sayesinde de I. Dünya Savaşı'na Alman İmparatorluğu'nun müttefiki olarak girmiştir.¹⁰⁰

Alman İmparatoru II. Wilhelm I.Dünya Savaşında ittifak yaptığı Osmanlı Devleti'ne destek ve dünya ülkelerine güç gösterisi olarak 1917 yılında Osmanlı Devleti'ni ziyaret etmiştir. Bu ziyarette İstanbul ve Çanakkale cephesini gezmiştir. II.

⁹⁸Parker vd., a.g.e., s.24.

⁹⁹Hart, a.g.e., s. 35.

¹⁰⁰Birinci Dünya Savaşı Ansiklopedisi, Cilt I, Görsel Yayınlar, İstanbul 1976, s. 94.

Wilhelm'i V.Mehmet Reşat ve Enver Paşa karşılamıştır. II.Wilhelm Çanakkale cephesini gezerken üzerindeki Alman üniformasını değiştirerek Osmanlı üniforması giymiştir. Bu şekilde Osmanlı Devleti ve halkına duyduğu yakınlığı göstermek istemiştir.¹⁰¹

Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşına girerken okuttuğu Cihad-ı Ekber Fetvası'nı II. Wilhelm desteklemiştir. II. Wilhelm Müslüman toplulukları ortak bir savaş hedefi etrafında birleştirerek, Rusya ve İngiltere'ye karşı galip geleceğini düşünmüştür. Wilhelm'in bilinçli olarak Mekke'ye giderek Müslüman olduğu dedikoduları çıkartılarak Almanların Müslümanlara ne kadar yakın olduğu ve Müslümanların çıkarları uğruna savaştıkları düşüncesinin yayılması amaçlanmıştır.¹⁰²

Savaşın sona ermesi Almanya için oldukça hızlı ve trajik gerçekleşmiştir. ABD'nin savaşa dahil olması ile cephelelerdeki üstünlük İtilaf Devletleri lehine dönmüştür. Savaş sonunda Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Wilson, I. Dünya Savaşı'nın Alman İmparatorluğu ile sona erdirilmesi için yapılacak ateşkes anlaşmasını mevcut olan yönetimle imzalamak istememiştir. Bu durum üzerine II. Wilhelm tahttan çekilmek istemese de ülkede çıkan ayaklanmalar karşısında çaresiz kalarak tahtı bırakıp Hollanda'ya sığınmıştır. Almanya'da kurulan yeni hükümet Fransızlarla ateşkes anlaşmasını imzalamıştır.¹⁰³

Kayzer Wilhelm 9 Kasım 1918 tarihinde Almanya'nın Birinci Dünya Savaşı'nda yenilmesi üzerine tahtını bırakıp trenle Hollanda'ya gitmiştir. Versay Anlaşması'nın 227.maddesi ile Kayzer savaşın en büyük sorumlusu görülmüş, Avrupa'nın mülkiyet haklarına saldırmasında öncülük ettiği belirtilmiştir. İngiliz, Fransız, Japon, Amerikalı, İtalyan yargıçlardan oluşan mahkeme ile yargılanması istenmiştir. İngiliz halkı Kayzer'i asmak istese de İngiltere başbakanı Lloyd George

¹⁰¹Serpil Kirel – Oya Kasap Ortaklan, “*Alman İmparatoru II. Wilhelm'in Osmanlı İmparatorluğu'nu Son Ziyareti (1917)*”, Sinecine: Sinema Araştırmaları Dergisi C 9, Sayı 1, İstanbul 2018, s. 113.(<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/470181>) (Erişim Tarihi: 25.05.2024)

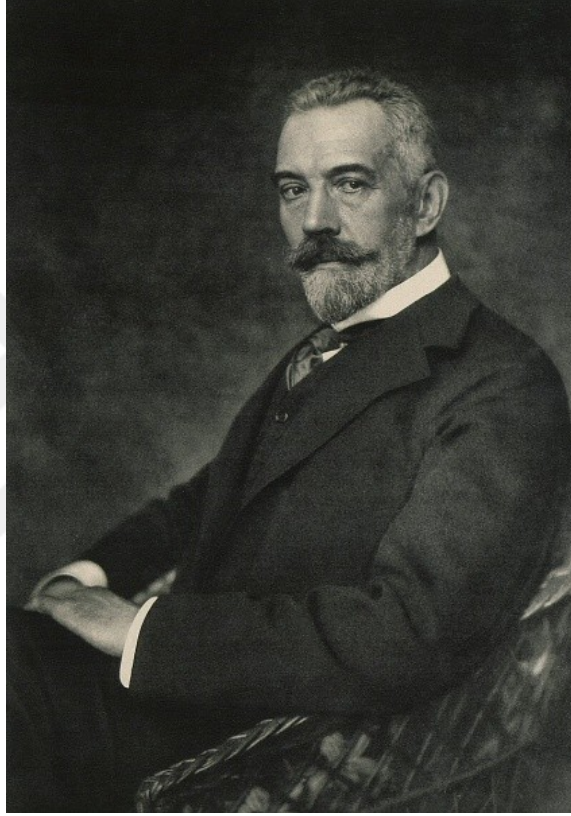
¹⁰²Kirel vd. ,a.g.m.,s. 124.

¹⁰³Özal, a.g.e., s. 413.

bu isteğe girişimde bulunmamıştır. Fransa Hollanda'dan Kayzer'i vermesini istemiş ancak Hollanda iade etmemiştir. İngiltere de bu konu hakkında ısrarcı olmamıştır.¹⁰⁴

2.1.1.2. Alman Şansölyesi(Başbakan): Theobald von Bethmann-Holweg(1856-1921)

Fotoğraf 2: Theobald von Bethmann-Holweg¹⁰⁵

Bethmann-Holweg'in Birinci Dünya Savaşında oynadığı rolün ilk emaresi daha Birinci Dünya Savaşı öncesinde; Rusya'nın seferberlik için almaya başladığı tedbirlerini devam ettirdiği taktirde Almanya'nın da seferberlik ilan edeceğini ve bu seferberlik ilanının Almanya için savaş anlamına geldiğini içeren bir telgraf yazarak

Alman büyükelçi aracılığı ile Rusya Dışişleri Bakanı Sazanov'a iletmesi olmuştur. Ancak Rusya bu telgrafa rağmen seferberlik ilan etmiştir. Bunun üzerine İngiliz Büyükelçisi ile İngiltere'nin tarafsız kalması için görüşmüştür. Eğer İngiltere

¹⁰⁴Birinci Dünya Savaşı Ansiklopedisi, Cilt III, Görsel Yayınlar, İstanbul 1976, s. 928.

¹⁰⁵https://tr.wikipedia.org/wiki/Theobald_von_Bethmann_Hollweg#/media/Dosya:Theobald_von_Bethmann_Hollweg_by_E._Bieber.jpg

tarafsız kalırsa Fransa topraklarının hiçbir şekilde işgal edilmeyeceğini belirtmiştir. Ancak bu teklif bile İngiltere'nin fikrini değiştirmesine yetmemiştir.¹⁰⁶

Başbakan Bethmann-Holweg savaş yanlılarına karşı direnmesine rağmen çabaları yetersiz kalmıştır. İngiltere savaş için ordularını hazır hale getirmiştir. Bir yandan da Fransa İngiltere'nin kararsız tavırları karşısında yalnız kalma ihtimalinden korkmuştur.¹⁰⁷

Başbakan Bethmann-Holweg, 28 Temmuz'da Avusturya'nın savaş ilan etmesine rağmen savaşın Belgrad'la sınırlı kalacağını planlamıştır. Avusturya Belgrad'ı işgal edince askeri bir başarı göstermiş olacaktı ve Belgrad'ın karşılığında Avusturya'nın Sırbistan ile görüşmelere başlayacağı şeklinde bir fikir yürütmüştür. Sırbistan'ın yine bağımsız olarak kalacağını ve Rusya'nın da Sırbistan'ın koruyucusu olarak yara almayacağını planlamıştır. Ancak başbakanın bu planı işlememiştir.¹⁰⁸

İngiltere savaşın başlaması ile birlikte Almanya'nın Belçika'nın tarafsız kalmasına saygı duymasını istemiştir. Bu isteğini dile getiren bir ültimatому Almanya'ya vermiştir. Ancak Alman Başbakan Bethmann-Holweg bu isteği kabul etmemiştir.¹⁰⁹

Bethmann-Holweg, Alman Sefiri Wangenheim ile Osmanlı Sadrazamı Said Halim Paşa arasında görüşmelerin başlaması için doğrudan talimat vermiştir. Görüşmeler sonucunda yapılan anlaşmanın taslağı Berlin'e gidince Bethmann-Holweg anlaşmanın şartlarından pek memnun olmamıştır. Wangenheim'a yapılan ittifak için Türklerin sağlayacağı katkılardan emin olmadan anlaşmayı imzalamamasını dile getirmiştir. Ayrıca Bethmann-Holweg özel olarak Rusya'ya savaş açmak istediğinden Osmanlı Devleti'nden Rusya'ya karşı tedbir almasını talep etmiştir.¹¹⁰

¹⁰⁶Hart, a.g.e, s. 30.

¹⁰⁷Hart, a.g.e, s. 35.

¹⁰⁸Birinci Dünya Savaşı Ansiklopedisi, Cilt I, Görsel Yayınlar, İstanbul 1976, s. 52.

¹⁰⁹Birinci Dünya Savaşı Ansiklopedisi, Cilt I, Görsel Yayınlar, İstanbul 1976, s. 64.

¹¹⁰Roger Ford, "Cennetten Mahşere Ortadoğuda Birinci Dünya Savaşı", Çev. Nurettin Elhüseyni, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2018, s. 30.

2.1.1.3. Alman Dışışleri Bakanı: Arthur Zimmermann (1864-1940)

Fotoğraf 3:Arthur Zimmermann¹¹¹

Arthur Zimmermann, I.Dünya Savaşı'nda iki önemli olayda başrol oynamıştır. Bu olaylardan birincisi Meksika hükümetine çektiği bir telgraftır. Telgrafta Meksika Hükümeti'ne Almanlarla birleşme teklif edilirken, Meksika'nın Amerika Birleşik Devletleri'ne saldırması istenmiştir. Bu yapacağı saldırı karşılığında daha önce kaybettikleri Teksas, Arizona gibi bölgelerin kendilerine iade edileceği belirtilmiştir. Telgrafın şifrelerini İngilizler çözmüş ve 1 Mart tarihinde telgraf Amerikan gazetelerinde yayınlanmıştır. Zimmermann'ın bu telgrafı Amerika Birleşik Devletleri'nin Birinci Dünya Savaşı'na katılmasında etkili olmuştur.¹¹²

Zimmermann'ın diğer önemli olayı ise Bolşeviklerin ve başındaki liderleri Lenin'in Rusya'ya dönmek istediklerini öğrenince Alman topraklarından

¹¹¹[https://www.wikidata.org/wiki/Q57910#/media/File:Artur_Zimmermann._Staatssekret%C3%A4r_des_Ausw%C3%A4rtigen_Amtes_\(cropped\).png](https://www.wikidata.org/wiki/Q57910#/media/File:Artur_Zimmermann._Staatssekret%C3%A4r_des_Ausw%C3%A4rtigen_Amtes_(cropped).png)

¹¹²Birinci Dünya Savaşı Ansiklopedisi, Cilt III, Görsel Yayınlar, İstanbul 1976, s. 706.

geçmelerine izin verilmesi kararını aldırması olmuştur. Zimmermann; ‘Devrimcilerin radikal kanadının Rusya’da yönetimde söz sahibi olmasının bizim yararımızdır.’ sözleriyle Lenin’in Rusya yönetimine gelirse barışçıl bir ortamın oluşacağını düşünmüştür. 6 Nisan 1917 tarihinde dışişleri bakanlığından istifa etmiştir.¹¹³

2.1.1.4. Alman Genel Kurmay Başkanı: Helmuth von Moltke(1848-1916)

Fotoğraf 4:Helmuth von Moltke¹¹⁴

Moltke 1905 yılında Alman Başbakanı ile arasında geçen konuşmada ağırkanlı bir yapısının olduğunu bu sebeple de savaş esnasında Genel Kurmay Başkanlığı yapamayacağını söylemiştir. Savaş esnasında her şeyi göze alamayacağını belirtmiştir. Ancak ismi daha önce görev yapan cesur komutan Helmuth Graf von Moltke ile aynı olunca liderlik özelliğine bakılmadan Genel Kurmay Başkanı olarak atanmıştır.¹¹⁵

¹¹³Renovin, a.g.e., s. 64.

¹¹⁴<https://cdn.britannica.com/40/9940-050-B16094DA/Helmuth-von-Moltke-1907.jpg>

¹¹⁵Özal, a.g.e, s. 84.

Moltke'nin savaş esnasında aldığı kararların zamanlamasının yanlış olması ve doğuda devam eden savaşın durumundan endişelenip bu bölgeye kuvvetleri göndermesi Marne Savaşı'nı kaybetmesine sebep olmuştur. Ayrıca Lüksemburg'da bulunan karargâhının savaş bölgesinden uzak olması diğer ordu karargâhları ile iletişim kurmasını zorlaştırmıştır. Moltke'nin komutanlarına gereğinden fazla verdiği insiyatif bazı komutanların arasında anlaşmazlıkların olmasına yol açmıştır ve özellikle Kluck ve Bülow isimli iki komutanın arasındaki anlaşmazlıktan faydalanan İtilaf Devletlerinin kuvvetleri Alman kuvvetlerinin arasına sızarak Marne Savaşı'nın kaybedilmesinde etkin rol oynamışlardır.¹¹⁶

Alman Genel Kurmay Başkanı schlieffen'in yerine gelen Moltke, schlieffen planında değişiklik yapmıştır. Yaptığı plan değişikliğinde Fransa'nın Almanya'ya saldırması halinde korumaya geçmeyi hedeflemiştir. Ayrıca Moltke daha önceki komutanların aksine savaşın uzun süreceğini düşünmeye başlamıştır. Bu durumun en güzel göstergesi de Osmanlı Devleti ve Alman İmparatorluğu arasında yapılan örtülü ittifak anlaşmasıdır. Moltke'nin schlieffen planında yaptığı değişiklik ileride savaşın kaybedilme sebepleri arasında gösterilecektir.¹¹⁷

Moltke, 31 Temmuz'da Rusya'nın seferberlik ilan etmesi üzerine Alman ordusunu harekete geçirip Belçika'yı işgal etmekte ısrar etmiştir. Almanya Başbakanı Holweg daha farklı bir yol üzerinde düşünmek istese de Moltke en iyi yol olarak bu planını kabul ettirmiştir. Holweg bu plan doğrultusunda seferberlik emirlerini göndermeye başlamıştır. Rusya ise Almanya'nın seferberliğini durdurması için ultimatom vermiştir.¹¹⁸

Moltke, Fransa ile savaş sırasında galibiyete çok yakinken Rusların Doğu Prusya'yı işgal edeceğini düşünerek iki kolordusunu Prusya'ya yardıma göndermiştir. Bu kararıyla Moltke, Schlieffen planından sapmıştır. Bu durum Moltke için ölümcül bir hata olarak tarihe geçmiştir.¹¹⁹

¹¹⁶Özal, a.g.e, s. 85.

¹¹⁷Özal, a.g.e, s. 283.

¹¹⁸Birinci Dünya Savaşı Ansiklopedisi, Cilt I, Görsel Yayınlar, İstanbul 1976, s. 59.

¹¹⁹Birinci Dünya Savaşı Ansiklopedisi, Cilt I, Görsel Yayınlar, İstanbul 1976, s. 112.

Alman General Moltke İtilaf Devletlerinin askeri kuvvetlerinin daha çok cephede savaşarak meşgul edilmesi için Osmanlı Devleti'nin savaşa girmesini istemiştir. Moltke'ye göre bu sayede Ruslarla Kafkaslarda, Mısır'da İngilizlerle savaşan bir Osmanlı ordusu olacaktır.¹²⁰

1914 yılının Eylül ayında Marne Savaşı'nın Almanlar tarafından kaybedildiği kesinleşince General Falkenhayn, Kayzer II. Wilhelm tarafından Moltke'nin yerine Genelkurmay Başkanlığı'na getirilmiştir.¹²¹

2.1.1.5. Alman Genel Kurmay Başkanı: Erich von Falkenhayn (1861-1922)

Fotoğraf 5:Erich von Falkenhayn¹²²

14 Eylül 1914 tarihinde Moltke'nin yerine Alman Genel Kurmay Başkanı olmuştur. Kasım savaşlarından sonra savaşın durağanlaştığını görünce cephe savaşı metotları aramaya, silah imalatının ve cephane yapımının arttırılmasına,

¹²⁰zal, a.g.e, s. 75.

¹²¹Birinci Dünya Savaşı Ansiklopedisi, Cilt I, Görsel Yayınlar, İstanbul 1976, s. 205.

¹²²https://tr.wikipedia.org/wiki/Erich_von_Falkenhayn#/media/Dosya:Erich_von_Falkenhayn.jpg

demiryollarının geliştirilmesine önem vererek bunların gerçekleştirilmesini emretmiştir. Bu kararları alarak 1915 yılında Batı'ya kuvvetli bir darbe indireceğini planlamıştır.¹²³

Falkenhayn, II. Ypres Savaşı'nda 1915 yılının nisan ayında Klor gazını denemek için sınırlı bir saldırı emri vermiştir. Bu saldırıda yeni bulunan bu silahı denemenin yanında Batı cephesindeki İtilaf Devletlerinin dikkatini dağıtmak amaçlanmıştır. Almanlar Klor gazını kullanmadan önce İtilaf Devletlerine bu gazın kullanılacağına dair istihbarat gitmesine rağmen böyle silahların uluslararası anlaşmalarla yasaklanmış olduğunu bildiklerinden bu istihbaratı göz ardı etmişlerdir. Almanların gaz saldırısının ardından afallayan İngiliz ve Fransız birlikler geri çekilirken cephenin önlerinde açıklıklar bıraksa da Almanlar gazın etkisinden bu durumu iyi bir şekilde değerlendirememiştir. Kısa sürede gelen asker takviyeleriyle İngiliz ve Fransız birliklerinin boşlukları doldurulmuştur. Almanlar kullandıkları gazın avantajlarından yararlanma fırsatını kaçırmışlardır.¹²⁴

Alman Genel Kurmay Başkanı Falkenhayn 1915 yılında yaptığı değerlendirme sonucunda, Fransa'ya savunma hattı kurularak doğu cephesine büyük kuvvetlerin gönderilmesi gerektiğinin kararını almıştır. Bu planını Kayzer'e kabul ettirmiş ve Alman savaş merkezi Doğu'ya doğru kaymıştır.¹²⁵

Alman Genel Kurmay Başkanı Falkenhayn 1915 yılının Ağustos'unda Sırbistan'ın ortadan kaldırılması kararını almıştır. Falkenhayn'a göre Sırbistan ortadan kalkarsa Osmanlı Devleti ile iletişim çok daha iyi kurulacaktır. Özellikle Almanya ile Osmanlı Devleti arasında Avrupa demiryolları etkin bir şekilde kullanılabilir. Falkenhayn'ın 'Kıta'lar ilerleyecek ve nehri aşacak' emriyle Alman ordusu Sırbistan'ı alarak Tuna nehrine ulaşmıştır.¹²⁶

Falkenhayn, Verdun Savaşı'yla Fransa ordusunu yıpratarak savaştan çıkmasını sağlamak istemiştir. Ancak Verdun Savaşı'nda başarısız olarak Batı cephesinden birliklerini çekmek zorunda kalmıştır. Ayrıca İngilizlerin planladıkları

¹²³Hart, a.g.e, s. 79.

¹²⁴Özal, a.g.e, s. 96.

¹²⁵Renovin, a.g.e., s. 36.

¹²⁶Birinci Dünya Savaşı Ansiklopedisi, Cilt II, Görsel Yayınlar, İstanbul 1976, s. 501.

Somme taarruzuna karşı taarruz yapma durumundan da vazgeçmiştir. 28 Ağustos 1917 tarihinde görevden alınarak yerine Hindenburg getirilmiştir.¹²⁷

2.1.2. Avusturya-Macaristan İmparatorluğu

Dillerin ile dinlerin çeşitli olduğu Avusturya-Macaristan İmparatorluğu farklı ulusların içinde yaşadığı bir devlettir. İmparatorlukta çoğunluk olarak Slavlar yer almıştır. Alman kökenli Avusturyalılar ile Macarlar ikili sistemle farklı uluslardan oluşan bu imparatorluğu yönetmişlerdir. İmparatorluk Viyana ve Budapeşte olmak üzere iki merkezden yönetilmiştir. İmparator Franz Joseph Doğu Avrupa ve Balkanlar'a hâkim olmak istemiştir. Tahtın varisi olan Arşidük Ferdinand ikili sistemin yerine Hırvat, Sırp ve Slovenlerin bir arada oluşturacağı üçüncü bir sistemin de dâhil edildiği üçlü sistem istemiştir. Bunun için çalışmalara başlayınca Avusturya yönetimi ve Sırpların karşı çıkması ile karşılaşmıştır.¹²⁸

1908 senesinde Avusturya-Macaristan İmparatorluğu Rusya ile anlaşarak Bosna-Hersek'i topraklarına katmıştır. Rusya bu ilhaka boğazlardaki emellerine Avusturya'nın göz yumacağı anlaşması ile onay vermiştir. Bu durum İtalya ve Sırbistan'ı rahatsız etmiştir. Ancak Avusturya'yı açıkça destekleyen Almanya'nın tehditleri üzerine Avusturya daha da cesaretlenirken diğer ülkeler bu ilhakı kabul etmek zorunda kalmıştır.¹²⁹

Avusturya-Macaristan'ın Bosna-Hersek'i ilhak etmesinin ardından İtalya ve Rusya bu duruma tepki göstermiştir. Rusya Balkanlar'a ağırlık verdiği için Avusturya'nın bu bölgede yayılmasını ve güçlenmesini istememiştir. Bu sebeple Rusya İtalya'ya yaklaşmıştır. Ayrıca Rusya İtalya ile anlaşarak İtalya'yı üçlü ittifak grubundan uzaklaştırıp Avusturya'yı Balkanlar'da yalnız bırakmak istemiştir. Rusya ile İtalya arasında 24 Ekim 1909'da Torino'ya yakın Racconigi kasabasında Racconigi Anlaşması imzalanmıştır. Bu anlaşmayı duyan Almanya, Avusturya'ya baskı yaparak Avusturya'nın Balkanlar ile ilgili İtalya ile bir anlaşma yapmasını sağlamıştır.¹³⁰

¹²⁷Hart, a.g.e., s. 269.

¹²⁸Özal, a.g.e., s. 35.

¹²⁹Hart, a.g.e., s. 17.

¹³⁰Uçarol, a.g.e., s. 423.

Balkan Savaşları'nın ardından Sırbistan'ın egemenlik alanını genişletmesinden Avusturya çok rahatsız olmuştur. 28 Haziran'da veliaht Franz Ferdinand ve eşi Saraybosna'yı ziyaret ederken Gavrillo Princip tarafından gerçekleştirilen suikast sonucu öldürülmesi Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ile Sırbistan arasında savaşa neden olmuştur. Avusturya'nın amacı Sırbistan'ı yalnız bırakıp Rusya'nın Balkanlar'daki etkinliğini azaltmak olmuştur. Almanya ise müttefiki Avusturya'yı onun yanında yer alacağını duyurarak desteklemiştir. Almanya, Avusturya-Macaristan'ın Sırbistan'a savaş açmasına Avrupa Devletleri'nin kayıtsız kalacağını ve savaşın sınırlı alanda yaşanacağını düşünmüş ancak öyle olmamıştır. Rusya, Avusturya-Macaristan'ın Balkanlar'da ilerleme kaydetmemesi için Sırbistan'a savaş açması halinde Avusturya'ya savaş açacağını İngiltere'ye bildirmiştir. Bu durum üzerine Almanya'nın desteğini alan Avusturya-Macaristan İmparatorluğu Sırbistan'a savaş açmıştır. 4 Ağustos 1914 tarihinde Avusturya-Macaristan, Rusya, Almanya, İngiltere, Sırbistan savaş halini almışlardır.¹³¹

Birinci Dünya Savaşı'nın başladığı 1914 yılında görevdeolan Avusturya-Macaristan komutası; Avusturya-Macaristan İmparatoru: Franz Joseph, Avusturya-Macaristan Başbakanı: İstvan Tisza, Avusturya-Macaristan Dışişleri Bakanı: Leopold Berchtold,Avusturya-Macaristan Genel Kurmay Başkanı: Conrad von Hötzendorf şeklinde sıralanmıştır. Bu liderlerin hayatı ve Birinci Dünya Savaşı başında aldıkları kararlar incelenerek Birinci Dünya Savaşı'nın seyrine etkileri ortaya konulmuştur.

¹³¹Özal, a.g.e, s. 62.

2.1.2.1. Avusturya-Macaristan İmparatoru: Franz Joseph(1830-1916)

Fotoğraf 6: Franz Joseph¹³²

Franz Joseph Viyana’da 18 yaşında tahta çıkmıştır. Ordunun güçlenmesine çok önem vermiş ve güçlü bir polis teşkilatı kurmuştur. İmparator olduktan sonra dış politikada çelişkili bir siyaset takip etmiştir. Yönetimi saltanatının son yıllarına doğru sertleşmiştir. 1914 yılında Arşidük Ferdinand öldürölünce intikamcı bir siyaset güderek Sırbistan’a savaş ilan etmiştir. Sırbistan’a savaş açmasıyla I. Dünya Savaşı’nı başlatmıştır. Savaş devam ederken 1916 yılında ölmüştür.¹³³

Franz Joseph, Sırbistan’ın Avusturya-Macaristan İmparatorluğu içindeki Slavları ve Hırvatları etkileyip onlarında milliyetçilik duygularıyla bağımsız olacaklarından korktuğu için Arşidük Ferdinand’ın bir Sırp milliyetçisi tarafından

¹³²https://tr.wikipedia.org/wiki/Franz_Joseph#/media/Dosya:Emperor_Francis_Joseph.jpg

¹³³Birinci Dünya Savaşı Ansiklopedisi, Cilt I, Görsel Yayınlar, İstanbul 1976, s. 47.

öldürülmesini bahane ederek Sırbistan'ı ortadan kaldırmak için Sırbistan'a karşı harekete geçmiştir.¹³⁴

İmparator Franz Joseph Birinci Dünya Savaşı başlamadan önce Doğu Avrupa ve Balkanlar'a hâkim olmak istemiştir. Almanya ise daha büyük düşlere kapılarak tüm dünyayı ele geçirme üzerine hayaller kurmuştur. Bu sebeple Franz Joseph Alman İmparatoru Kayzer Wilhelm ile görüş ayrılığına düşmüştür. Ancak Franz Joseph'in varisi Arşidük Ferdinand birtakım sorunlarla boğuşan Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun bu sorunlardan kurtulması ve İmparatorluğun güvence altına alınması için Almanya'nın dostluğunu çıkar yol olarak görmüştür.¹³⁵

2.1.2.2. Avusturya-Macaristan Başbakanı Istvan Tisza(1861-1918)

Fotoğraf 7:Istvan Tisza¹³⁶

22 Nisan 1861 tarihinde Peşte'de doğan Tisza Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasından İmparator I.Karl'ın tahta geçmesi ile onu görevden alacağı 1917

¹³⁴Joll vd., a.g.e., s. 14.

¹³⁵Özal, a.g.e, s. 35.

¹³⁶https://tr.wikipedia.org/wiki/Istv%C3%A1n_Tisza#/media/Dosya:Istvan_Tisza.jpg

yılına kadar Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun başbakanı olarak görev yapmıştır. Kendisi de bir başbakanın oğlu olan Tisza, ilk kez 1903-1905 yıllarında, Liberal Parti liderliğinde başbakan olmuştur. Birinci Dünya Savaşı'nın hemen öncesinde 1913 yılında ikinci kez başbakan seçilmiştir.¹³⁷

Avusturya-Macaristan İmparatorluğu velihatı Franz Ferdinand'ın öldürülmesinden sonra Dışişleri Bakanı Berchtold cinayetin hemen ardından Sırbistan meselesinin halledilmesi gerektiği fikrini öne sürmüş ancak Başbakan Istvan Tisza ihtiyaç olunca bir savaş nedeni elbet bulunur söylemiyle Berchtold'un aceleci tavrına tepki vermiştir.¹³⁸

Avusturya-Macaristan İmparatorluğu Almanya'nın desteğinden emin olduktan sonra Dışişleri Bakanı Berchtold Sırbistan'a ağır maddeler içeren bir ultimatoma hazırlatmıştır. Başbakan Tisza bu ultimatoma karşı çıkmıştır ve desteğini çekmekle tehdit etmiştir. Ancak Berchtold Tisza'ya eğer bu ultimatoma verilmezse Almanya'nın onları güçsüz görerek desteğini çekeceğini söyleyerek ultimatoma krala sunmuştur.¹³⁹

Tisza, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu içindeki Slav halkın Macar halktan sayıca daha fazla olduğunu bildiği için Birinci Dünya Savaşı'nın İmparatorluk içindeki Slavların milliyetçilik duygusuna kapılıp ayaklanmalarından çekinmiştir. Bu sebeple Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasına neden olarak gösterilen Ferdinand'ın öldürülmesi krizinde Dışişleri Bakanı Berchtold ile Genelkurmay Başkanı Conrad'ın aceleci bir tavırla Sırbistan'a saldırmasını ilk etapta önlemiştir. Tisza, askeri bir çözümden ziyade tüm diplomatik yolların denenmesi taraftarı olmuştur.¹⁴⁰

1916 yılının aralık ayında Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun tahtına I.Karl çıkınca, beklenenden uzun süren Birinci Dünya Savaşı sırasında alınan askeri yenilgilerden dolayı zaten sarsılmış olan Tisza'nın gücü daha da azalmıştır. 1917 yılında Tisza İmparator tarafından zorlanarak istifa etmek zorunda kalmıştır. 31

¹³⁷“Who's Who -Count Istvan Tisza de Boros-Jeno”, Erişim Tarihi: 10.01.2025, <http://www.firstworldwar.com/bio/tisza.htm>

¹³⁸Hart, a.g.e., s. 23.

¹³⁹Hart, a.g.e., s. 25.

¹⁴⁰Birinci Dünya Savaşı Ansiklopedisi, Cilt I, Görsel Yayınlar, İstanbul 1976, s. 33.oh

Ekim 1918 tarihinde savaşın başlangıcından ve gereğinden fazla uzun sürmesinden dolayı sorumlu tutulan Tisza Budapeşte’de suikasta kurban gitmiştir.¹⁴¹

2.1.2.3. Avusturya-Macaristan Dışışleri Bakanı: Leopold Berchtold(1863-1942)

Fotoğraf 8:Leopold Berchtold¹⁴²

Leopold Berchtold, Arşidük Ferdinand’ın öldürölmesinden sonra bunu Avusturya’nın itibarının kurtarılması için bir fırsat bilmiştir. Genel Kurmay Başkanlığı’na Sırbistan meselesinin halledilmesi gerektiğini belirtmiştir. Avusturya Başbakanı Tisza, Berchtold gibi savaş yanlısı olmadığından aralarında anlaşmazlık olsa da Berchtold Avusturya İmparatoru’nu kendi fikri yönünde ikna etmiştir.¹⁴³

¹⁴¹“Who's Who -Count Istvan Tisza de Boros-Jeno”

¹⁴²<https://img.welt.de/img/geschichte/kopf-des-tages/mobile240069709/6607934067-ci2x31-w1800/Leopold-von-Berchtold-Portraitfoto-1912.jpg>

¹⁴³Hart, a.g.e., s. 23.

Avusturya-Macaristan Dışışleri Bakanı Berchtold, Almanya ile birlikte Türklerin Batı Trakya'yı işgal etmek istediklerini ve bunun için plan yaptıklarını düşünmüştür. Bunun için de Jön Türklerin bu bölgede çabalarının olduğunu dile getirmiştir. Bu durum üzerine Berchtold, 14 Şubat 1914 tarihinde Avusturya-Macaristan Büyükelçisi Hilmi Paşa ile bir görüşme yapmıştır. Hilmi Paşa Berchtold'a yakın zamanda Sırbistan ile Karadağ arasında bir ittifak olacağını bildirmiştir. Eğer Bulgaristan ile Sırbistan'da anlaşma yaparsa bu Rusya'nın işine geleceğinden Balkanlarda dengelerin değişip Romanya'nın da ilhak hareketinde bulunacağını anlatmıştır. Hilmi Paşa'nın bu söylemlerine mesafeli yaklaşan Berchtold, Türklerin Batı Trakya'daki işgaline bahane aradığını ve Avusturya'nın bu duruma nasıl yaklaşacağını öğrenmek istediklerini düşünmüştür.¹⁴⁴

Berchtold, Almanya'nın desteğini aldıktan sonra Sırbistan'a ultimatoma vermek için hazırlıklara başlamıştır. Vereceği ultimatoma Sırbistan'ın kabul edemeyeceği şekilde olması için çok uğraşmıştır. Savaş hazırlıkları bittikten sonra Avusturya-Macaristan, Sırbistan'a bir ultimatoma vermiş ve 28 Temmuz'da resmen savaş açmıştır. Rus Dışışleri Bakanı Sırbistan için Berchtold ile görüşmek istemiş Berchtold savaş başladı diyerek görüşmeyi reddetmiştir. Avusturya-Macaristan ordusu tam anlamıyla savaşa hazırlanmamışken Berchtold, Almanya'nın desteğini çekmesinden çekindiği için savaş ilanında acele etmiştir. Berchtold, savaş ilanını İmparator'a imzalatmak için Sırbistan'ın Avusturya'ya taarruz gerçekleştirdiğini söylemiştir. Ancak bu ifadeleri daha sonra savaş ilanı belgesinden silmiştir.¹⁴⁵

¹⁴⁴Narinç, a.g.e., s. 21.

¹⁴⁵Hart, a.g.e., s. 28.

2.1.2.4. Avusturya-Macaristan Genel Kurmay Başkanı: Conrad von Hötendorf (1852-1925)

Fotoğraf 9:Conrad von Hötendorf¹⁴⁶

1906 yılından 1917 yılına kadar Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nda Genel Kurmay Başkanlığı yapmıştır. Dışişleri bakanı Berchtold'un Sırbistan'a karşı savaşa girme isteğini 'Her şeyden önce Almanya'ya bizi Rusya'ya karşı himaye edip etmeyeceğini sormamız gerekmektedir' sözleriyle Almanya'nın desteğini alırsa savaşa girme yanlısı olduğunu belirtmiştir. Berchtold gibi savaşa hızlı bir şekilde girilmezse Almanya'nın desteğini çekeceğinden korktuğu için ordusu tam olarak savaşa hazır olmadan ordusunu savaşa sokmuştur.¹⁴⁷

Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun velihatı Franz Ferdinand'ın öldürülmesi her ne kadar Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ile Sırbistan arasında savaşa sebep olsa da Ferdinand savaş yanlısı biri olmamıştır. Sırbistan'a yapılacak

¹⁴⁶[https://tr.wikipedia.org/wiki/Franz_Conrad_von_H%C3%B6tzendorf#/media/Dosya:Franz_Conrad_von_H%C3%B6tzendorf_\(Hermann_Torggler,_1915\).jpg](https://tr.wikipedia.org/wiki/Franz_Conrad_von_H%C3%B6tzendorf#/media/Dosya:Franz_Conrad_von_H%C3%B6tzendorf_(Hermann_Torggler,_1915).jpg)

¹⁴⁷Hart, a.g.e., s. 23.

herhangi silahlı bir müdahalenin orada yaşayan Slav halkı Avusturya-Macaristan İmparatorluğundan koparacağını düşünmüştür. Ferdinand savaş karşıtı olmasından dolayı Genel Kurmay Başkanı olan Conrad von Hötzendorf ile fikir ayrılığına düşmüştür. Ferdinand suikasta uğrayınca da savaş yanlısı olanlar için artık bir sebep ortaya çıkmıştır.¹⁴⁸

1914 yılının temmuz ayında seferberlik başladığında Conrad hem Rusya'ya hem de Sırbistan üzerine seferler gerçekleştirmiştir. İlk başta ordusunun büyük çoğunluğunu Sırbistan üzerine göndermiştir. Rusya'nın seferberliğinin yavaş ilerleyeceğini düşünerek önce Sırbistan'a saldırmış Polonya'nın güneyi için zamanının olduğunu düşünmüştür. Ancak Rusya Conrad'ın tahmin ettiğinden daha hızlı bir şekilde hazırlıklarını tamamlamıştır. Bu durum üzerine Conrad, Almanlardan destek istemiş Alman ordu kuvvetleri Galiciya'ya sevk edilmiştir. Conrad yaptığı hamlelere karşılık zor duruma düşmüştür.¹⁴⁹

1914 yılının ağustos ayında Conrad, Galiciya'daki Rus ordusunun karşısına 50 bin kişilik bir Türk ordusu çıkartılması fikrini ortaya atmıştır. Ancak nakliye durumundaki yetersizliklerden dolayı askerlerin sevki üç ay gibi uzun bir süre tutacağından Alman Liman von Sanders bu öneriyi kabul etmemiştir.¹⁵⁰

Conrad; Avusturya-Macaristan ordularını Rus ordusunun oradan geleceğini düşündüğünden Galiciya'dan kuzeye kaydırmıştır. Ancak Mareşal'in bu varsayımı yanlış çıkmıştır. Rus ordusu güneydoğuda mevzilenmiştir. Rus ordusu 26 Ağustos'ta hücum başlatarak Avusturya ordusunu bozguna uğrattınca Avusturya ordusu Lenberg'e geri çekilmiştir.¹⁵¹

Conrad, Galiciya'da defalarca Rusların üzerine taarruz savaşı gerçekleştirse de stratejik açıdan kötü yürüttüğü seferberlik yüzünden Ruslar karşısında büyük kayıplar vermiştir. Ancak Conrad bu başarısızlıklarının sebebinin hatalı stratejisi

¹⁴⁸Özal, a.g.e, s. 61.

¹⁴⁹Parkervd., a.g.e., s. 275.

¹⁵⁰Selami Kılıç, "I. Dünya Savaşında Türk -Alman Cihat Politikasına Bir Bakış", I. Dünya Savaşı'nda Kafkas (Doğu) Cephesi Uluslararası Sempozyumu, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Erzurum 2014, s. 139. (https://atam.gov.tr/wp-content/uploads/2023/06/1.-dunya-savasinda-kafkas-dogu-cephesi-uluslararasi-sempozyumu1_compressed-1.pdf) (Erişim Tarihi: 15.05.2024)

¹⁵¹Birinci Dünya Savaşı Ansiklopedisi, Cilt I, Görsel Yayınlar, İstanbul 1976, s. 183.

olduğunu kabul etmemiş yenilgilerin Almanların Doğu cephesine yeterince kuvvet göndermemesinden kaynaklandığını dile getirmiştir.¹⁵²

Conrad, İmparator Joseph'e İtalya'nın üzerine bütün güçlerle bir saldırı savaşı yapmanın İtalya'yı savaştan geri çekilmeye zorlayacağını belirtmiş ve bu saldırı için ikna etmeye çalışmıştır. Ancak tek başına olsa gerçekleştireceği bu saldırı için Almanlar doğu cephesindeki birlikleri çekmesine izin vermediğinden yeterli askeri gücü bulamamıştır. Joseph Conrad'ın bu fikrine uymamıştır. Conrad, İtalya'ya saldırı fikrini takıntı haline getirip İmparator I.Karl'a da belirtmiş Karl Conrad'ın bu konudaki ısrarcı durumundan dolayı onu görevden alarak yerine Arz von Straußenburg'u getirmiştir.¹⁵³

2.1.3. Osmanlı Devleti

19. yüzyılın sonunda Osmanlı Devleti'nde siyasi parçalanma ile birlikte ekonomik açıdan da sıkıntı başlamıştır. Cezayir, Tunus, Batum, Kars, Ardahan gibi bazı yerleri Osmanlı Devleti kaybetmiştir. Osmanlı Devleti batı tarzı ıslahatlar yaparak Avrupa ile bağlantı kurmaya çalışsa da Avrupalı devletler Osmanlı Devleti'ne hasta adam lakabını takmıştır. Osmanlı Devleti başka ülkelerden aldığı borçları ödeyemeyince 1881'de Düyun-u Umumiye İdaresi kurulmuştur. Osmanlı Devleti 20. yüzyıla girerken İttihat ve Terakki Partisi ile Padişah II. Abdülhamit arasında birtakım sorunlar yaşanmıştır. Bu sorunların sonunda padişah II. Abdülhamit yerine V.Mehmet Reşat tahta çıkmıştır.¹⁵⁴

V. Mehmet Reşat tahta çıktığında 64 yaşında olduğundan devlet işlerinde törenlere katılan bir padişah görüntüsü vermekten öteye gidememiştir. Osmanlı Devleti iktidarında gerçekten de İttihat ve Terakki Cemiyeti rol oynamıştır. Jön Türkler de denilen bu cemiyet Balkanlar dâhil Osmanlı Devleti'nin birçok bölgede eski gücüne kavuşması adına çalışmalar yapmak istemiştir.¹⁵⁵

İtalya 1911 yılının eylül ayında Osmanlı eyaleti olan Trablusgarp'a saldırarak bütün kıyı kesimleri eline geçirmiştir. 1912 yılının mayıs ayında da On İki

¹⁵²Parkervd.,a.g.e., s. 276.

¹⁵³Birinci Dünya Savaşı Ansiklopedisi, Cilt III, Görsel Yayınlar, İstanbul 1976, s. 818.

¹⁵⁴Özal, a.g.e, s. 42.

¹⁵⁵Ford, a.g.e, s. 21.

Ada'yı işgal etmiştir. 15 Ekim'de imzalanan Uşi Anlaşması ile Trablusgarp İtalya'ya bırakılmıştır. Bu gelişmeler yaşanırken Karadağ'ın 9 Ekim 1912'de Osmanlı Devleti'ne savaş ilan etmesiyle Balkanlar karışmıştır. Bunu fırsat bilen Bulgaristan, Yunanistan, Sırbistan ardı ardına savaşa dâhil olmuştur. Osmanlı Devleti'nin Balkanlardaki topraklarını kaybetmesine sebep olan bu savaş, 30 Mayıs 1913'de imzalanan Londra Anlaşması ile sona ermiştir. Ancak bu anlaşma sonunda Makedonya'nın büyük bölümünün Yunanistan'a bırakılmasını kabul edemeyen Bulgaristan Yunanistan'a ve diğer müttefiklerine saldırmıştır. Bulgaristan'ın beklentisinin dışında durdurulması ve püskürtülmesi üzerine bu karışıklıktan yararlanan Enver Paşa Osmanlı Ordusunun başına geçerek Edirne'yi geri almıştır.¹⁵⁶

Osmanlı Devleti Trablusgarp Savaşı sürerken ittifak yapmak için İngiltere'ye başvurmuştur ancak bu başvuru olumsuzlukla sonuçlanmıştır. Bunun üzerine Maliye Nazırı Cavit Bey 1914 yılının ocak ayında tekrar Londra'ya giderek İngiltere'ye bazı ayrıcalıklar tanınması karşılığında İngiltere ile ittifak kurmak istemiş ancak yine İngiltere bu teklifi kabul etmemiştir. Dâhiliye Nazırı Talat Bey ittifak için Rus Dışişleri Bakanı Sazonov ile görüşme yapmıştır. Sazonov bu ittifakın İngiltere, Rusya ve Fransa'nın onayı olmadan mümkün olmayacağını dile getirerek reddetmiştir. Ardından Fransa'ya da yapılan ittifak teklifi Fransa tarafından da reddedilmiştir. Avrupa Devletleri Osmanlı Devleti ile ittifak yapmayı reddedince Enver Paşa Almanya ile resmen ittifak yapmak için Alman Büyükelçi Wangenheim ile görüşerek 2 Ağustos 1914 tarihinde gizli bir anlaşma yapmış ve resmen İttifak Bloğu'nun üyesi olmuştur.¹⁵⁷

Avrupa Devletleri kendi aralarında karşılıklı olarak Osmanlı Devleti'ni paylaşma anlaşmaları yapmışlardır. Ancak bu anlaşmalar 28 Haziran 1914'te I. Dünya Savaşı'nın patlak vermesiyle birlikte yarım kalmıştır. Buna rağmen yapılan bu anlaşmalar Avrupalı devletlerin Osmanlı Devleti üzerindeki niyetlerini açıkça ortaya koymuştur. Osmanlı Devleti 1914 yılına gelene kadar son yıllarda bunalımlı

¹⁵⁶Ford, a.g.e, s. 22.

¹⁵⁷Özal, a.g.e, s. 46.

dönemler geçirmiş ancak 1914'te I. Dünya Savaşı'nın patlak vermesiyle en bunalımlı dönemine girmiştir.¹⁵⁸

I. Dünya Savaşı'nın başlama yılı olan 1914'te görevde olan Osmanlı Devleti komutası; Osmanlı Padişahı: V.Mehmet Reşad, Osmanlı Devleti Sadrazamı (Başbakanı) ve Dışişleri Bakanı: Said Halim Paşa, Osmanlı Devleti Başkomutanı: Enver Paşa, ayrıca I. Dünya Savaşı'nın başladığı 1914'te Sofya Askeri Ateşesi olan ancak 1917 yılında Osmanlı Devleti İkinci Ordu Komutanı rütbesi ile savaşa büyük katkı sağlamış Mustafa Kemal Paşa şeklinde sıralanmıştır. Bu liderlerin hayatı ve Birinci Dünya Savaşı başında aldıkları kararlar incelenerek Birinci Dünya Savaşı'nın seyrine etkileri ortaya konulmuştur.

2.1.3.1. Osmanlı Padişahı: V.Mehmet Reşad (1844-1918)

Fotoğraf 10:V. Mehmet Reşad¹⁵⁹

Sultan V. Mehmet Reşad meşrutiyet zamanının padişahıdır. 2 Kasım 1844'te doğmuştur. İstanbul'da doğan V. Mehmet Reşad'ın annesi Gülcemal Kadın, babası Sultan Abdülmecit'tir. Mevlevi tarikatına bağlı olduğundan Mesnevi okumuştur.

¹⁵⁸Uçarol, a.g.e., s. 458.

¹⁵⁹https://tr.wikipedia.org/wiki/V._Mehmed#/media/Dosya:Sultan_Muhammed_Chan_V.,_Kaiser_der_Osmanen_1915_C._Pietzner.jpg

Şehzadeliği uzun süreli olduğu için okuyarak ve ibadet ederek zamanını geçirmiştir. Özellikle Çanakkale Zaferi üzerine yazdığı bir şiiri olmakla birlikte merhametli biri olarak tanınmıştır. Arapça ve Farsça dillerine hâkim olmuş beyaz tenli, mavi gözlü, beyaz top sakallı fiziksel özellikleri ile bilinmiştir. Üç kadından ayrı ayrı olmak üzere üç erkek çocuğu olmuş ancak kız çocuğu olmamıştır.¹⁶⁰

İttihat ve Terakki Partisi'nin hakim olduğu Meclis heyeti, Abdülhamid'i tahtan indirip 27 Nisan 1909 tarihinde V. Mehmet Reşad'ı tahta çıkarmıştır. Padişah ülke yönetiminde geri planda kalmış daha çok Talat, Enver ve Celal Paşa üçlüsünün aldığı kararlar etkili olmuştur. Üç paşanın sayesinde 11 Kasım 1914 tarihinde Almanya'nın yanında Osmanlı Devleti savaşa girmiştir.¹⁶¹

V. Mehmet Reşat tahta geçtiğinin ilk günü 31 Mart Vakası'nın bastırılmasından sonra yakalanan kişilerin idam kararını eldiven takarak tereddüt içinde imzalayıp kalemi denize fırlatmıştır. Üzüntüsünü görüp neden imzaladığını soranlara ise tahta geçmek için uzun yıllar beklediğini eğer imzalamazsa onu tahtan indireceklerini söylemiştir. Bu sebeple bugünden sonra da ittihatçıların istediklerini yapmıştır onların yaptıklarına itiraz etmemiştir.¹⁶²

İtilaf Devletleri'ne savaş açılınca Sultan Mehmet Reşad, dünya genelindeki Müslümanlara İngiltere, Fransa ve Rusya'ya karşı 'Cihad-ı Ekber' çağrısında bulunmuştur. Bunun üzerine Şeyhülislam Hayri Efendi tarafından Fatih Camii'nde okunan cihat fetvası ile Müslümanların savaşa malları ve canları ile katılması istenmiştir.¹⁶³

V. Mehmet Reşat ömründe 32 yıl şehzade, sonraki 33 yıl gibi uzun bir süre II. Abdülhamid'in gözetimi altında sarayda yaşamıştır bu sebeple de 65 yaşında tahta geçtikten sonra en büyük korkusu tahttan uzaklaştırılmak olmuştur. Bu sebeple İttihat

¹⁶⁰Enver Behnan Şapolyo, "Osmanlı Sultanları Tarihi", Rafet Zaimler Yayınevi, İstanbul 1961, s. 447.

¹⁶¹Cevdet Küçük, "Mehmed V", TDV İslam Ansiklopedisi, C. 28, Ankara 2003, s. 418. (<https://cdn2.islamansiklopedisi.org.tr/dosya/28/C28009244.pdf>) (Erişim Tarihi: 14.05.2024)

¹⁶²Şapolyo, a.g.e., s. 449.

¹⁶³Tuncay Öğün, "Osmanlı Basınında Cihad-ı Ekber: İran Örneği", Türkiyat Mecmuası C 28, Sayı 1, İstanbul 2018, s. 91. (<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/495898>) (Erişim Tarihi: 20.05.2024)

ve Terakki ile iyi geçinmeyi seçmiştir. Pasif bir yönetim anlayışı ile yönetimdeki İttihat ve Terakki ile zıtlasmadan padişahlığını ve ömrünü tamamlamıştır.¹⁶⁴

Mehmet Reşat’a Gazilik unvanı verilmiştir. Padişah hastalanarak 3 Temmuz 1918 tarihinde 74 yaşındayken vefat etmiştir. Sultan V. Mehmet Reşat’ın cenazesi törenle birlikte Eyüp Sultan’da kendisinin yaptırdığı türbesine gömülmüştür.¹⁶⁵

2.1.3.2. Osmanlı Devleti Sadrazamı ve Dışışleri Bakanı: Said Halim Paşa (1864-1921)

Fotoğraf 11:Said Halim Paşa¹⁶⁶

19 Şubat 1864 tarihinde Kahire’de doğmuştur. Said Halim Paşa Anadolu’dan Kavala’ya göç eden bir Türk aileye mensuptur. 1870 yılında ailesi ile birlikte İstanbul’a yerleşmiştir. İsviçre’de beş yıl içinde siyasal ilimler bölümünde

¹⁶⁴Fatih Tetik, “*Meşrutiyet Padişahı Olarak Sultan V. Mehmed Reşad’ın Mizacı ve Yönetim Tarzı*”, Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi, Sayı 37, İstanbul 2017, s. 97. (<https://tkidergisi.com/file/mesrutiyet-padisahi-olarak-sultan-v-mehmed-resadin-mizaci-ve-yonetim-tarzi>) (Erişim Tarihi: 25.05.2024)

¹⁶⁵Şapolyo, a.g.e., s. 455.

¹⁶⁶<https://turkmaarifansiklopedisi.org.tr/uploads/matter/original/said-halim-pasa-167d7d81201327.webp> (Erişim Tarihi: 23.05.2025)

üniversite eğitimini tamamlamıştır. İstanbul'a geldiğinde Padişah II. Abdülhamid'in gözdesi olmuş ve kısa sürede Rumeli Beylerbeyliği'ne yükselmiştir.¹⁶⁷

25 Ocak 1913 tarihinde Babıali baskınından sonra kurulan Mahmut Şevket Paşa kabinesinde Şura-yı Devlet Reisliği (Danıştay Başkanı) ve Hariciye Nazırlığı (Dış işleri Bakanlığı) görevlerine getirilmiştir. Mahmut Şevket Paşa'nın suikast sonucu hayatını kaybetmesinin ardından, Said Halim Paşa 11 Haziran 1913 tarihinde sadrazam olarak hükümeti kurmuştur. Aynı zamanda Hariciye Nazırlığı görevini de aynı anda üstlenmiştir.¹⁶⁸

Enver Paşa Almanya ile yaptığı görüşmeler sonucunda Alman Büyükelçi Wangenheim ile bir ittifak anlaşması imzalanacağını açıklayınca zarif, küçük ince bir adam olan Said Halim Paşa başını temkinli olmak gerektiği anlamına gelecek şekilde sağa sola sallamıştır. Bu anlaşma için karar aşamasında olmaktan mutlu olmamakla birlikte anlaşmanın eşit haklar sağlayacağı üzerine olacağını sanıyorum diyerek endişesini dile getirmiştir.¹⁶⁹

2 Ağustos 1914 gecesi Said Halim Paşa'nın Yeniköy'deki yalısında İçişleri Bakanı Talat Bey, Savaş Bakanı Enver Paşa, Meclis-i Mebusan Reisi Halil Bey ve Almanların İstanbul Büyükelçisi Baron von Wangenheim birlikte önemli bir görüşme gerçekleştirmişlerdir. Dördü Türk biri Alman olan bu beş kişi gizli bir anlaşma imzalamıştır. Savaş esnasında Osmanlı'nın Almanya'nın yanında yer alacağını içeren bu anlaşmadan birkaç gün sonra tekrar düşünerek anlaşmaya birkaç madde daha ilave etmişlerdir.¹⁷⁰

Said Halim Paşa yapılan anlaşmanın üçüncü maddesi olan Almanların Osmanlı Devleti ordusunun üzerinde etkin bir tesiri olacağı anlamına gelen maddesinden dolayı Osmanlı ordusunun Almanların komuta altına gireceğini belirterek tepki göstermiştir ancak Enver Paşa Said Halim Paşa'yı sakinleştirmeyi

¹⁶⁷M. Hanefi Bostan, "*Bir İslamcı Düşünür ve Sadrazam Said Halim Paşa*", İrfan Yayınevi, İstanbul 2012, s. 15.

¹⁶⁸Bostan, a.g.e., s. 18.

¹⁶⁹Kurt Okay, "*Başkomutan Enver Paşa*", Çev. Aydın Ayhan, Doğu Kütüphanesi Yayınları, İstanbul 2006, s. 13.

¹⁷⁰Birinci Dünya Savaşı Ansiklopedisi, Cilt I, Görsel Yayınlar, İstanbul 1976, s. 88.

başarmıştır. Anlaşma ile birlikte Osmanlı Devleti siyasal anlamda Almanya tarafından destek bulmuş ve savaşın da bir parçası haline gelmiştir.¹⁷¹

Yavuz ve Midilli gemilerinin içindeki Alman mürettebatın 29 Ekim sabahı Rus limanlarını bombalamasından Sadrazam olmasına rağmen Said Halim Paşa haberi olmadığını dile getirmiştir. Bu olayın Almanların bir planı olduğunu ve savaş yanlısı olmadığını belirterek savaş yanlısı olanların bir kabine kurup Osmanlı yönetimini ele almaları gerektiğini vurgulamıştır.¹⁷²

Alman Büyükelçisi von Wangenheim 28 Ağustos 1914 tarihinde Berlin'e bir rapor göndermiştir. Bu raporunda Almanlardan çok İngilizlere yakın olduğunu düşündüğü Sadrazam Said Halim Paşa'yı korkak olarak nitelendirmiş ve başkaları üzerindeki söz dinletme yeteneğini kaybettiğini belirtmiştir. Bu sebeple düşmanla savaşta en iyi mücadelenin Enver Paşa tarafından gerçekleştirileceği çıkarımında bulunmuştur.¹⁷³

¹⁷¹Özal, a.g.e., s. 222.

¹⁷²Birinci Dünya Savaşı Ansiklopedisi, Cilt I, Görsel Yayınlar, İstanbul 1976, s. 249.

¹⁷³Necmettin Alkan, "*Alman Kaynaklarına Göre Enver Paşa*", XVIII. Türk Tarih Kongresi C. VII, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2022, s.165.

2.1.3.3. Osmanlı Devleti Ordusu Başkomutan Vekili: Enver Paşa (1881-1922)

Fotoğraf 12:Enver Paşa¹⁷⁴

Enver Paşa, Almanların yanında savaşa girmenin uygun olduğunu, Osmanlı çıkarlarına uygun düşeceğini hatta başka çarenin de olmadığını savunmuştur. Rusya Osmanlı Devleti'nin seferberlik ilanı üzerine telaşa kapılmış Rus Ateşe General Leontief, Enver Paşa ile görüşmüştür. Enver Paşa, Rusya'ya karşı tutum içine girmek istemediklerini, Batı Trakya ve Ege Adaları'nın Osmanlı topraklarına katılması halinde Almanların düşman ilan edilerek ülkeden gönderileceğini hatta Osmanlı Devleti'nin Avusturya'ya savaş açacağını söylemiştir.¹⁷⁵

1913 yılında Balkanlardaki devletlerin arasında çıkan karışıklıklar sonucunda Bulgaristan'ın savaş açması üzerine Romanya'nın kuzeyden Bulgaristan'a girmesini fırsat bilen Enver Paşa Türk kuvvetlerin başına geçerek Edirne'yi yeniden Osmanlı topraklarına katmıştır. Bu hızlı hamle sayesinde

¹⁷⁴https://tr.wikipedia.org/wiki/Enver_Pa%C5%9Fa#/media/Dosya:ENPER_PASHA_WARMINISTE_R.jpg (Erişim Tarihi: 23.05.2025)

¹⁷⁵Birinci Dünya Savaşı Ansiklopedisi, Cilt I, Görsel Yayınlar, İstanbul 1976, s. 238.

Edirne'nin alınması Osmanlıların Trakya'da ve Çanakkale Boğazı'nda tekrar tutunmasını sağlamıştır.¹⁷⁶

Enver Paşa ile mesaisi olan Colmar von der Goltz ve birçok Alman görevli Enver Paşa'yı fiziki ve kişisel özellikler çerçevesinde tanımlamıştır. Buna göre Enver Paşa kendine güvenen, sağlıklı karar verme yeteneğine sahip, açık sözlü, akıllı ve genç bir subay olarak tasvir edilmiştir. Bu durumun yanında genç yaşta başkomutan olması sebebiyle yeteri kadar askeri hizmette bulunmamış olması askeri tecrübe bakımından yetersiz kalmasına sebep olmuştur.¹⁷⁷

Alman von Kressenstein, Enver Paşa'nın iyi derecede Almanca bildiğini, 1908 İhtilalinden sonra Berlin'e Askeri Ateşe olduğunu belirtmiştir. 1911 yılında İtalyanlar Trablusgarb'ı işgal edince Enver Paşa subay arkadaşları ile İtalyanlara karşı savaş vermişlerdir. Enver Paşa'nın Balkan Savaşı'nda savaş bakanı ve başkomutan görevlerinde bulunmasını eleştirmiş ve bu mevkiler için yetiştirilmediğini dile getirmiştir.¹⁷⁸

Politik oyunlar ve görüşmelerle günler geçerken Enver Paşa Almanların uyarısı üzerine artık Almanların yanında savaşa girmenin kararını vermiştir. Enver Paşa Türk kurmayından gizli bir savaş planı hazırlayarak Berlin'e göndermiştir. Bu savaş planına göre; çatışmalar başlamadan önce Karadeniz'deki Rus donanması basılarak denizlerde üstünlük elde edilmesi hedeflenmiştir. Savaş ilanından sonra padişah, Almanların karşı cephesindeki devletlere cihat çağrısında bulunacak, Kafkas sınırındaki Osmanlı kuvvetleri Rusları oyalayacaktır. Kolordulardan bazıları Mısır'a yürüyecek, Bulgarlarla işbirliği yapılması halinde Bulgaristan ile birlikte Sırbistan üzerine yürünecektir. Romanya ile işbirliği olursa birlikte Rusya üzerine yürünecek, denizden Odessa tarafına çıkarma yapılacak, Berlin Bulgaristan ile işbirliğini sağlayamazsa Bulgaristan'ın düşmanlığı halinde Trakya'da bekleyen ordu Bulgaristan'ın üzerine yürünecektir.¹⁷⁹

¹⁷⁶Ford, a.g.e., s. 24.

¹⁷⁷Alkan, a.g.e., s. 152.

¹⁷⁸Alkan, a.g.e., s. 157.

¹⁷⁹Armaoğlu, a.g.e., s. 59.

Osmanlı Devleti 1914 yılında savaşa girdiğinde Enver Paşa'nın aklında Süveyş Kanalı ve Kafkasya olmak üzere iki yer vardır. Enver Paşa'nın savaş hedefi 1878 yılında elden çıkan yerleri geri alarak Kafkasya'ya saldırıp verimli vadileri ele geçirmek olmuştur. Bunun üzerine Enver Paşa 2 Kasım'da Erzurum'dan doğuya ilerleme ve Rusya'ya saldırı emrini vermiştir. Bu emri ona bir zamanlar Mekteb-i Erkan-ı Harbiye'de ders veren Ahmet İzzet Paşa'yı da şaşırtmıştır.¹⁸⁰

Alman İmparatorluğu'nun Goeben ve Breslau isimli savaş gemileri İngilizlerden kaçarken Çanakkale Boğazı'na girince Enver Paşa'nın izni ile boğazdan geçmişlerdir. Gemiler tarafsızlık gereği Türk kara sularından çıkarılmak yerine Osmanlı Devleti tarafından alındığı ilan edilerek Yavuz ve Midilli ismi ile değiştirilmiştir. Böylece Osmanlı Devleti savaşa girmiştir.¹⁸¹

Enver Paşa Türk ordusunun birçok zorlukla Sarıkamış'taki direnişinin üzerine Batum'a saldırı emri vermiştir. Bu emir üzerine ordunun başındaki Hasan İzzet Paşa Türk ordusunun çok yorulduğunu Rus ordusunun güçlendiğini belirterek olası bir saldırı sonucunda yenilginin kaçınılmaz olduğunu Enver Paşa'ya belirtmiştir. Enver Paşa bu görüşü ve Rusların gücünü önemsememiştir. Türk ordusunun Rusları kesin bir yenilgiye uğratacağını düşünmüştür. Eğer Türk ordusu Kafkasya'ya girerse oradaki yerli Müslüman halkından ayaklanabileceğini hesap etmiştir. Enver Paşa gerçeklerden uzak bu düşüncelerinin ışığında galibiyeti kimseye bırakmamak için ordunun başına geçmek adına 6 Aralık'ta Alman Genel Kurmay Başkanı ile yola çıkmıştır.¹⁸²

Enver Paşa Osmanlı ordusunu bir arada ve güçlü tutmak yerine verdiği emirlerle orduyu farklı yerlerde savaşmak zorunda bırakarak dağılmasına sebep olmuştur. Enver Paşa Rusların tıpkı Almanlarla yaptıkları Tannenberg savaşında olduğu gibi düşmanı arkasında görünce kaçan bir yapısı olduğunu savunmuştur. Ancak o savaşta Alman ordusu güçlü, gerekli teçhizata fazlasıyla sahiptir ve savaş

¹⁸⁰Ford, a.g.e., s. 47.

¹⁸¹Murat Bardakçı, "Enver", Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2015, s. 132.

¹⁸²Okay, a.g.e., s. 34.

ağustos ayında yapılmıştır. Türk ordusu ise iâşe sıkıntıları ve mühimmat eksiklikleri yanında sıfırın altında 20 derece gibi ağır kış koşulları mücadele etmiştir.¹⁸³

Alman subaylar bile Türk ordusunun çaresiz durumun farkındaydılar ancak Berlin susmalarını istemiştir. Çünkü Türkler ne kadar çok Rus askerini üzerine çekerse Almanların diğer cepheleri o kadar rahatlayacaktır. Hasan İzzet Paşa'nın Enver Paşa'nın savaş planına şiddetle karşı çıkması sonucu Enver Paşa komutayı eline almıştır. Ancak Enver Paşa'nın planı tutmamış ve yaklaşık 90 bin asker cephede ve hastalıktan ölmüştür.¹⁸⁴

Enver Paşa Sarıkamış faciasının ardından İstanbul'a dönünce orada yaşananları hafifletmek için elinden geleni yapmıştır. Yenilginin büyüklüğünü ilk etapta gizlese de Alman subaylar İstanbul'a dönmeye başlayınca gerçek durum ortaya çıkmıştır.¹⁸⁵

1915 yılının kasım ayında Kut-ül-Amare'de Türk kuvvetleri İngiliz askerlerin etrafını sarıp aylar süren savaş sonunda zafer kazanmışlardır. İngiliz komutan Türk askerine teslim olmuştur. Enver Paşa Almanların isteği ile bu taarruzu devam ettirmeyerek Irak cephesinden İran'ı Ruslardan temizlemek için İran'a geçmiştir.¹⁸⁶

Enver Paşa İttihat ve Terakki partisi ile devletin zirvesinde olup aynı zamanda Osmanlı Hanedanı'na da damat olmuştur. Ordunun başına geçince ordu da yenilikler yapsa da girdiği savaşlarda mağlup olmuştur. Birinci dünya savaşı kaybedildiğinde İtilaf devletleri tarafından suçlu görülüp cezalandırılacağı için ülkeyi 1 Kasım 1918 tarihinde terk ederek Orta Asya'ya gitmiştir.¹⁸⁷

Alman gazetesi Neue Züricher Zeitung'ta yayınlanan yazıya göre, Enver Paşa Rusya'nın isteği üzerine Buhara'ya geçmiştir. Ancak burada Sovyetler Birliği'ne karşı başlatılan Basmacı Hareketi'nin başına geçmiştir. Enver Paşa'nın amacı Orta Asya'da bir Turan İmparatorluğu kurmak olmuştur. Ancak bu durumdan İngiltere ve Rusya rahatsızlık duymuş ve bu isyanın Enver Paşa'nın ölmeden

¹⁸³Birinci Dünya Savaşı Ansiklopedisi, Cilt II, Görsel Yayınlar, İstanbul 1976, s. 318.

¹⁸⁴Birinci Dünya Savaşı Ansiklopedisi, Cilt II, Görsel Yayınlar, İstanbul 1976, s. 320.

¹⁸⁵Ford, a.g.e., s. 167.

¹⁸⁶Armaoğlu, a.g.e., s. 67.

¹⁸⁷Bardakçı, a.g.e., s. 21.

durmayacağını düşündüğünden bir ajan tutmuştur. Ajan Buhara’da Enver Paşa’nın izini sürerek yerini bulmuş ve Rus askerleri Enver Paşa ve adamlarının etrafını sararak 1922 yılının ağustos ayında kılıç darbeleri ile Enver Paşa’yı öldürmüştür.¹⁸⁸

2.1.3.4. Osmanlı Devleti Ordusu İkinci Ordu Komutanı: Mustafa Kemal Paşa(1881-1938)

Fotoğraf 13:Mustafa Kemal Paşa¹⁸⁹

Mustafa Kemal, 27 Ekim 1913’te Sofya’ya Askeri Ateşe olarak tayin edilmiştir. Mustafa Kemal Askeri Ateşe olarak görev yaptığı sırada birinci dünya savaşı başlamıştır. 3. ordu Sarıkamış’ta başarısız olduktan sonra Mustafa Kemal Tekirdağ’da 19.Tümen Komutanlığı’nı kurmakla görevlendirilmiştir.¹⁹⁰

Çanakkale’de Anzaklara karşı karadaki Türk taarruzunu ordunun başında bulunan Mustafa Kemal yönetmiştir. Conk Bayırı’nda geriye çekilen Türk kuvvetlerini Mustafa Kemal karşılamıştır. Bu kuvvetleri Anzakların takip ettiğini öğrenince en yakın bölüğe taarruz emri vermiştir. Bölük komutanı Mustafa Kemal’e cephane olmadığından taarruz edemeyeceğini bildirince Mustafa Kemal ‘Süngü Tak’

¹⁸⁸ Alkan, a.g.e., s. 160.

¹⁸⁹ https://tr.wikipedia.org/wiki/Mustafa_Kemal_Atat%C3%BCrk (Erişim Tarihi: 23.05.2025).

¹⁹⁰ Yıldırım, a.g.e., s.97.

komutunu vermiştir. Türklerin süngü taktığını gören Anzak askerleri yere yatarak Türklerin saldırısını beklemiştir. Bu arada 57.alayı desteğe çağıran Mustafa Kemal Anzakları denize dökmüştür.¹⁹¹

Mustafa Kemal Gelibolu savunmasını hazırlayan Liman von Sanders'in dahi göremediğini görmüş ve Gelibolu yarımadasının savunması için Conk Bayırı ve Sarı Bayır'ın önemini anlamıştır. Düşman bu iki tepeye sahip olursa Çanakkale Boğazı'nı rahatça topa tutabilecek ve savaş kaybedilebilecektir. Mustafa Kemal burada savaşıırken; 'Size taarruzu değil ölümü emrediyorum. Biz ölünceye kadar geçen sürede yerimize kuvvetler ve komutanlar gelebilir' şeklindeki tarihi emri vermiştir. Mustafa Kemal özellikle Sarı Bayır'da en önde çalışmış, mevziden mevziye koşmuştur.¹⁹²

Mustafa Kemal Çanakkale Savaşı'nda İngilizlerin Suvla Körfezi'nden çıkartma yaparak tepelere hâkim olma planını önceden tahmin etmiştir. 6 Ağustos'ta İngilizlerin başlattığı çıkartmaya karşılık verilmesi ile çıkartma başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Liman von Sanders 9 Ağustos'ta Conkbayırı'ndan Suvla'ya kadar olan yerlerin savunmasını Mustafa Kemal'e vermiştir.¹⁹³

Mustafa Kemal düşmanın üzerine taarruz ederek kısa zaman içinde Conkbayırı'nda düşmanı temizlemiştir. Bu çarpışma esnasında Türk askerleri de çok kayıplar vermiş ve Mustafa Kemal'e de bir kurşun isabet etmiştir. Kurşun Mustafa Kemal'in saatine isabet etmiş ve büyük komutan Mustafa Kemal'in hayatı kurtulmuştur. Mustafa Kemal bu olayı anlatırken kurşunun göğsünün sağ tarafında bulunan saatine isabet ettiğini ve parçalanan saati Liman Paşa'ya verdiğini söylemiştir.¹⁹⁴

Mustafa Kemal'in ve ordusunun Conkbayırı'ndaki kahramanca savaşı ve burayı düşmandan temizlemesi Çanakkale Savaşı için bir dönüm noktası olmuştur. Düşman bundan sonra çeşitli saldırılarda bulunsa da Çanakkale'yi geçemeyeceğini

¹⁹¹Ray Brock, "*Mustafa Kemal Atatürk Hayalet Süvari*", Çev. Haluk Gurulkan, Yakamoz Kitap, İstanbul 2012, s. 115.

¹⁹²Birinci Dünya Savaşı Ansiklopedisi, Cilt II, Görsel Yayınlar, İstanbul 1976, s. 413.

¹⁹³Brock, a.g.e. ,s. 158.

¹⁹⁴Ruşen Eşref, "*Mustafa Kemal Çanakkale'yi Anlatıyor*", Akbank Kitapları, İstanbul 1981, s. 82.

anlamıştır. Mustafa Kemal, Çanakkale Savaşı'ndaki üstün başarılarından dolayı paşa rütbesiyle ödüllendirilmiştir.¹⁹⁵

Mustafa Kemal, 20 Eylül 1917 tarihinde gönderdiği raporda Suriye ve Filistin Cephelerindeki kötü gidişatı belirtmiş ve artık Almanlardan bağımsız, milli çıkarlara uygun bir yol izlenilmesi gerektiğini yazmıştır. Aksi takdirde bu şekilde büyük bir felaketin Osmanlı Devleti'ni beklediğini belirtmiştir.¹⁹⁶

2.1.4. Bulgaristan

Sırbistan, Yunanistan, Bulgaristan ve Karadağ seferberlik ilan ederek Osmanlı Devleti'ne savaş açınca Birinci Balkan Savaşı başlamıştır. Bu gelişmeler karşısında Osmanlı Trablusgarp Savaşı'nı sona erdirmek zorunda kalarak Balkanlardaki başlayan savaşa yönelmiştir. Savaş başladıktan sonra Osmanlı Devleti'ne ait Balkan toprakları hızla Balkan İttifakı ülkeleri tarafından ele geçirilmiştir. Bulgarlar Çatalca'ya kadar dayanmıştır. Bu durum Bulgar Kralının İstanbul'a girerek İstanbul'u almasını istemeyen Rusya'yı telaşlandırmıştır. Diğer taraftan Sırbistan'ın Adriyatik Denizi'ni aşmak istemesi Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nu kızdırmıştır. Böylece Balkanlarda başlayan savaş Rusya ile Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nu karşı karşıya getirmiştir.¹⁹⁷

Balkan savaşı devam ederken İngiltere'nin desteği ile Londra'da toplanan konferansta Osmanlı Devleti Enez-Midye hattının batısında kalan Doğu Trakya topraklarını ve Girit'i Balkan devletlerine bırakmıştır. Ancak bu anlaşmanın ardından Balkan devletleri ele geçirdikleri toprakları paylaşmakta sorun yaşayınca Bulgarlar Sırlara karşı saldırıya geçerek İkinci Balkan Savaşı'nı başlatmışlardır. Ancak işler Bulgaristan'ın hesapladığı gibi gitmemiştir ve Sırlarla birlikte Yunanistan, Karadağ birlikte Bulgaristan'a saldırmışlar ve Bulgaristan bu savaşta yalnız kalmıştır. Osmanlı Devleti de bu karışıklıktan yararlanıp Edirne'yi geri almıştır. İkinci Balkan Savaşı sonunda Balkanların haritası yeniden çizilmiş, Bulgaristan Birinci Balkan

¹⁹⁵Birinci Dünya Savaşı Ansiklopedisi, Cilt II, Görsel Yayınlar, İstanbul 1976, s. 464.

¹⁹⁶Yıldırım, a.g.e., s.91.

¹⁹⁷Özal, a.g.e., s. 57.

Savaşı'nda kazandığı toprakların birçoğunu kaybetmiş ve Arnavutluk bağımsız olmuştur.¹⁹⁸

1914 yılında Bulgaristan, yıl boyunca yoğun diplomasi ile birlikte savaşan devletlerin gözleri üzerindeyken diplomatları oyalayarak bir süre savaşa katılmadan beklemeye karar vermiştir. Bu duruma rağmen Bulgar idarecilerinin Almanya'ya dolayısıyla İttifak Devletlerine sempati duyduğu bilinmektedir. Sofya'da bulunan İtilaf Devletlerinin elçilikleri zaman zaman Bulgaristan'ın bu yanlı tutumunu eleştirmişlerdir.¹⁹⁹

Bulgaristan 1915 yılına kadar tarafsızlığını korumayı başarmıştır. Savaş devam ederken savaşın gidişatına göre İtilaf Devletleri savaşta Bulgaristan'ın desteğine ihtiyaç duyduklarından ona anlaşma teklifi edip Bulgaristan'ı kendi yanlarında savaşa dahil etmek istemişlerdir. Ancak Bulgaristan Hükümeti bu teklifleri geri çevirmiştir. Bulgaristan 1915 yılının eylül ayında Türkiye başta olmak üzere Almanya ve Avusturya-Macaristan ile ittifak görüşmelerine başlamıştır. Yapılan anlaşmalar doğrultusunda Çar I.Ferdinand'ın 1 Ekim 1915 tarihinde halkına yayınladığı bildiri ile Bulgaristan İttifak Devletleri safında I. Dünya Savaşı'na girmiştir. 12 Ekim 1915'te Sırbistan'a savaş açıp fiili olarak da savaşa dâhil olmuştur.²⁰⁰

1914 yılında I. Dünya Savaşı'nın başlamasıyla birlikte görevde bulunan Bulgaristan komutası; Bulgaristan Çarı: I. Ferdinand, Bulgaristan Başbakanı: Vasil Radoslavov, Bulgaristan Savaş Bakanı ve Bulgaristan Genel Kurmay Başkanı: Nikola Todorov Jekov şeklinde sıralanmıştır. Bu liderlerin hayatı ve Birinci Dünya Savaşı başında aldıkları kararlar incelenerek Birinci Dünya Savaşı'nın seyrine etkileri ortaya konulmuştur.

¹⁹⁸Özal, a.g.e, s. 59.

¹⁹⁹Narinç, a.g.e., s. 103.

²⁰⁰Narinç, a.g.e., s. 149.

2.1.4.1. Bulgaristan Çarı: I. Ferdinand (1861-1948)

Fotoğraf 14:I. Ferdinand²⁰¹

Bulgar Kralı Ferdinand, Avrupalı siyasetçiler tarafından Tilki lakabı ile anılmıştır. Bu lakabı vermelerindeki sebep Kral'ın gözünün yükseklerde olan biri olduğunu düşünmüş olmalarıdır. Prenslığının ilk yıllarında Başbakan Stambolov yönetime daha hakimken 1894 yılında başbakanın istifasından sonra ülkede tek yönetici haline gelmiştir.²⁰²

Birinci Dünya Savaşı'ndan önce Bulgaristan'ın Sırbistan için gösterdiği düşmanca tutum, savaşın başlamasıyla birlikte daha da artmıştır. Bulgar Kralı Ferdinand'ın Alman yetkililerle gerçekleştirdiği bir görüşmede Sırbistan'ın tamamen siyasi haritadan silinmesini istemesine rağmen Alman yetkililer bu konuda kararın Avusturya-Macaristan'ın kararlarına bırakıldığını Ferdinand'a bildirmiştir.²⁰³

²⁰¹https://en.wikipedia.org/wiki/Ferdinand_I_of_Bulgaria#/media/File:Zar_Ferdinand_Bulgarien.jpg (Erişim Tarihi:24.05.2025)

²⁰²Kinross, a.g.e., s.31.

²⁰³Büşra Çakar, “*Osmanlı- Bulgar İlişkileri (1914-1918)*”, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 2019, s.53. (https://acikbilim.yok.gov.tr/bitstream/handle/20.500.12812/402146/yokAcikBilim_10290081.pdf?sequence=-1&isAllowed=y) (Erişim Tarihi: 26.09.2024)

Bulgaristan'da bulunan Liberal hükümet ile birlikte Çar Ferdinand savaşın başı olan 1914 yılında tarafsızlığını açıklamıştır. Bunun yanında Almanya, Avusturya-Macaristan ve Osmanlı Devleti'ne nakliye esnasında limanlarını ve topraklarını kullandırmıştır.²⁰⁴

Çar Ferdinand, tarafsız kalmasına rağmen Almanya ile bağlantısı ve yakınlığından dolayı savaşa girilmesi halinde Almanya'nın yanında savaşa girmek istemiştir. Ancak Rusya'dan çekindiğinden dolayı Ruslarla da iletişimi kesmemiştir.²⁰⁵

Ferdinand 23 Eylül 1918 tarihinde yapılan Kraliyet Konseyinde yapılan toplantı sonrası Almanya ve Avusturya'dan istediği destek bu ülkeler tarafından reddedilince bu ittifaktan ayrılmaya karar vermiştir.²⁰⁶

İttifak devletleri arasında savaş ilk terk eden devlet Bulgaristan olmuştur. 1918 yılının haziran ayında Ferdinand, Radoslavov hükümetini görevden almıştır. Radoslavov hükümetinin yerine kurulan Malinov hükümeti 29 Eylül 1918'de Selanik Ateşkes Anlaşması'nı imzalayarak Bulgaristan'ın çatışmalardan çekilmesini sağlamıştır.²⁰⁷

Ferdinand, 3 Ekim 1918 tarihinde oğlu Boris için tahtından çekilmiştir. Ardından da ülkesini terk ederek Coburg'a yerleşmiştir ve 1948 yılında burada ölmüştür.²⁰⁸

²⁰⁴Narinç, a.g.m., s. 321.

²⁰⁵Narinç, a.g.e., s. 19.

²⁰⁶Muzaffer Başkaya, "İngiliz Basınına Göre Bulgaristan'ın Birinci Dünya Savaşı'ndan Çekilişi ve Selanik Antlaşması", Akademik İncelemeler Dergisi C 10, Sayı 1, Sakarya 2015, s. 51. (<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/17939>) (Erişim Tarihi: 26.05.2024)

²⁰⁷Narinç, a.g.m., s. 329.

²⁰⁸Başkaya, a.g.m., s. 63.

2.1.4.2. Bulgaristan Başbakanı: Vasil Radoslavov (1854-1929)

Fotoğraf 15: Vasil Radoslavov²⁰⁹

Radoslavov, Birinci Dünya Savaşı öncesinde ordusunu hazırlamak ve Balkan Savaşı'ndan sonra oluşan zararlarını gidermek için sessiz kalmak istemiştir. Bu sebeple de diğerk devletlerle anlaşma yaparak müttefik olma durumundan uzak durmuştur. Radoslavov hükümeti kurar kurmaz Bulgaristan tarafsızlığını ilan etmiştir. Buna rağmen Osmanlı Devleti, Bulgaristan ile ittifak kurma niyetinde olduğundan, Bulgaristan, Osmanlı Devleti ile Yunanistan arasındaki ilişkileri yakından takip etmiştir. Olası bir Osmanlı-Yunan savaşında Bulgaristan çıkarlarına göre hareket etmeyi düşünmüştür.²¹⁰

Birinci Dünya Savaşı öncesi Bulgaristan'da yapılan 1914 yılı şubat seçimi öncesinde Radoslavov halkın Balkan Savaşları sonrası barış ve huzura ihtiyacı olduğunu anlamıştır. Bu sebeple barıştan yana olduğunu açıklayarak halktan oy istemiştir. Osmanlı devlet adamlarının Bulgaristan'da yaşayan Türklere Radoslavov lehine yaptıkları etkilerle başbakan seçilmiştir.²¹¹

²⁰⁹https://www.wikidata.org/wiki/Q454661#/media/File:BASA-313K-1-2536-7-Vasil_Radoslavov.jpg (Erişim Tarihi:24.05.2025)

²¹⁰Narinç, a.g.e., s. 19.

²¹¹Narinç, a.g.e., s. 10.

19 Ağustos 1914 tarihinde Radoslavov ile Talat Bey arasında yapılan gizli anlaşma, Osmanlı Devleti ile Bulgaristan arasında kurulan gizli ittifakı ve diplomatik yakınlığı göstermektedir.²¹²

Bulgaristan'ın I. Dünya Savaşı'nda İttifak Devletleri desteği ile Sırbistan topraklarının büyük bölümünü işgal etmesi üzerine Radoslavov bu başarıdan gayet memnun olmuştur. Bulgar basınına yaptığı açıklamalarla olumlu bir tablo çizmiştir. Makedonya meselesinin Bulgaristan lehine çözüldüğünü, cephedeki askerlerin canla başla çalıştığını, Dobruca meselesinin de yakın zamanda halledileceğini söylemiştir.²¹³

Osmanlı Devleti Dobruca'nın tamamının Bulgaristan'a bırakılmasına karşı çıkmıştır. Buna sebep olarak Bulgaristan'ın çok fazla toprağa sahip olmasını ve Rusya ile doğrudan sınırının olmasını göstermiştir. Bu konuda Almanya da Osmanlı Devleti'nin yanında yer almıştır. 25 Mart 1918'de Talat Paşa ile Radoslavov görüşmüştür. Paşa Bulgaristan'ın, 1915 yılından Osmanlı Devleti tarafından verilen topraklarını iade etmesini istemiş ve bu konuda ısrar etmiştir. Ancak Başbakan Radoslavov bu isteği reddetmiştir.²¹⁴

1918 yılında artık İttifak Devletleri savaşı kaybetme sürecine girmiştir. Bulgaristan'da da ülke içinde karışıklıklar çıkmıştır. Bulgaristan'da ordu ile yönetim arasındaki ayrılıkların ortaya çıkmasıyla Ferdinand, Radoslavov'u görevden almıştır. Radoslavov hükümeti istifa ettikten sonra yerine İtilaf Devletlerine yakınlığı bilinen Malinov Hükümeti gelmiştir.²¹⁵

²¹²Narinç, a.g.m., s. 326.

²¹³Başkaya, a.g.m., s. 59.

²¹⁴Narinç, a.g.m., s. 328.

²¹⁵Joseph Pomiankowski, "*Osmanlı İmparatorluğunun Çöküşü (1914-1918 I. Dünya Savaşı)*", Çev. Kemal Turan, Kayıhan Yayınları, İstanbul 2003, s. 340.

2.1.4.3. Bulgaristan Savaş Bakanı ve Genel Kurmay Başkanı: Nikola Todorov Jekov(1865-1949)

Fotoğraf 16:Nikola Todorov Jekov²¹⁶

Nikola Jekov Bulgaristan'ın Siliven şehrinde doğmuştur. Sofya Askeri Okulu'nda eğitim almıştır. 1887 yılında Teğmen olup Şumnu'daki 2. Topçu Alayına atanmıştır. 1894 yılında yüzbaşı olup İtalya'ya gönderilmiş ve burada 1898 yılında Torino Askeri Akademisi'nden mezun olmuştur. Bulgaristan'a döndükten sonra 3. Topçu Alayında görev yapmıştır. 1901 yılında Binbaşı olarak Sofya Askeri Okulu'nda öğretmenlik yapmış ve 1912 yılında okulun müdürü olmuştur.²¹⁷

Bulgaristan'ın 1915 yılının ekim ayında Birinci Dünya Savaşı'na girmesiyle birlikte ülkenin savaş bakanı olan Jekov Bulgar ordusuna başkomutan olarak atanmıştır. Jekov Bulgaristan'ın İttifak Devletleri yanında savaşa girip Bulgar

²¹⁶https://tr.wikipedia.org/wiki/Nikola_Jekov#/media/Dosya:BASA-237K-1-343-7-Nikola_Zhekov.jpg (Erişim Tarihi:24.05.2025)

²¹⁷“Nikola Zhekov”, Erişim Tarihi: 10.01.2025, https://military-history.fandom.com/wiki/Nikola_Zhekov

ordusunun Sırbistan'ı işgal etmesini istemiştir. Jekov Sırbistan ordusunu hezimeye uğratmak için Alman ve Avusturya-Macaristan orduları ile işbirliği yapmıştır.²¹⁸

Bulgaristan savaşa devam ederken Alman General Falkenhayn, Türk ordusunun başkomutanı Enver Paşa'nın ihtiyaç halinde dört tümen asker verebileceğini Jekov'a bildirmesine rağmen Jekov Türklerin en ufak bir yardımda Bulgaristan'dan toprak talep edebileceğini öne sürmüştür. Eğer çok ciddi bir yardım ihtiyacı olursa da Türk ordusunun Almanya ile iletişim kurularak dolaylı olarak yardım etmesini böylece toprak isteme gibi bir durum olamayacağını Falkemhayn'a bildirmiştir.²¹⁹

Jekov 1918 yılında hastalanmış ve 8 Eylül'de tıbbi tedavi için Viyana'ya gitmek zorunda kalmıştır. Bulgar ordunun komutası başkomutan yardımcısı Georgi Todorov'a kalmıştır. Görev değişikliği yaşanırken Makedonya'da İtilaf askerlerinin saldırısı sonucu Bulgar hatları yarılmış Bulgaristan teslim olmak zorunda kalmıştır. 4 Kasım 1918 tarihinde Nikola Jekov ordudan terhis edilerek yedeğe çekilmiştir. Savaşın sonra Jekov Almanya'ya sürgüne gitmiştir. 1921'de itibarını savunmak için Bulgaristan'a geri dönmüş fakat yargılanarak on yıl ceza almıştır. Cezasının ise sadece üç yılını cezaevinde geçirdikten sonra affedilmiştir.²²⁰

²¹⁸“Who's Who -Nikola Zhekov”, Erişim Tarihi: 10.01.2025,
<https://firstworldwar.com/bio/zhekov.htm>

²¹⁹Narinç, a.g.e, s.180.

²²⁰“Nikola Zhekov”

2.2. İtilaf Devletleri Liderleri

İtilaf Devletleri: Birleşik Krallık(İngiltere), Fransa, Rusya, İtalya, Amerika Birleşik Devletleri, Sırbistan, Belçika, Romanya, Yunanistan.

2.2.1. İngiltere (Birleşik Krallık)

İngiltere 18. yy'dan beri güçlenerek büyümüş ve Birinci Dünya Savaşı öncesinde üzerinde güneş batmayan bir imparatorluk haline gelmiştir. Elde ettiği sömürge toprakları sayesinde dünyadaki sanayi devi haline gelmiştir. Sanayi alanında ileri giden İngiltere tarımı ihmal etmiş buna karşılık tarım ve sanayi alanında hızla büyümüş Almanya İngiltere'ye güçlü bir rakip haline gelmiştir. Almanya'nın rakip olması ile birlikte pazar alanı daralan İngiltere'de işçi sorunları açığa çıkmaya başlamıştır. Diğer yandan da İrlanda iç savaşın eşiğine gelmiş İngiltere Birinci Dünya Savaşı öncesinde İrlanda meselesi ile uğraşmak zorunda kalmıştır.²²¹

İngiltere 1878 yılından sonra Osmanlı Devleti için izlediği politikada değişikliğe gitmiştir. İngiltere, Mısır ve Kıbrıs'a yerleşirken, Rusya ile iş birliği yaparak İran üzerinde kontrol sağlamış ve Ortadoğu'da yayılmayı kendine amaç edinmiştir. Bu amaç doğrultusunda Rusya ile dost ülke haline gelmiştir. 1908 yılında Bosna Hersek'in Avusturya-Macaristan tarafından topraklarına katılması, Bulgaristan'ın bağımsız olmasına, İtalya'nın Trablusgarp ile On iki Ada'yı işgal etmesine, Balkan Savaşları'nın çıkarak Osmanlı Devleti'nin toprak kaybetmesine ses çıkarmamasının yanında aynı zamanda bu gelişmeleri desteklemiştir.²²²

İngiltere, Birinci Dünya Savaşı öncesinde Fransa ve Rusya ile itilaf devletler grubunda yer almıştır. İngiltere Kralı'nın 26 Temmuz 1914 tarihinde Alman veliaht prensi ile görüşürken Avrupa Savaşı'nın çıkmaması için elinden geleni yapmak istediğini ancak Alman İmparatorluğu'nun Rusya'ya saldırması durumunda Fransa'nın da Rusya'yı destekleyerek savaşa dâhil olması ile birlikte İngiltere'nin tarafsız kalamayarak Rusya ve Fransa'nın yanında yer alacaklarını belirtmiştir. Bu

²²¹Özal, a.g.e, s. 37.

²²²Uçarol, a.g.e., s. 445.

açıklamalar üzerine Almanya savaşın başında İngiltere'nin tarafsız kalacağını düşünürken Fransa İngiltere'nin yanlarında savaşa gireceğinden emin olmuştur.²²³

Rusya, 31 Temmuz 1914 tarihinde genel seferberlik başlatarak Avusturya ve Almanya'ya karşı ordularını hazır hale getirmiştir. Buna karşılık Almanya 1 Ağustos 1914'te Rusya'ya savaş açmıştır. Almanya Rusya ile arasındaki savaşa karışmasını istemediği Fransa'dan bir cevap alamayınca 3 Ağustos'ta Fransa'ya da savaş açmış ve Schlieffen Planı doğrultusunda, Belçika üzerinden Fransa'yı hızla işgal etmeyi, ardından Rusya'ya saldırıyı amaçlamıştır. Belçika, Alman askerlerin geçişine izin vermeyince 4 Ağustos 1914 tarihine Almanya Belçika'yı işgal etmiştir. Belçika'nın işgaline kayıtsız kalmayan İngiltere müttefiki olan Fransa ve Rusya'ya katılarak aynı gün Almanya'ya savaş açmıştır.²²⁴

1914 yılında I. Dünya Savaşı'nın başlamasıyla birlikte görevde bulunan İngiltere komutası; İngiltere Kralı: V. George, İngiltere Başbakanları: H.H. Asquith, İngiltere Başkomutanı: Douglas Haig, İngiltere Savaş Bakanı: H.H. Kitchener şeklinde sıralanmıştır. Bu liderlerin hayatı ve Birinci Dünya Savaşı başında aldıkları kararlar incelenerek Birinci Dünya Savaşı'nın seyrine etkileri ortaya konulmuştur.

²²³Niall Ferguson, "*Hazin Savaş 1914-1918*", Çev. Nurettin Elhüseyni, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2015, s. 212.

²²⁴Uçarol, a.g.e., s. 461.

2.2.1.1. İngiltere Kralı: V. George (George Frederick Ernest Albert)(1865-1936)

Fotoğraf 17:V. George (George Frederick Ernest Albert)²²⁵

V.George, 3 Haziran 1865 tarihinde doğmuştur. George abisi Albert ile birlikte 1877 yılından itibaren denizcilik eğitimi alarak 1882 yılına kadar donanmada subay olarak görev yapmıştır. 1893 yılında III. George'un torunu olan Teck Prensesi Mary ile evlenince veliaht haline gelmiştir. V.George 1910 yılından 1936 yılına kadar hükümdar olarak görev yapmıştır.²²⁶

İngiltere 1914 yılından 1918 yılına kadar Almanya ile savaş içinde olmuştur. Fakat bu savaşı hanedanlar arası bir savaş olarak değerlendirmek mümkündür. Çünkü İngilizlerin sevmediği Alman İmparatoru II. Wilhelm, V.George ile birinci dereceden kuzendir. Söz konusu bu akrabalık V.George'un büyükbabası Saxe-Coburg-Gotha Prensi Albert vesilesi ile olmuştur. Bu akrabalık bağı

²²⁵[https://tr.wikipedia.org/wiki/V._George#/media/Dosya:King_George_1923_LCCN2014715558_\(cropped\).jpg](https://tr.wikipedia.org/wiki/V._George#/media/Dosya:King_George_1923_LCCN2014715558_(cropped).jpg) (Erişim Tarihi:24.05.2025).

²²⁶“Who's Who - King George V”, Erişim Tarihi: 10.01.2025, <https://www.firstworldwar.com/bio/georgev.htm>

reddeden V.George, 17 Temmuz 1917 tarihinde Saxe-Coburg-Gotha olan soyadını Windsor olarak değiştirmiştir.²²⁷

V.George hükümdar olduğunda başbakan olan Asquith ile Lordlar Kamarası arasındaki hükümet krizini Asquith lehine çözerek Lordların gücünü ciddi şekilde kısıtlayan 1911 Parlamento Yasası'nı çıkarmıştır. Birinci Dünya Savaşı sırasında Batı Cephesi'ni eşiyle birlikte ziyaret ettiği sırada atından düşerek leğen kemiğini kırmıştır. 1917 yılında Rus Devrimi'nin gerçekleşmesinin ardından kuzeni Rus Çarı II. Nicholas ve ailesinin İngiltere'ye sığınma teklifini reddetmiştir. Çar Bolşevikler tarafından tutuklanarak öldürülmüştür. V.George, 20 Ocak 1936 tarihinde ağır bir bronşit hastalığının ardından hayata veda etmiştir.²²⁸

2.2.1.2. İngiltere Başbakanı: Herbert Henry Asquith(1852-1928)

Fotoğraf 18:Herbert Henry Asquith²²⁹

Asquith, 12 Eylül 1852 tarihinde İngiltere'nin Morley şehrinde doğmuştur. Avukatlık eğitimi aldıktan sonra 1876 yılında Londra'da avukat olmuştur. Avukatlık yaparken 1886 yılında Parlamento'ya seçilerek siyasete atılmıştır. 1892-1895 yılları

²²⁷“George V of the United Kingdom”, Erişim Tarihi: 20.01.2025, https://www.newworldencyclopedia.org/entry/George_V_of_the_United_Kingdom

²²⁸“Who's Who - King George V”

²²⁹https://tr.wikipedia.org/wiki/Herbert_Henry_Asquith#/media/Dosya:Herbert_Henry_Asquith.jpg (Erişim Tarihi: 24.05.2025)

arasında İçişleri Bakanı olarak görev yapmıştır. 1908 yılında Henry Campbell-Bannerman'ın yerine Başbakan olmuştur. Asquith'in başındaki Liberal Hükümet, I. Dünya Savaşı öncesinde Alman İmparatorluğu'nun deniz kuvvetlerine önem vermesi ve yatırım yapması ile birlikte Kraliyet donanmasının da yeniden düzenlenmesi ve silahlanması için harekete geçmiştir.²³⁰

Asquith başkanlığındaki hükümet 1911 yılının temmuz ayında ortaya çıkan Agadir bunalımından hemen sonra Winston Churchill'i Donanma Bakanlığı'na getirmiştir. Churchill ile birlikte donanma gelişmeye ve denizcilik politikası canlanmaya başlamıştır. Asquith başkanlığında Kraliyet Savunma Komitesi daha sık toplanarak Avrupa ülkelerine yapılabilecek deniz ablukası konuları konuşulmaya başlanmıştır.²³¹

Birinci Dünya Savaşı başlamadan önce 25 Ağustos 1914 tarihinde Churchill kabineye zorunlu askerliğin getirilmesi gerektiği bilgisini sunmuştur. Ancak hükümetin başındaki Asquith ve yanındakiler bu fikri görüşmeye değer bulmamıştır. Birinci Dünya Savaşı başlamadan öncesinde Asquith hükümeti savaşa yönelik hazırlıklar yapmayı uygun görmemiş, savaş olsa bile müdahil olmayı istememiş ve Avrupa'da yaşananları izlemeyi ve Avrupa politikasını takip etmeyi uygun görmüştür.²³²

Asquith, Birinci Dünya Savaşı'nda İngiltere'nin müdahalesinin Belçika'nın tarafsızlığının göz ardı edilip Belçika'ya saldırılması üzerine olduğunu şu sözlerle belirtmiştir: 'İriyari bir zorba hiç kışkırtmada bulunmamış bir mağduru ayakları altında çiğnemeye kalkışırken, bizim kanımızdan ve tarihimizden olan insanların kenarda durup seyretmesi imkansızdır.' Bu sözleriyle Asquith İngiltere'yi Birinci Dünya Savaşı'na dahil etmesinin sebebini açıklamaya ve kendini haklı göstermeye çabalamıştır.²³³

Birinci Dünya Savaşı sırasında gerçekleşen Somme Muharebesi'nde İngiliz komutan Haig İngiltere'de gizlilik içinde geliştirilmiş olan tankları kullanmak

²³⁰“Who's Who - Herbert Asquith”, Erişim Tarihi: 20.01.2025, <https://www.firstworldwar.com/bio/asquith.htm>

²³¹Birinci Dünya Savaşı Ansiklopedisi, Cilt 2, Görsel Yayınlar, İstanbul 1976, s. 511.

²³²Ferguson, a.g.e., s. 159.

²³³Ferguson, a.g.e., s. 39.

istemiştir. Ancak tankların üreticileri dahi henüz tankların bir savaş alanında kullanılmaması gerektiğini söylemiştir. Asquith de 6 Eylül'de cepheyi gezerken tankların Somme Muharebesi'nde denenmesinin yanlış bir uygulama olacağını belirtmiştir. Buna rağmen Haig tankları kullanma konusunda ısrarcı olmuş ve 15 Eylül'de 22 tankı savaş alanına sürmüştür.²³⁴

İngiltere Birinci Dünya Savaşı'na Belçika'nın tarafsızlığını korumak amacı ile dahil olmuştur. Başbakan Asquith 5 Ağustos 1914 tarihinde generallerle yaptığı toplantı sonrası Fransa'nın müttefiki olarak savaşa dahil olmuştur. İngiltere, sömürgeleri ile birlikte; Hindistan'da dahil olmak üzere artık Birinci Dünya savaşında yerini almıştır. Sadece Kanada hükümeti tarafsızlık kararını açıklamıştır.²³⁵

Birinci Dünya Savaşı sırasında gerçekleşen Somme ve Verdun savaşlarında İngilizlerin büyük kayıplar vermesi hükümetin başarısız bir yönetimi olduğunu gösterince 5 Aralık 1916 tarihinde Asquith istifa etmiştir. Yerine 7 Aralık 1916 tarihinde Lloyd George gelmiştir. Asquith bir süre daha siyasetle meşgul olduktan sonra 15 Şubat 1928 tarihinde İngiltere'de vefat etmiştir.²³⁶

²³⁴Birinci Dünya Savaşı Ansiklopedisi, Cilt 2, Görsel Yayınlar, İstanbul 1976, s. 623.

²³⁵Birinci Dünya Savaşı Ansiklopedisi, Cilt I, Görsel Yayınlar, İstanbul 1976, s. 66.

²³⁶“Who's Who - Herbert Asquith”

2.2.1.3. İngiltere Başkomutanı: Douglas Haig (1861-1928)

Fotoğraf 19: Douglas Haig²³⁷

Birinci Dünya Savaşı'nın en önemli generallerinden olan Haig, 19 Haziran 1861 tarihinde İngiltere'nin Edinburgh şehrinde doğmuştur. Askeri eğitimlerini aldıktan sonra 1906 yılında İngiliz Seferi Kuvvetleri'ni kurması hayatındaki önemli başarılarından sayılmıştır. Birinci Dünya Savaşı başladığında da bu kuvvetlerin başına geçerek savaş bitene kadar ordusunu yönetmiştir.²³⁸

Birinci Dünya Savaşı sırasında esir olarak alınan düşman askerlerinden istihbarat kaynağı, işgücü kaynağı, rehine, silah arkadaşlarına örnek teşkil etme şekillerinde yararlanılmak istenmiştir. Bu amaç doğrultusunda özellikle esir askerler istihbarat kaynağı ve iş gücü olarak kullanılmıştır. Esirler bilgi almak için sorguya çekilmiş veya ordunun gerisinde birtakım işlerde çalıştırılmıştır. Haig Alman esirlerin istihbarat amacıyla sorguya çekilmesinden edinilen bilgilerden fazlaca yararlanmıştır.²³⁹

²³⁷https://tr.wikipedia.org/wiki/Douglas_Haig#/media/Dosya:Sir_Douglas_Haig.jpg (Erişim Tarihi: 24.05.2025).

²³⁸“Who's Who - Sir Douglas Haig”, Erişim Tarihi: 20.01.2025, <https://www.firstworldwar.com/bio/haig.htm>

²³⁹Ferguson, a.g.e., s. 440.

Almanya Marne Savaşı'nın yenilgisi üzerine tekrar saldırıya geçmiştir. Almanların üstünlük sağlayacağı bir zamanda Haig kuvvetleri ile Ypres'e gelince denge sağlanmıştır. Almanların saldırıları geri püskürtülmüştür. Bunun üzerine yine Almanlar güçlerini toplayıp tekrar saldırıya geçmişler ve Haig'ın birliklerinin arasında hattı koparmışlardır. Bunun üzerine Haig bizzat kendisi cepheye giderek durumu zorda olsa toparlamayı başarmıştır. Haig'ın yerinde hamleleri ile Almanların almak için saldırıya geçtikleri Ypres İtilaf Devletlerinin elinde kalmıştır.²⁴⁰

Haig, ordu içinde 'Baticılar' olarak isimlendirilen grubun içinde yer almıştır. Buna göre Haig, savaş esnasında Batı cephesine öncelik vermenin gerekliliğine inanmıştır. İngiltere Başbakanı Lloyd George, Haig ile görüş ayrılığına düşmüştür. Çünkü George savaşın bütün cephelerde birlikte devam etmesi gerektiğini savunmuştur. Batı cephesini ana cephe olmaktan uzaklaştırmak için bu bölgede bulunan bazı birlikleri başka yerlerde görevlendirmiştir. Haig bu durumdan hiç hoşnut olmamıştır. Hatta George, Haig'i görevinden almak istemişse de Haig basın tarafından el üstünde tutulduğundan başbakan bu düşüncesini ertelemiştir.²⁴¹

İngiltere Başkomutanı Douglas Haig 1915 yılının başlarında bu göreve gelmiştir. Haig'ın; 'Makineli tüfek olduğundan daha gerekli ve yetenekli bir silah gibi gösterilmek istenmektedir. Bir tabura iki makineli tüfek yeter de artar bile' sözleriyle İngilizlerin elindeki makineli tüfeklerin sayısının arttırılmasına karşı çıkmıştır. Haig, cephe hattında makineli tüfekler yerine süvarilere ve kesici delici silahlara önem vererek bunları savaşın kazanılması için daha önemli görmüştür. Ancak Almanlar ellerindeki makineli tüfekler sayesinde İngilizleri cephelerde hareketsiz bırakmıştır.²⁴²

Haig, savaşın başında Almanların temmuz ayının sonunda barış çağrısında bulunacaklarını söylemiş, ağustos ayına gelindiğinde ise kasım ayında Almanların çökeceğini belirtmiş, ne olursa olsun savaşın 1916 yılının ocak ayından öteye

²⁴⁰Özal, a.g.e., s. 86.

²⁴¹Özal, a.g.e., s. 103.

²⁴²Hart, a.g.e., s. 47.

gidemeyeceğini söylese de savaş bütün komutanların beklediğinden uzun sürmüştür.²⁴³

Haig, Some Savaşı esnasında siper savaşına son vermesi beklenen tank silahını kullanmıştır. Tank kullanımı kara savaşlarında büyük bir değişimi de beraberinde getirmiştir. Haig, 22 tankı savaş meydanına sürdüğünde Alman piyadelerinde büyük bir korku ortaya çıkmıştır. İngilizler tanklar sayesinde ilerleyip köyleri ele geçirirken Almanların ellerindeki silahlar tanklar karşısında yetersiz kaldığından Almanlar çaresizce kaçmışlardır.²⁴⁴

1917 yılında gerçekleşen Passchendaele saldırıları da Haig'ın komutasında gerçekleşmiştir. Bu savaş zorlu koşullarda gerçekleşmiştir. Kötü hava koşulları ve çamur nedeniyle kanlı geçen savaşta büyük kayıplar verilmiştir. Bu savaşta da Haig komutası ve stratejisi ile eleştirilmiştir. Haig savaşı daha kısa sürede ve daha az kayıpla bitirebilecek stratejiler geliştirmede için eleştirilmiştir.²⁴⁵

Haig, 1917 yılının haziran ayında 'Savaş bugünkü yoğunluğu içinde altı ay sürdürülürse Almanya insan gücünün sonuna ulaşacaktır' sözleriyle İngiltere'den İngiliz kuvvetlerinin saldırı harekâtına devam etmesi için onay almıştır. 21 Ağustos'ta 'Almanya'nın ordularını ayakta tutacak gücünün kalmayacağı zaman hızla yaklaşıyor' diyerek yine ilerlemek için hükümetten izin istemiştir. Haig, 1916 yılında Somme taarruzunu Almanlar üzerine gerçekleştirmiştir. Bu taarruzu cepheyi yarma savaşı yerine yıpratma savaşı olarak tercih etmiştir. Ancak Almanların yanında İngilizlerden de çok kayıp olmuştur.²⁴⁶

Haig, 1918 yılına kadar Almanların dayansalar bile İngilizlerin saldırılarını durduramayacağını belirterek Almanların saldırıya geçeceklerine ihtimal vermemiştir. Ancak 21 Mart 1918 tarihinde Almanlar Haig'in tahminlerini yanlış çıkararak yorgun İngiliz birliklerine karşı saldırıya geçmiş ve İngiliz cephesinde ilerlemiştir.²⁴⁷

²⁴³Birinci Dünya Savaşı Ansiklopedisi, Cilt II, Görsel Yayınlar, İstanbul 1976, s. 583.

²⁴⁴Özal, a.g.e., s. 117.

²⁴⁵Özal, a.g.e., s. 138.

²⁴⁶Hart, a.g.e., s. 306.

²⁴⁷Hart, a.g.e., s. 424.

Somme saldırısında çok sayıda kayıp olunca Fransa ordusu savunmada kalmayı tercih etmiştir. Bunun üzerine Haig ordusu ile 1917 yılında Passchendaele savaşında taarruzu kesmemesi hatalı bir davranış olarak kabul görse de 1918 yılında girdiği başarılı mücadeleler ile bu durum dengelenmiştir.²⁴⁸

Birinci Dünya Savaşı'nın sonunda gerçekleşen ateşkesten sonra Haig emekli olacağı 1921 yılına kadar İngiliz İç Kuvvetleri Başkomutanı olarak görev yapmıştır. Haig 28 Ocak 1928 tarihinde hayata veda etmiştir.²⁴⁹

2.2.1.4. İngiltere Savaş Bakanı: H.H. Kitchener(1850-1916)

Fotoğraf 20:H.H. Kitchener²⁵⁰

Kraliyet Askeri Akademisi'nde eğitim görmüştür. 1886 yılında Doğu Sudan Valisi olarak atanmıştır. 1911-1914 yılları arasında Mısır'da Başkonsolosluk görevini yürütmüştür. Birinci Dünya Savaşı başlayınca İngiltere'ye geri çağrılarak

²⁴⁸Westwell, a.g.e., s. 125.

²⁴⁹“Who's Who - Sir Douglas Haig”

²⁵⁰<https://cdn.britannica.com/26/44626-050-35653F1E/Horatio-Herbert-Kitchener-1st-Earl.jpg> (Erişim Tarihi: 24.05.2025)

savaş bakanı yapılmıştır. Kitchener savaşın birçok kişinin aksine uzun yıllar süreceğini tahmin ederek planını buna göre yapmıştır.²⁵¹

Birinci Dünya Savaşı başladığında savaş bakanı olan Kitchener, resminin bulunduğu ve parmağı ile resme bakana işaret ettiği bir posterde yazdığı ‘Kralının ve vatanının sana ihtiyacı var’ sözüyle propaganda yaparak savaş için asker toplamıştır. Kitchener bu yönteminde başarılı olmuştur.²⁵²

H. Herbert Kitchener, savaşın idarecisi ve teknik kadrosu olarak pek ilerici biri değildir. Subaylarla birtakım kararlar alıp bu kararları tartışmayıp aldıkları kararların teoride kalmasına sebep olmuştur.²⁵³

İngiltere Savaş Bakanı Kitchener, İngiltere ve Batı Avrupa ülkeleri dışında yaşayanları küçük görmüş ve doğu bölgesinde yıllarca görev almasına rağmen bu yörelerin yapısını tanımayı değer görmemiştir. Çanakkale’ye saldıracak ordunun komutanı Kitchener’den bir denizaltı gemisi isteyerek bu geminin Marmara’ya geçebilirse büyük işler yapacağını belirtmesi üzerine küçümseyici bir tavır takınmış. İngiliz denizaltı gemisinin üç kez İngiliz bayrağı sallaması ile bile Gelibolu’daki Türk garnizonunun tabana kuvvet kaçacağını belirtmiştir.²⁵⁴

İngiltere Savaş Bakanı Kitchener 4 Kasım’da Çanakkale’ye doğru yola çıkmıştır. Komutan Keyes ısrarla donanmanın tekrardan Çanakkale Boğazı’na bir saldırı yapmasını savunmuş ve Kitchener’i ikna etmeye çok uğraşmıştır. Ancak Kitchener yaptığı gözlemler sonucunda Çanakkale’nin geçilemeyeceğini anlamış ve 22 Kasım’da Londra’ya Arıburnu ve Suvla’dan çekileceklerini bildirmiştir.²⁵⁵

İngiliz Savaş Bakanı Kitchener Fransa’da Fransızlarla anlaşarak Almanlara karşı bir saldırı kararı almıştır. Loos savaşı ismi verilen bu saldırı başarısız olmuş Almanlar kolay bir şekilde saldırıyı püskürtmüşlerdir.²⁵⁶

²⁵¹“Who's Who - Horatio Herbert Kitchener”, Erişim Tarihi: 20.01.2025, <https://www.firstworldwar.com/bio/kitchener.htm>

²⁵²Parker vd., a.g.e., s. 19.

²⁵³Hart, a.g.e., s. 59.

²⁵⁴Birinci Dünya Savaşı Ansiklopedisi, Cilt I, Görsel Yayınlar, İstanbul 1976, s. 240.

²⁵⁵Kinross, a.g.e., s. 49.

²⁵⁶Hart, a.g.e., s. 250.

Kitchener 16 Mart 1915 tarihinde Ulusal Savunma Konseyine sunduğu bir notada İskenderun körfezine çıkartma yaparak Türkiye'nin doğu ulaşımını kesmek istediğini açıklamıştır. Kitchener'e göre İskenderun'un ele geçirilmesi Mezopotamya'nın geleceği ile alakalıdır. Ancak konseydeki farklı görüşler ve İskenderun'un ileride İngiltere ile Fransa ve Rusya'yı karşı karşıya getirebileceği düşüncesinden dolayı bu karar rafa kaldırılmıştır.²⁵⁷

1914 yılında duman bombaları fikri ortaya atıldığında Kitchener bu bombaların kara savaşlarında hiçbir işe yaramayacağını söylemiştir. Ancak 1918 yılında doğadaki sisten yararlanan Almanlar İngilizlerin ve Fransızların hatlarını geçmeyi başarmışlardır. Ancak her iki taraf da bu duruma rağmen yapay sis geliştirmeyi düşünmemişlerdir.²⁵⁸

İngiltere Savaş Bakanı Kitchener İngilizlerin makineli tüfeklerinin artırılması konusunda 'Bir tabura dört tane yararlı olabilir ama bundan daha çoğu lükstür' yorumunu yapmış ancak savaş esnasında bir tabura 40 makineli tüfek sayısının düştüğü hesaplanmıştır. Ayrıca Kitchener bir tankın deneme gösterisinde 'Güzel bir mekanik oyuncak. Ama savaş hiçbir zaman bu tür makinelerle kazanılmayacaktır' sözleriyle modern savaş hakkındaki düşüncelerini açıklamıştır. Ancak savaşın sonlarına doğru tanklar önemli bir savaş unsuru olarak yerini almıştır.²⁵⁹

Kitchener 1916 yılında Rusya'ya gitmek için Hampsire isimli gemisine bindiğinde, gemi Orkney Adaları yakınlarında Alman mayınına çarparak batmıştır. Cesedi denizin içinde bulunamamıştır.²⁶⁰

2.2.2. Fransa

Almanya'nın Avusturya-Macaristan ve İtalya'yı yanına alarak oluşturduğu Üçlü İttifak'a karşı Rusya ve Fransa İkili Antant'ı kurmuşlardır. Fransa, Almanya Fransa'ya saldırırsa hemen Rusya'nın da Almanya'ya saldırmasını istemiştir. Fransa

²⁵⁷Ü. Gülsüm Polat, "I Dünya Savaşı'nda Müttefiklerin (İngiltere-Fransa) İskenderun Çıkartması Planı ve İkinci Çanakkale Korkusu", Gazi Akademik Bakış Dergisi, Ankara 2014, s. 21. (<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/73828>) (Erişim Tarihi:16.05.2024)

²⁵⁸Birinci Dünya Savaşı Ansiklopedisi, Cilt II, Görsel Yayınlar, İstanbul 1976, s. 593.

²⁵⁹Birinci Dünya Savaşı Ansiklopedisi, Cilt III, Görsel Yayınlar, İstanbul 1976, s. 623.

²⁶⁰Polat, a.g.m., s. 44.

Rusya'nın desteğini aldıktan sonra emin adımlarla ilerlerken Japonya-Rusya arasında gerçekleşen savaş sonucunda ağır bir yenilgi alan Rusya Fransa'ya yardım edecek gücü yitirmiştir. İngiltere Almanya ile yaşadığı donanma sorunlarından dolayı İkili Antant'a katılarak Üçlü İtilaf Bloğunu oluşturmuştur.²⁶¹

İngiltere, I. Dünya Savaşı öncesinde Almanya'nın Rusya'ya saldırırsa bile Fransa için tarafsız kalırsa savaşa dâhil olma taraftarı olmadığını belirten açıklamalar yapmıştır. Ancak Almanlar Schlieffen Planı kapsamında Fransa'yı hızlıca yenmek için Belçika üzerinden saldırı düzenlemeyi amaçlamıştır. Bunun üzerine yapılan görüşmelerde bir sonuca varılmayınca İngiltere müttefik olduğu Fransa'ya Almanya'nın savaş açması halinde Fransa'nın yanında savaşa gireceğini belirten açıklamalar yapmıştır.²⁶²

Avusturya-Macaristan İmparatorluğu 28 Temmuz 1914 tarihinde Sırbistan'a savaş açınca, Rusya 31 Temmuz 1914 tarihinde genel seferberlik ile savaşa dâhil olmuştur. Rusya'nın seferberlik ilanının ardından Alman İmparatorluğu, 1 Ağustos 1914 tarihinde Rusya'ya, 3 Ağustos 1914 tarihinde Fransa'ya savaş açmıştır. Fransa böylece I.Dünya Savaşı'na dahil olmuştur.²⁶³

1914 yılında I. Dünya Savaşı'nın başlamasıyla birlikte görevde bulunan Fransa komutası; Fransa Cumhurbaşkanı: Raymond Poincare, Fransa Başbakanı Rene Viviani, Fransa Başkomutanı: Joseph Joffre şeklinde sıralanmıştır. Bu liderlerin hayatı ve Birinci Dünya Savaşı başında aldıkları kararlar incelenerek Birinci Dünya Savaşı'nın seyrine etkileri ortaya konulmuştur.

²⁶¹Özal, a.g.e., s. 44.

²⁶²Ferguson, a.g.e., s. 216.

²⁶³Uçarol, a.g.e., s. 461.

2.2.2.1. Fransa Cumhurbaşkanı: Raymond Poincare(1860-1934)

Fotoğraf 21:Raymond Poincare²⁶⁴

Raymond Poincare 20 Ağustos 1860 tarihinde Fransa’da bir yerleşim yeri olan Bar-le-Duc’da doğmuştur. Paris Üniversitesi’nde eğitim gördükten sonra avukat olmuştur. 1893-1906 yılları arasında eğitim, maliye gibi bakanlıklarda görev almıştır. 1912 yılında kurulan koalisyon hükümetinin başbakanı olmuştur. 1913 yılında ise Fransa’nın cumhurbaşkanı seçilmiştir.²⁶⁵

Birinci dünya savaşı başladığında Poincare Fransa’nın cumhurbaşkanı olup Fransa’nın savaşa girmesinde önemli bir rol oynamıştır. Fransız halkının barış isteğini ‘Fransa savaşı istemiyor ondan da korkmuyor’ sözleriyle ifade etmiştir.²⁶⁶

Fransa savaş başladıığında tarafsız kalmak istese de Rusya ile yaptığı antlaşma nedeniyle onun yanında savaşa girmek zorunda kalmıştır. Yıllar sonra Poincare bu durumu ‘Fransa hükümetinin politikasının çeyrek yüzyıldır süren Rusya

²⁶⁴[https://en.wikipedia.org/wiki/Raymond_Poincar%C3%A9#/media/File:Raymond_Poincar%C3%A9_officiel_\(cropped\).jpg](https://en.wikipedia.org/wiki/Raymond_Poincar%C3%A9#/media/File:Raymond_Poincar%C3%A9_officiel_(cropped).jpg) (Erişim Tarihi: 24.05.2025).

²⁶⁵“Who's Who - Raymond Poincare”, Erişim Tarihi: 20.01.2025, <https://www.firstworldwar.com/bio/poincare.htm>

²⁶⁶Hart, a.g.e., s. 21.

ittifakını yıkmamak üzere olduğunu ve Rusya ile ittifakın yıkılması durumunda rakiplerin insafına kalacaklarını' söyleyerek açıklamıştır.²⁶⁷

Fransa Cumhurbaşkanı Raymond Poincare, Kitchener ile konuşurken 'Fransız Başkomutan Joffre ve Sir Jhon geçen Kasım ayında bana Almanları cepheden geri püskürteceklerini söylemişlerdi. Aynı şeyi aralık ayında da söylediler. Mart ve mayıs aylarında da aynı güvenceyi verdiler. Şimdiye kadar ne yaptılar? Saldırıları pahalıya patlıyor ve hiçbir sonuç alınamıyor' sözleriyle savaşa karşı durumdan dert yanmıştır.²⁶⁸

Poincare 1917 yılının kasım ayında hükümet krizi patlak verince barış yanlısı olan Caillaux ile savaşın devam etmesi taraftarı olan Clemenceau arasında bir tercih yaparak Clemenceau'yu başbakan seçmiştir. Böylece Fransa savaşın bitimine kadar savaşta kalmıştır.²⁶⁹

Raymond Poincare Birinci Dünya Savaşı'nı bitiren ateşte Almanya'ya karşı sert yaptırımların uygulanmasını ve böylece Fransa'nın güvenliğinin garanti altına alınmasını istemiştir. Ancak Almanya ile yapılan Versailles Anlaşması'nın şartlarını hafif bulmuştur. Poincare Almanlara yönelik sert söylemlerini sürdürerek 1923 yılında Almanların Ruhr bölgesini işgal etmek için asker gönderip Almanların ekonomisine zarar vermeyi ve anlaşmadaki tazminatları ödemesi için zorlamayı amaçlamıştır. Bu duruma rağmen Almanlara tazminatları ödetmeyi başaramamıştır.²⁷⁰

Raymond Poincare Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra birkaç kez daha başbakanlık yaptıktan sonra 1929 yılının temmuz ayında sağlık sorunlarını gerekçe gösterip istifa etmiştir. 15 Ekim 1934 tarihinde Paris'te hayata veda etmiştir.²⁷¹

²⁶⁷Parker vd.,a.g.e., s. 73.

²⁶⁸Birinci Dünya Savaşı Ansiklopedisi, Cilt II, Görsel Yayınlar, İstanbul 1976, s. 583.

²⁶⁹Birinci Dünya Savaşı Ansiklopedisi, Cilt III, Görsel Yayınlar, İstanbul 1976, s. 691.

²⁷⁰Ferguson, a.g.e., s. 476.

²⁷¹"Who's Who - Raymond Poincare"

2.2.2.2. Fransa Başbakanı: Rene Viviani(1863-1925)

Fotoğraf 22:Rene Viviani²⁷²

Rene Viviani, I. Dünya Savaşı'nın başlangıcında kısa bir süre Fransa Başbakanı olarak görev yapmıştır. Viviani 8 Kasım 1863 tarihinde Cezayir'de doğmuştur. Fransa'ya gelmeden önce Cezayir'de avukatlık yapmıştır. Avukatlık yaparken sosyalistlerin ve sendika işçilerinin haklarını savunmuştur. Viviani ılımlı bir sosyalist olarak 1904 tarihinde sosyalist bir gazete olan L' Humanite isimli bir gazetenin kurucuları arasında yer almıştır.²⁷³

1 Ağustos 1914 tarihinde Almanya Büyükelçisi Fransa Başbakanı ve Dışişleri Bakanı olan Rene Viviani'den Birinci Dünya Savaşı için Fransa'nın tarafsız kalmasını istemiştir. Ancak Viviani bu teklifi reddetmiştir ve Fransa'nın kendi çıkarlarına göre hareket edeceğini söylemiştir.²⁷⁴

Fransa Cumhurbaşkanı Poincare Haziran 1914'de Viviani'den hükümet kurmasını istemiştir. Viviani bu görevden önce Çalışma Bakanlığı, Eğitim Bakanlığı ve Dışişleri Bakanlığı görevlerinde bulunmuştur. Viviani 28 Haziran'da Franz Ferdinand'ın Saraybosna'da suikasta uğraması sırasında Poincare ile birlikte Rusya'ya resmi bir ziyaret gerçekleştirmiştir. Viviani bundan sonra başlayan savaşla

²⁷²https://en.wikipedia.org/wiki/Ren%C3%A9_Viviani#/media/File:Viviani_1912.jpg (Erişim Tarihi: 24.05.2025).

²⁷³“Who's Who -Rene Viviani”, Erişim Tarihi: 20.01.2025, <https://www.firstworldwar.com/bio/viviani.htm>

²⁷⁴Birinci Dünya Savaşı Ansiklopedisi, Cilt I, Görsel Yayınlar, İstanbul 1976, s. 60.

ilgili kararlarda Poincare ile birlikte olmuş ve onun siyasi görüşüne uymayı seçmiştir. Askeri konularla ilgili olan işleri ise Fransa'nın Başkomutanı Joseph Joffre'ye bırakmayı tercih etmiştir. Ancak ilerleyen yıllarda Viviani, Sırbistan'a askeri yardım sağlamak istemiş ve bu konuda Joseph Joffre ile ters düşünce Joffre hakkında hayal kırıklığına uğramıştır.²⁷⁵

Savaşın 1915 yılında uzayacağının belli olması ile birlikte ve Fransa'nın yenilgileri, mühimmat sıkıntıları gibi raporların fazlalaşması sonucunda Viviani'nin istifası istenmiştir. Viviani Bulgaristan'ın İttifak Devletleri'ni destekleyeceği anlaşılınca ertesi ay istifa etmiştir. Kabinede Adalet Bakanı olarak görevini sürdürse de artık savaş ile ilgili kararlarda etkili olamamıştır. Savaştan sonra Milletler Cemiyeti'nde Fransız temsilci olarak görev alan Viviani 7 Eylül 1925 tarihinde 61 yaşında Fransa'da lmştir.²⁷⁶

2.2.2.3. Fransa Başkomutanı: Joseph Joffre(1852-1931)

Fotoğraf 23:Joseph Joffre²⁷⁷

Joffre, 1911 yılında Fransa'nın genelkurmay başkanı olmuştur. Ülkesinin savaş stratejisinin hazırlanmasının sorumluluğunu almıştır. Baskı altında sakin kalmayı başarabilen savaşa uygun bir komutan olmuştur. İtilaf Kuvvetlerinin 1914

²⁷⁵“Who's Who -Rene Viviani”

²⁷⁶“Who's Who -Rene Viviani”

²⁷⁷[https://tr.wikipedia.org/wiki/Joseph_Joffre#/media/Dosya:Portrait_de_Joseph_Joffre_\(cropped\)\(b\).jpg](https://tr.wikipedia.org/wiki/Joseph_Joffre#/media/Dosya:Portrait_de_Joseph_Joffre_(cropped)(b).jpg) (Erişim Tarihi: 24.05.2025).

yılının eylül ayında yaptıkları Marne Savaşı'nda kazandıkları zaferi yönetmiştir. Marne zaferi ile Fransa olası bir yenilgiden kurtulmuştur.²⁷⁸

Joffre, 1915 yılında üst üste gerçekleştirdiği taarruzların başarısızlıkla sonuçlanmasını tam anlamıyla kabul etmemiştir. Gerçekleştirdiği taarruzlarda taktiksel açıdan hiçbir sorun görmemiş olumsuz sonuçları hava şartlarına ve mühimmat eksikliğine bağlamıştır.²⁷⁹

Alman ordusu iki taraftan Fransa ordusunu kuşatmak üzereyken General Joffre durumun hemen farkına varıp demiryolu ile Paris'e kuvvet göndermiştir. Bir grup asker toplayıp Almanya üzerine saldırmıştır. Joffre'nin Paris'e ulaşan askerlerinin cepheye gönderilmesi için yakın mesafe olmasına rağmen araç bulunamayınca Genel Kurmay kararı ile 600 taksi seferberlik kararı ile orduya alınmıştır. Her taksiye beş asker bindirilerek askerler cepheye taşınmıştır. Fransa taksilere ayrıca ücretlerini de ödemiştir. Bu durum savaş tarihine geçmiş bir olaydır.²⁸⁰

Fransa Ordusu'nun Başkomutanı Joseph Joffre kendine çok güvenen bir generaldi. 6 Ağustos 1914 tarihinde 'Almanların bizim bildiğimiz bir planı uygulamakta oldukları sonucuna varabiliriz' sözüyle elindeki gücün büyük bir bölümünü doğu cephesine göndermiş, ancak bu güvenle Fransız ordusunu Almanların tuzağına düşürmüştür. Savaşın, komutanların beklediğinden uzun sürmesi ve ciddi kayıplar verilmesi üzerine 1916 yılının sonlarında Joffre görevden alınmıştır.²⁸¹

Somme savaşındaki başarısızlık yüzünden görevden alınan Joffre yerine Verdun savaşındaki kahramanlıkları ile bilinen Nivelle atanmıştır. Joffre'nin yaptığı savaş planları değiştirilmiştir.²⁸²

²⁷⁸Westwell, a.g.e., s. 37.

²⁷⁹Hart, a.g.e., s. 298.

²⁸⁰Özal, a.g.e., s. 81.

²⁸¹Birinci Dünya Savaşı Ansiklopedisi, Cilt II, Görsel Yayınlar, İstanbul 1976, s. 581.

²⁸²Renovin, a.g.e., s. 57.

2.2.3. Rus İmparatorluğu

Mutlak monarşi ile yönetilen Rusya 19.yy'ın ortalarından itibaren ekonomik ve sosyal açıdan sıkıntılı dönemler yaşamıştır. Marksizm 20.yy'ın başlarında yoğun olarak savunulmaya başlanmış ve 1905 yılında Petersburg'ta bir ayaklanma meydana gelmiştir. Bu ayaklanmayı bastırmak için Rus Çarı 'Duma' isimli meclisin toplanmasını kabul etmiştir. Bu gelişmeden sonra Rusya'da Çar ile Meclis arasında çekişmeler sürekli bir hal alarak ihtilalcı düşünceler ortaya çıkmıştır.²⁸³

1914 yılında I. Dünya Savaşı'nın başlamasıyla Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun Sırbistan'ı etkisiz hale getirmesindeki en önemli engel Rusya olmuştur. Avusturya, Rusya ile savaşı göze alamasa da müttefiki Almanya'nın onu hangi devletle savaşa girerse girsin koşulsuz koruyacağını ve onun yanında hareket edeceğini duyurması Avusturya'yı cesaretlendirmiştir. Rusya Balkanlardaki etkinliğini kaybetmemek için Avusturya'nın Sırbistan üzerindeki tutumunu şiddetle protesto etmiştir. Rusya Avusturya-Macaristan'ın Balkanlar'da egemen devlet haline gelmemesi için her şeyi göze almıştır.²⁸⁴

Avusturya'nın savaş ilanı üzerine Rusya'da generaller Rus Dışişleri Bakanı Sazonov'a baskı yaparak genel seferberliğin ilan edilmesini istemişlerdir. Sazonov baskılara dayanamayarak Çar'a genel seferberlik emrini imzalatmıştır. Bir taraftan da Alman Büyükelçisi aracılığı ile Rusya'nın seferberliğe geçmesi halinde Almanya'nın da seferberlik ilan edip bunu savaş sayacağını iletmıştır. Bu duruma rağmen Sazonov 31 Temmuz'da genel seferberlik ilan etmiştir.²⁸⁵

Birinci Dünya Savaşı'nın başladığı 1914 yılında görevde olan Rusya komutası;Rusya İmparatorluğu Çarı: II. Nikolay, Rusya İmparatorluğu Başbakanı: Aleksandır Kerenski, Dışişleri Bakanı: Sergey Sazonov, Rusya İmparatorluğu Başkomutanı: Nikolay Nikolayeviç Romanov şeklinde sıralanmıştır. Bu liderlerin hayatı ve Birinci Dünya Savaşı başında aldıkları kararlar incelenerek Birinci Dünya Savaşı'nın seyrine etkileri ortaya konulmuştur.

²⁸³Uçarol, a.g.e., s. 532.

²⁸⁴Özal, a.g.e., s. 63.

²⁸⁵Hart, a.g.e., s. 30.

2.2.3.1. Rus Çarı: II. Nikolay (1868-1918)

Fotoğraf 24:II. Nikolay²⁸⁶

1 Kasım 1894 tarihinde babası III: Aleksandr'ın ölmesiyle II.Nikolay tahta çıkmıştır. II.Nikolay başkalarının etkisinde kalan, tek başına kararlar alamayan bir yapıya sahip olmasıyla bilinmiştir. II. Nikolay tahta çıktığında Rusya'da bulunan karışıklıklara müdahale etmek için hazır değildi. II.Nikolay tahttayken Birinci Dünya Savaşı başlayınca 30 Temmuz 1914 tarihinde savaş bakanına Rusya'nın seferberliği emrini vermiştir.²⁸⁷

Rus Çarı II. Nikolay Sarıkamış'ta Türklerin bir başarı kazanması halinde Rusların bütün cephelerde çökeceğini, Türklerin başarısının diğer Rus düşmanlarına da güven vereceğini belirtmiştir. Bu sebeple 31 Aralık'ta İngiliz General Williams ile yaptığı görüşmede bu görüşlerini ileri sürerek Çanakkale cephesinin açılarak, İngiltere ve Fransa'nın Çanakkale'ye saldırması ile Türklerin panikletilmesi gerektiğini bildirmiştir. İngiliz ve Fransızlar o sırada siper savaşı yaptıkları için içine

²⁸⁶https://tr.wikipedia.org/wiki/II._Nikolay#/media/Dosya:Nicholas_II_by_Boissonnas_&_Eggler_c1909.jpg (Erişim Tarihi: 24.05.2025).

²⁸⁷ Akdes Nimet Kurat, "Rusya Tarihi / Başlangıcından 1917'ye Kadar", Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1987, s. 364.

düşükleri çıkmazdan kurtulmak adına Çanakkale sefer planlarını düşünmeye başlamışlardır.²⁸⁸

Rus Çarı II. Nikolay cephede yaşananlardan çoğunlukla habersizdi. Savaş siyaseti ve komutanların atanması eşi Tsarina ve onun yanındakilerin elinde olduğundan cepheye atanan komutanlar savaş sırasında daha çekingen davranmışlardır. Komutanlar saldırıdan ziyade geri çekilerek savunma üzerine taktik geliştirmişlerdir.²⁸⁹

Rusya'da halk Çar Nikolay'ı güçlü ve mutlak bir lider olarak görmüştür. Ancak geri planda Çar'ın kararsız tutumları otoritesinin arkasında gizlenmiştir. Çar görünenin aksine başkalarının etkisinde kalabilen, başkalarına liderlik yaparken etkisiz kalan ve kararsız bir yapıya sahiptir. Bu özelliğinden dolayı Birinci Dünya Savaşı'ndan önce de Japonlarla yapılan savaşta Japonya'nın verdiği notalara kararsızlığından dolayı cevap verememiş ve savaşın kaybedilmesine sebep olmuştur.²⁹⁰

Rus Çarı II. Nikolay olayların çıkacağını, Rusya'da yeni bir hükümetin kurulması gerektiğini bildiren uyarıları dikkate almayıp iktidarında inat etmiştir. Bu uyarılara karşı aldığı tek önlem kentin yönetimini General Khabalov komutasına bırakmak olmuştur. Ancak başlangıçta gıda için başlayan halk eylemi büyüyerek Çarlığın yıkılmasına ve seçimle başa gelen bir hükümetin kurulması talebine dönmüştür. Askerler ilk zamanlar çıkan halk ayaklanmasını bastırmaya çalışsalar da birçok asker zamanla halkın tarafına geçmiştir. Çar yapılan baskılar sonucunda 15 Mart'ta tahtını kardeşi Büyük Dük Mikhail için terk ettiğini belirten bir açıklama yaparak tahtını bırakmıştır. Ancak Mikhail tahtı kabul etmemiş Çarlık Rusya da sona ermiştir.²⁹¹

²⁸⁸Yıldırım, a.g.e., s. 2.

²⁸⁹Birinci Dünya Savaşı Ansiklopedisi, Cilt III, Görsel Yayınlar, İstanbul 1976, s. 666.

²⁹⁰Özal, a.g.e., s. 41.

²⁹¹Kurat, a.g.e., s. 434.

2.2.3.2. Rus İmparatorluğu Başbakanı: Aleksandır Kerenski (1881-1970)

Fotoğraf 25: Aleksandır Kerenski²⁹²

Rusya'nın hükümet başkanı Kerenski, 2 Mayıs 1881 tarihinde Rusya'nın Simbirsk şehrinde doğmuştur. St. Petersburg Üniversitesi'nde hukuk okuduktan sonra siyasi suçlarla ilgili davalarla adını duyurmuştur. İlimli bir Sosyalist olan Kerenski 1912 yılında Devlet Duma'sına seçilmiştir. Duma'da bulunan, Rusya'nın Birinci Dünya Savaşı'na girmesini istemeyen nadir insanlardan biri olmuştur.²⁹³

Rusya'nın geçici hükümet başkanı Kerenski, Rusya'nın savaşa devam etmesi konusunda dışişleri bakanı Milyukov ile ters düşmüştür. Kerenski, Petrograd Sovyet oluşumunun ateşkes ile savaşın bitirilmesi fikrini desteklemiştir. Kerenski'nin dışişleri bakanından farklı düşünmesi halk tarafından gösterilerin yapılmasına ve bunalımın ortaya çıkmasına yol açmıştır.²⁹⁴

Rusya'nın geçici hükümetin başbakanı olduktan sonra Kerenski, ordunun başkomutanlığına Kornilov'u atamıştır. 1917 yılında verdikleri taarruz emri sonucu

²⁹²https://tr.wikipedia.org/wiki/Aleksandr_Kerenski#/media/Dosya:Aleksandr_Fedorovich_Kerensky.jpg (Erişim Tarihi: 24.05.2025).

²⁹³“Who's Who - Alexander Kerenski”, Erişim Tarihi: 20.01.2025, <https://www.firstworldwar.com/bio/kerenski.htm>

²⁹⁴Armaoğlu, a.g.e., s. 73.

ordu başarısız olmuştur. Kornilov Kerenski'den Sovyetlere karşı bir takım sıkıyönetim kurallarının getirilmesini istemiştir. Kerenski Sovyetleri destekleyenlerle Kornilov'u destekleyenleri uzlaştırmak için çabalamıştır. Bunu başaramayınca Kornilov ile yakınlaşmak istemiştir. Kerenski kabineden habersiz şekilde Kornilov'un bütün isteklerini kabul ederek Kornilov ile anlaşmaya varmıştır.²⁹⁵

Kerenski bu durumu kabine toplantısında açıklamadan önce eski Başbakan Prens Lvov'un ziyaretinden Kornilov'un yeni istekleri olduğunu ve hükümeti istifaya zorlayarak tüm yetkiyi kendi elinde toplayacağı sonucunu çıkarmıştır. Bunun üzerine Kerenski kabineden aldığı yetkiyle daha önce anlaşma yaptığı Kornilov'u görevinden almıştır. Kornilov bu karara karşı ayaklanmış ancak başarılı olamamıştır. Bolşeviklerin yardımıyla ayaklanma bastırılınca Kerenski kendisini başkomutan ilan etmiştir. Kerenski'nin bu kararsız davranışları, sağ ve sol tarafa bir türlü yaranamaması Bolşeviklerin iktidarını hazırladığını göstermiştir.²⁹⁶

2.2.3.3. Rus İmparatorluğu Dışişleri Bakanı: Sergey Sazanov (1860-1927)

Fotoğraf 26:Sergey Sazonov²⁹⁷

Sergey Sazanov 1883 yılından itibaren Londra, Washington, Vatikan gibi yerlerde Rus büyükelçiliği yapmış 1909 yılında da Dışişleri Bakan Yardımcısı

²⁹⁵Parker vd.,a.g.e., s. 198.

²⁹⁶Birinci Dünya Savaşı Ansiklopedisi, Cilt III, Görsel Yayınlar, İstanbul 1976, s. 733.

²⁹⁷https://www.atlasdergisi.com/wp-content/uploads/2020/03/ath33_ilber_012-300x168.png (Erşim Tarihi: 24.05.2025).

olduktan sonra uluslararası ilişkilerde uzman oluşu sayesinde ertesi yıl Rus İmparatorluğu'nun Dışişleri Bakanlığı'na yükselmiştir.²⁹⁸

Birinci Dünya Savaşı'nda Avusturya'nın seferberlik ilan etmesinin ardından Sazonov Avusturya'ya karşı kısmi seferberlik ilan edilmesi gerektiğini generallere söylemiştir. Generaller ise bunun uygun olmadığını söyleyip Almanya'nın savaşa girmesi riskine karşılık genel seferberliğin ilan edilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Bu durum üzerine Sazonov genel seferberlik fikrini kabul edip Çar II.Nikolay'dan onay almıştır.²⁹⁹

Almanya, General Liman von Sanders liderliğinde bir askeri heyeti İstanbul'a göndermiştir. Bu heyet Osmanlı Devleti'nin Birinci Kolordu Komutanlığına atanmıştır. Rus Dışişleri Bakanı Sazonov bu gelişme üzerine Alman İmparatorluğu'nun davranışının iyi niyetli bir hareket olmadığını belirtmiş ve bir Rus generalinin de Osmanlı ordusuna atanmasını dile getirmiştir. Fransa Rusya'yı desteklerken, İngiltere Rusya'nın bu ilerleyişini istemediğinden Alman İmparatorluğu Liman von Sanders'i birinci kolordu komutanlığı görevinden alarak ordu müfettişliği görevine getirmiştir. Yapılan değişiklik Rusya'nın tepkisini azaltmak için yeterli olmuştur.³⁰⁰

Osmanlı Devleti Almanya ile ittifak yapmadan önce Rusya ile görüşmüştür. Dahiliye Nazırı Talat Bey'in Rus Dışişleri Bakanı Sazonov ile ittifak için yaptığı görüşme sonucunda Sazonov, Fransa ve İngiltere onaylamadan anlaşma yapmasının mümkün olmadığını söylemiştir. Osmanlı Devleti'nin Fransa ,İngiltere ve Rusya ile yürüttüğü ayrı ittifak görüşmeleri olumsuzlukla sonuçlanmıştır. Bu sebeple de Osmanlı Devleti'nin ittifak yapacağı ülke olarak Almanya ön plana çıkmıştır.³⁰¹

Alman Büyükelçisi Sazonov'u ziyaret ederek Alman başbakanının telgrafını iletmiştir. Alman başbakanı telgrafında, Rusya'nın seferberlik ilan edecek kadar ileri giderse Almanya'nın da seferberlik ilan edip sonucunda bir Avrupa savaşının

²⁹⁸“Who's Who - Sergei Sazonov”, Erişim Tarihi: 15.01.2025, <https://www.firstworldwar.com/bio/sazonov.htm>

²⁹⁹Hart, a.g.e., s. 29.

³⁰⁰Armaoğlu, a.g.e., s. 101.

³⁰¹Özal, a.g.e., s. 46.

çıkacağını yazmıştır. Bu telgraf üzerine Sazonov bunu Almanya'dan gelen bir tehdit olarak değerlendirmiş ve genel seferberliğe kesin karar vermiştir.³⁰²

Rus Ataşesi, Rus Dışişleri Bakanı Sazonov'a Enver Paşa ile yaptığı görüşmeden Enver Paşa'nın isteklerini aktarmıştır. Ataşe aslında Enver Paşa'nın isteklerinin karşılanması gerektiğini hiç olmazsa Rusya boğazları ele geçirene kadar kabul edilmiş gibi yapılabileceğini belirtmiştir. Ancak Sazonov, Ataşeden Türkleri oyalamasını istemiştir. Enver Paşa ile Rus Ataşesi tekrar görüşmüş ve Enver Paşa Almanya'dan çekinmediklerini, Ege Adaları ve Batı Trakya Osmanlı topraklarına katılıp, Rusya ile bir saldırmazlık anlaşması yapılırsa Almanya'nın düşman ilan edileceğini tekrar Ataşeye iletmiştir. Rus Ataşe Osmanlı'nın Rusların yanında olmasının Rusları rahatlatacağını belirterek Enver Paşa'nın isteklerinin kabul edilmesi gerektiğini dış işlerine bildirmiştir. Sazonov yine Ataşenin uyarılarını dikkate almayarak Osmanlı'nın kaderini ellerinde tuttuklarını, Osmanlı'nın Rusya'ya kötülük yapamayacağını belirtmiştir. Ancak Sazonov'un bu politikasının yanlışlığını, boğazların kapatılması ile Rusya'nın kötü duruma düşmesi ve çarlığın ortadan kaldırılıp Bolşevik İhtilali'nin olması kanıtlayacaktır.³⁰³

Avusturya-Macaristan İmparatorluğu Sırbistan'a savaş açar ve kazanırsa Balkanlarda etkin bir rol oynayacağından Rusya, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun Balkanlarda etkin olmasını istememiştir. Bu sebeple Rusya Sırbistan'ın yanında yer almayı kararlaştırmıştır. Rusya'nın Dışişleri Bakanı Sazonov; Avusturya-Macaristan'ın Sırbistan'a savaş açması halinde Avusturya-Macaristan ile savaşa girmenin kaçınılmaz olduğunu belirtmiştir. Sazonov bu düşüncesini müttefiki İngiltere'ye bildirmiştir. İngilizler ülkeler arasında uzlaşma sağlamak için bir konferans düzenlemek istemişse de Almanya bu öneriyi reddetmiştir. Almanya'nın bu tavrı üzerine Avusturya-Macaristan İmparatorluğu Almanya'nın kendisinin yanında olduğundan emin olarak Sırbistan'a savaş ilan etmiştir.³⁰⁴

³⁰²Joll vd., a.g.e., s. 29.

³⁰³Birinci Dünya Savaşı Ansiklopedisi, Cilt I, Görsel Yayınlar, İstanbul 1976, s. 239.

³⁰⁴Özal, a.g.e., s. 63.

Sazonov Romanya'nın İtilaf devletleri safında savaşa katılması için yoğun diplomasi yürütmüştür. Romanya'nın savaşa katılması karşılığındaki isteklerine uzun süre dirense de savaşın İtilaf Devletleri açısından tehlikeye girmesi üzerine Romanya savaşa dahil edilmiştir.³⁰⁵

Sazonov Birinci Dünya Savaşı bittikten sonra Polonya'ya özerklik verileceği sözünü vermek için Çar'dan izin istediğinde Çariçe ve Rusya İçişleri Bakanı bu fikre şiddetle karşı çıkmıştır. Bu fikir ayrılığı üzerine 23 Temmuz 1916 tarihinde Sazonov görevden alınmıştır. Görevden alındıktan sonra Rus Büyükelçisi olarak Londra'ya gönderilmiştir. Sazonov 1929 yılında 67 yaşında Fransa'nın Nice şehrinde hayatını kaybetmiştir.³⁰⁶

2.2.3.4. Rus İmparatorluğu Başkomutanı: Nikolay Nikolayeviç Romanov (Grand Duke Nikolay) (1856-1929)

Fotoğraf 27:Nikolay Nikolayeviç Romanov³⁰⁷

Birinci Dünya Savaşı'nın ilk yılında Rus ordusunda başkomutanlık görevi yapmıştır. Daha önce de 1877-78 Osmanlı-Rus savaşında da görev almıştır. Büyük

³⁰⁵Musa Gümüş, “Birinci Dünya Harbinde Romanya’nın Savaş Diplomasisi”, Tarih ve Gelecek Dergisi C. 3 Sayı 3, 2017, s. 62.(<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/389843>) (Erişim Tarihi: 20.05.2024)

³⁰⁶“Who's Who - Sergei Sazonov”

³⁰⁷https://tr.wikipedia.org/wiki/Nikolay_Nikolayevi%C3%A7_Romanov (Erişim Tarihi: 24.05.2025).

Dük Nikolay yedi ordudan oluşan büyük bir ordular grubunu elinde bulundurmuştur. Elindeki ordularla birlikte zayıf Alman birliklerinin bulunduğu Doğu Prusya'da savaşarak orayı işgal etmiştir. Rus ordusunun güçlü ilerleyişi müttefiklerini de memnun etmiştir. Ancak Alman ordusunun bölgede uyguladığı taktikler sonucu rüzgar tersine dönmüş ve Rus ordusu yara alarak Alman topraklarından uzaklaştırılmıştır.³⁰⁸

Büyük Dük Nikolay 23 Ağustos'ta dördüncü ordu ile kuzeye doğru ilerleyen Avusturya-Macaristan ordusu ile karşılaşarak savaşmaya başlamıştır. Krasnik Muharebesi ismi verilen bu savaşta kuvvet üstünlüğü bulunan Avusturya-Macaristan ordusu Rus ordusunu püskürtmeyi başarmıştır.³⁰⁹

Rus ordularının başkomutanı Büyük Dük Nikolay İngiltere Savaş Bakanı Kitchener'den Osmanlı askerlerinin Kafkasya'dan ordularını çekmelerini sağlamak için İngiltere'nin karadan ya da denizden gösteri taarruzu yapmaları talebinde bulunmuştur. Kitchener ise böyle bir gösteri taarruzu için en iyi yerin Çanakkale olduğunu belirten bir dönüş yapmıştır. Büyük Dük Nikolay'ın gösteri taarruzu isteği ilerleyen zamanda topyekün bir savaşa dönüşmüştür.³¹⁰

Rus Çarı Büyük Dük Nikolay'ı başkomutanlık görevinden alarak Kafkas cephesinde Nikolai Yudenich yönetiminde bulunan Rus kuvvetlerinin başkomutanı görevine atamıştır. Rus Çarı yönetiminin son yıllarında Nikolay'ı tekrar başkomutan olarak atasa da Rus Geçici Hükümeti bu atamayı iptal etmiştir. 1919 yılında İngiliz gemisi ile Kırım'a giden Nikolay bir müddet burada yaşamıştır. 5 Ocak 1929 tarihinde Fransa'nın Antibes şehrinde 72 yaşında hayatını kaybetmiştir.³¹¹

³⁰⁸Hart, a.g.e., s. 90.

³⁰⁹Hart, a.g.e., s. 144.

³¹⁰Birinci Dünya Savaşı Ansiklopedisi, Cilt I, Görsel Yayınlar, İstanbul 1976, s. 389.

³¹¹“Who's Who - Grand Duke Nikolai”, Erişim Tarihi: 10.01.2025,

<https://www.firstworldwar.com/bio/nikolai.htm>

2.2.4. İtalya

4 Ağustos 1914'te Fransa, İngiltere, Rusya, Alman İmparatorluğu, Sırbistan, Avusturya, Belçika birbirleri ile savaş halinde Birinci Dünya Savaşı başlamışken İtalya 31 Temmuz'da tarafsızlığını ilan ettiğinden savaşın dışında kalmıştır. İtalya, Birinci Dünya Savaşı başlamadan önce Alman İmparatorluğu ile İttifak Grubunda yer almasına rağmen Osmanlı Devleti'nin Alman İmparatorluğu tarafında savaşa girmesiyle İtilaf Devletleri'ne katılmıştır. 24 Mayıs 1915 tarihinde İtalya, Avusturya'ya savaş açarak I. Dünya Savaşı'na girmiştir.³¹²

Arnavutluk'un 28 Kasım 1912 tarihinde bağımsızlığını ilan etmesinin ardından Sırbistan, Adriyatik Denizi'ne çıkmış ve o bölgenin hakimi olan büyük bir devlet haline gelmeye başlamıştır. Bu durum Avusturya'nın politikasına aykırı olduğundan Arnavutluk'un bağımsızlığını desteklemiştir. İtalya, Adriyatik Denizini ele geçirip burayı iç denizi haline getirmek istediğinden Sırbistan'ın bu bölgedeki hâkimiyetini istememiştir. Rusya'nın Sırbistan'ın arkasında durup desteklemesi üzerine İtalya farklı politikada olmasına rağmen Avusturya ile birlikte hareket etmiştir. Bu durum karşısında Fransa Rusya'yı desteklemiş Almanya ise Avusturya'nın yanında yer almıştır. Böylece Balkanlarda bir bunalım baş göstermiştir.³¹³

Birinci Dünya Savaşı'nın başladığı 1914 yılında görevde olan İtalya komutası; İtalya Kralı: III. Vittorio Emanuele, İtalya Başbakanı; Antonio Salandra, İtalya Başkomutanı: Luigi Cadorna şeklinde sıralanmıştır. Bu liderlerin hayatı ve Birinci Dünya Savaşı başında aldıkları kararlar incelenerek Birinci Dünya Savaşı'nın seyrine etkileri ortaya konulmuştur.

³¹²Hart, a.g.e., s. 176.

³¹³Uçarol, a.g.e., s. 439.

2.2.4.1. İtalya Kralı: III.Vittorio Emanuele (1869-1947)

Fotoğraf 28:III.Vittorio Emanuele³¹⁴

Birinci Dünya Savaşı öncesinde, Kral III. Vittorio Emanuele ve Rus Çarı II. Nikolay birlikte Racconigi Sözleşmesi imzalamıştır. Bu sözleşmeye göre İtalya Rusya'nın boğazlar üzerindeki istek ve amaçlarını kabul ederken Rusya'da İtalya'nın Trablusgarp üzerindeki emellerini onaylamıştır. Ancak kısa bir süre sonra İtalya bu sözleşmeye uymamıştır. Bunu fırsat bilen Almanya, Rusya ile yakınlaşmak istese de amacına ulaşamamıştır. Böylece yavaş yavaş Birinci Dünya savaşı öncesinde bloklalar oluşmaya başlamıştır.³¹⁵

³¹⁴https://tr.wikipedia.org/wiki/III._Vittorio_Emanuele#/media/Dosya:Ritratto_Fotografico_di_S.M._Re_Vittorio_Emanuele_III_di_Savoia.png (Erişim Tarihi: 24.05.2025).

³¹⁵Özal, a.g.e., s. 54.

2.2.4.2. İtalya Başbakanı: Antonio Salandra (1853-1931)

Fotoğraf 29: Antonio Salandra³¹⁶

İtalya Başbakanı Antonio Salandra 1914 yılının mart ayında göreve gelmiştir. İtalyan hükümeti olarak 2 Ağustos'ta tarafsızlığını ilan etmiştir. Başbakan Salandra liberaldi ve liberaller tarafsızlığı savunmuşlardır. Çünkü Avusturya-Macaristan'a karşı yapılacak herhangi bir hamlede Almanya'yı karşılarına almanın kötü sonuçları olacağını düşünmüşlerdir. Salandra, Avusturya-Macaristan ve Almanya yetkilileri ile görüşmesi sonucu Avusturya'nın çekimser davranıp istenilen bölgesel ayrıcalıkları vermeye yanaşmaması üzerine savaş fikrini benimsemiştir. Salandra girilecek bir savaştan galip çıkılması halinde istediklerini alarak krallığın güçleneceğini düşünmüştür. 26 Nisan 1915'te İtilaf Devletleri ile Londra Anlaşması'nı imzalamıştır. Yapılan anlaşmayla İtalya, Avusturya-Macaristan'daki İtalyanca konuşulan toprakları ve Dalmaçya kıyılarını ele geçirmiş olacaktı. 13 Mayıs'ta hükümet istifa etmiştir. Kral, Salandra hükümetinin istifasını geri çevirmiştir.³¹⁷

³¹⁶https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/1/14/Antonio_Salandra_%284%29.jpg (Erişim Tarihi: 24.05.2025).

³¹⁷Renouvin, a.g.e., s. 17.

2.2.4.3. İtalya Başkomutanı: Luigi Cadorna(1850-1928)

Fotoğraf 30:Luigi Cadorna³¹⁸

1914 yılının temmuz ayında İtalya ordusunun genelkurmay başkanı olmuştur. Dağlık arazilerin yoğun olduğu yerlerdeki güçlüklerle rağmen önemli taarruzlar gerçekleştirmiştir. 1915-1917 yılları arasında Isonzo Nehri boyunca maliyeti yüksek taarruzlar gerçekleştirmiştir.³¹⁹

İtalya ordusunun başkomutanı Luigi Cadorna yaptığı planla, ordusuyla 23 Haziran 1915- 29 Ağustos 1917 tarihleri arasında Avusturya-Macaristan üzerine on bir kez saldırmasına rağmen çok az bir ilerleme kaydetmiştir. Büyük çabaya rağmen az ilerlenmesinin en büyük sebebi Cadorna'nın kendisine gösterilen hedefi şaşırarak her kumandanı hemen görevinden uzaklaştırmasıdır. Cadorna savaşa katılan subayların ve askerlerin kişisel sorunları ve genel ihtiyaçları ile hiç ilgilenmemiştir.³²⁰

Luigi Cadorna, Caporetto bölgesinde savunmada kalarak beklenen Avusturya-Macaristan saldırısını püskürtmeyi planlamıştır. Cadorna saldırıda

³¹⁸https://tr.wikipedia.org/wiki/Luigi_Cadorna#/media/Dosya:Luigi_Cadorna_02.jpg(Erişim Tarihi: 24.05.2025).

³¹⁹Westwell, a.g.e., s. 143.

³²⁰Birinci Dünya Savaşı Ansiklopedisi, Cilt III, Görsel Yayınlar, İstanbul 1976, s. 823.

bulunacak Avusturya-Macaristan ordusunu hafife almış ve hemen onların saldırıları püskürtebileceğini belirtmiştir. Ancak Almanya'nın takviyesiyle büyük bir Avusturya ordusu 24 Ekim'de bir saldırı gerçekleştirmiş ve İtalya cephelerini yarararak ilerlemişlerdir. Saldırı bittiğinde Avusturya-Macaristan ordusu Caporetto kasabasını almış, Cadorna ise ordusu ile geri çekilmiştir. Bu geri çekilme üzerine Cadorna görevinden alınmış yerine Armando Diaz getirilmiştir.³²¹

2.2.5. Amerika Birleşik Devletleri

Birinci Dünya Savaşı başladığında Amerika bu durumdan etkilense de dış politikasında aldığı karar doğrultusunda Avrupa'daki sorunlardan uzak kalmayı istediğinden savaşın dışında kalmıştır. Savaşa dâhil olmuş hiçbir devlete yaklaşmayarak tarafsızlığını korumuştur.³²²

Birinci Dünya Savaşı başladıktan sonra 1916 yılına gelindiğinde itilaf ve ittifak Devletleri için de savaş bir kördüğüm halini almıştır. Savaş devam ederken Almanya'da askeri idare boy göstermeye, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun egemenliği altındaki ülkeler savaştan rahatsızlıklarını dile getirmeye başlamış, Rusya devrimin etkisine girmişken Fransa ve İngiltere'de halk savaştan bıkmıştır. İngiltere beklenenden uzun süren bu savaşı kendi taraflarına olumlu sonuçlandırmak için Amerika'yı savaşa sokmak istemiş ve bunun için de çabalamıştır.³²³

1917 yılına gelindiğinde İngiltere Alman İmparatorluğu'nu deniz tarafından kuşatmış haldeyken Alman İmparatorluğu İngiltere'ye karşı denizaltı savaşı açmıştır. Almanya'nın denizaltı savaşını giderek şiddetlendirmesine Amerika Birleşik Devletleri daha fazla sessiz kalamayarak tepki göstermiştir. Bu tepkinin sebebi daha önce Almanya'nın içinde Amerika'nın vatandaşlarının da bulunduğu gemileri batırmasıdır. Bu durumun üzerine Almanya'nın denizaltı savaşları için Amerika Birleşik Devletleri'ne karşı Meksika ile işbirliği yapmak istemesi Amerika'yı Almanya'dan uzaklaştırmış ve Amerika'nın İtilaf Devletlerine yönelmesini sağlamıştır. 1917 yılının mart ayında Alman denizaltısı Amerikan ticaret gemisini batırması böylece Almanya ile Amerika'nın arasındaki ipler kopmuştur. Bu

³²¹Hart, a.g.e., s. 396.

³²²Uçarol, a.g.e., s. 501.

³²³Birinci Dünya Savaşı Ansiklopedisi, Cilt II, Görsel Yayınlar, İstanbul 1976, s. 494.

yaşananlar üzerine 2 Nisan 1917’de Amerika Birleşik Devletleri Alman İmparatorluğu’na savaş açmış, İtilaf Devletleri yanında savaşa girmiş ve onlara askeri destek sağlamıştır.³²⁴

1914 yılında I. Dünya Savaşı’nın başlamasıyla birlikte görevde bulunan Amerika Birleşik Devletleri komutası; Birleşik Devletler Başkanı: Woodrow Wilson, Amerikan Yurtdışı Sefer Kuvveti’nin Komutanı: John J. Pershing şeklinde sıralanmıştır. Bu liderlerin hayatı ve Birinci Dünya Savaşı başında aldıkları kararlar incelenerek Birinci Dünya Savaşı’nın seyrine etkileri ortaya konulmuştur.

2.2.5.1. Amerika Birleşik Devletleri Başkanı: Woodrow Wilson (1856-1924)

Fotoğraf 31: Woodrow Wilson³²⁵

Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Woodrow Wilson savaşın başladığı 1914 yılında Amerikan halkına bir konuşma yapmıştır. Bu konuşmada savaşta kesin

³²⁴Uçarol, a.g.e., s. 502.

³²⁵https://tr.wikipedia.org/wiki/Woodrow_Wilson#/media/Dosya:Thomas_Woodrow_Wilson,_Harris_&_Ewing_bw_photo_portrait,_1919.jpg (Erişim Tarihi: 24.05.2025).

bir tarafsızlık politikası izleneceğini ve halkında bir tarafı tutar şekilde açıklamalarda bulunmamalarını belirtmiştir.³²⁶

Almanya, İngiltere'nin denizlerdeki hâkimiyetine son vermek için denizaltı savaşı başlatmıştır. Almanya bu savaşını sürdürürken içinde Amerikan yolcuların çoğunlukta olduğu Lusitania gemisini batırınca Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Wilson'un ihtar sonucunda Almanya denizaltı savaşlarını duraksatmıştır.³²⁷

Almanya'nın daha sonra iki Amerika ticaret gemisini batırması ve Alman Dışişleri Bakanı Zimmermann'ın deşifre edilen telgrafından sonra Amerika'nın sabrı tükenmiştir. Wilson bir kongre düzenlemiştir. Kongrede alınan karara göre Amerika 2 Nisan 1917'de Alman İmparatorluğu'na savaş açmıştır. Amerika savaşa girince İtilaf Devletlerine asker göndermiştir.³²⁸

Wilson her ne kadar İtilaf Devletleri'nin safında savaşa katılmış olsa da her iki tarafın da barış istediğini anlayıp bu barışı konuşmak için düzenlediği kongrede 14 maddelik Wilson İlkeleri'ni açıklamıştır. Bu maddelere göre Milletler Cemiyeti'nin kurulmasını istemesi, halkların kendi kaderini tayin etmesi gerektiği, açık diplomasi ve gizli anlaşmaların reddi gibi kısımlar öne çıkmıştır.³²⁹

Alman ve Avusturya-Macaristan İmparatorluklarının savaşın sonunda Wilson'a başvurarak barış istemeleri sonucunda savaş bitmiş ve Paris'te barış görüşmeleri başlamıştır. Wilson'a ait halkların kendi kaderini tayin etme ilkesi, Fransa ve İngiltere'nin sömürgecilik anlayışına uymadığından Fransa ve İngiltere tarafından hoş karşılanmamıştır. Barış görüşmeleri sırasında Wilson da Milletler Cemiyeti'nin kurulmasına öncelik vermiştir. İngiltere ve Fransa alınan tedbirlerle Alman İmparatorluğu'nun ezilmesini ve sonsuza kadar tarih sahnesinden silinmesini talep etmişlerdir.³³⁰

³²⁶Renouvin, a.g.e., s. 65.

³²⁷Birinci Dünya Savaşı Ansiklopedisi, Cilt II, Görsel Yayınlar, İstanbul 1976, s. 491.

³²⁸Armaoğlu, a.g.e., s. 74.

³²⁹Renouvin, a.g.e., s. 91.

³³⁰Armaoğlu, a.g.e., s. 80.

2.2.5.2. Amerika Birleşik Devletleri Başkomutan: John J. Pershing(1860-1948)

Fotoğraf 32:John J. Pershing³³¹

Amerika İtilaf Devletleri'nin yanında savaşa girince Amerikan Seferi Kuvvetleri Fransa'ya gitmiştir. İngiliz ve Fransızlar Amerikan askerlerine eğitim vermişlerdir. Buna rağmen Pershing, müttefiklerden bağımsız olarak harekâtı yöneteceği bir merkez kurmuştur. Pershing Fransız Fosh ile anlaşarak Almanlara saldırı düzenlemiştir. 12 Eylül'de başlayan Saint-Mihiel saldırısı Amerikan ve Fransız askerlerin iş birliği sonucu başarılı olmuştur ve Almanlar bölgeyi boşaltmışlardır. 25 Eylül'de Fosh tekrar Amerikan askerleri ile ortak bir saldırı düzenlemiştir. Ancak Pershing savaş alanında deneyimsiz olduğu için Fransızların savaş deneyimlerini küçümseyerek tüfekli piyadelerin savaş alanında en önemli unsur olduğunu savunmuştur. Pershing'in bu tavrı yüzünden bu saldırıda Amerikan askerleri ağır kayıplar vermiştir.³³²

³³¹https://tr.wikipedia.org/wiki/John_J._Pershing#/media/Dosya:General_John_Joseph_Pershing_head_on_shoulders.jpg (Erişim Tarihi:24.05.2025).

³³²Özal, a.g.e., s. 161.

2.2.6. Sırbistan

Balkanlarda Osmanlı Devleti'nin zayıf kalması ve Trablusgarp'ın İtalya tarafından işgal edilmesi Sırbistan, Bulgaristan, Yunanistan gibi Balkan devletlerini cesaretlendirmiştir. Balkan Savaşı sonrasında Osmanlı Devleti'nin yenilmesiyle Sırbistan'ın Arnavutluk'u savaş ganimeti olarak alması kararlaştırılmıştır. Avusturya-Macaristan İmparatorluğu Sırbistan'ın bu isteğini gerçekleştirip Adriyatik Denizi'ne açılmasını istememiş ve bu duruma izin vermemiştir. Avusturya birliklerini Sırbistan üzerine göndermek için hazır ederken Rusyada Sırbistan'ı korumak için benzer hazırlıklara başlamıştır. Bu durum üzerine Almanya, İngiltere, Fransa araya girerek Arnavutluk'un bağımsız bir devlet olmasını sağlayınca Sırbistan Makedonya topraklarında hak iddia etmiştir.³³³

Birinci Dünya Savaşı'nın başladığı 1914 yılında görevde olan Sırbistan komutası; Sırbistan Kralı: I.Petar, Sırbistan Başbakanı: Nikola Pasiç şeklinde sıralanmıştır. Bu liderlerin hayatı ve Birinci Dünya Savaşı başında aldıkları kararlar incelenerek Birinci Dünya Savaşı'nın seyrine etkileri ortaya konulmuştur.

³³³Hart, a.g.e., s. 20.

2.2.6.1. Sırbistan Kralı: I. Petar (1845-1926)

Fotoğraf 33:I. Petar³³⁴

Petar Karadjordjević, 1844 yılında Belgrad Osmanlı Devleti'nin toprağıyken Belgrad'da doğmuştur. Obrenoviç Hanedanının devrilmesinin ardından 1903 yılında Sırbistan'ın parlamento tarafından seçilen ilk hükümdarı olmuştur. Petar Kral olmadan önce 1875 yılında Osmanlı Devleti'ne karşı başlatılan Bosna ayaklanmasına katılmıştır. Petar kral olduktan sonra ülkesi için ordu, okul, anayasa ve tarım sistemlerinde düzenlemeler ve iyileştirmeler gerçekleştirmiştir.³³⁵

Balkan Savaşı sonunda Makedonya topraklarının bir kısmı Sırbistan'da bir kısmı ise Bulgaristan'ın elinde kalmıştır. Yunanistan ise Makedonya topraklarını kendisine katmayı istemiştir. Sırbistan ile Yunanistan arasında Bulgaristan'a karşı yapılan gizli anlaşma üzerine 29 Haziran 1913 tarihinde Bulgaristan, her iki devlete karşı saldırıya geçmiştir. Ancak Bulgar ordusu kısa sürede yenilmiştir. Bunu fırsat bilen Romanya'da Bulgaristan'a savaş açmıştır. Balkan devletlerinin arasında

³³⁴[https://tr.wikipedia.org/wiki/I._Petar#/media/Dosya:Peter_I_of_Serbia_\(Rotary_Photo_7119_A\).jpg](https://tr.wikipedia.org/wiki/I._Petar#/media/Dosya:Peter_I_of_Serbia_(Rotary_Photo_7119_A).jpg) (Erişim Tarihi: 24.05.2025).

³³⁵"Who's Who - King Peter I", Erişim Tarihi: 21.01.2025, <http://www.firstworldwar.com/bio/bio/peter.htm>

yaşadığı bu karışıklıktan yararlanan Osmanlı Devleti Edirne'yi Bulgaristan'ın elinden geri almıştır.³³⁶

Kral Petar tahta geçmeden önce Sırbistan yönetiminde bulunan Obrenoviç Hanedanı'nı yönetimden indirmek isteyenler 1903 yılının haziran ayında askeri darbe düzenlemişlerdir. Kral, kraliçe, savaş bakanı, kraliçenin iki erkek kardeşi öldürülmüştür. Fakat hanedanın devrilmesi halk arasında huzursuzluğa sebep olmamıştır. Hanedan ortadan kaldırılınca Kral olarak Petar Karadjordjeviç 60 yaşında tahta geçmiştir. Kral Petar'ın hayatı sürgünde geçtiğinden Sırbistan'ın iç koşullarına hâkim olmuştur. Petar, Paris ve Cenevre'de eğitim aldığından Fransa'ya karşı bir yakınlık duymuş, ülkesini Fransa ve Rusya ile bağ kurarak yönetmiştir.³³⁷

Kral Petar, Radikal parti ile birlikte Sırbistan'ı yönetmiştir. Radikaller 1906 yılında seçimleri kazanıp Birinci Dünya Savaşı sırasında iktidarda bulunduklarından savaşla ilgili önemli kararları Nikola Pasiç idaresindeki bu kabine almıştır. Avusturya-Macaristan, Kral Petar ve iktidarın yönetiminden hoşnut olmadığından Sırbistan'a ambargo uygulamıştır. Ancak Sırbistan bu ambargodan daha da güçlenerek çıkmıştır. Bunun üzerine 1908 yılında Avusturya-Macaristan Bosna-Hersek'i ilhak etmiştir. Bu ilhak ile Avusturya-Macaristan'ın yaptığı baskılar, Sırbistan'ı daha çok Fransa ve Rusya'ya yaklaştırmıştır. Fransa ve Rusya'nın desteği ile Sırbistan yönetimi daha güçlü hale gelmiştir.³³⁸

Avusturya-Macaristan'ın veliahtı Franz Ferdinand ile eşi 28 Haziran 1914 tarihinde Saraybosna'yı ziyareti sırada Sırp milliyetçi Gavrillo Princip'in gerçekleştirdiği suikast sonucu öldürülmüştür. Franz Ferdinand Avusturya ile Sırbistan arasında çıkabilecek olası savaşa hep engel olmaya çalışan, savaş istemeyen bir kişi olmasına rağmen bu suikast birinci dünya savaşının başlama nedeni haline gelmiştir. Avusturya Macaristan, suikasttan Sırbistan'ı sorumlu tutarak Alman İmparatorluğu'ndan aldığı destekle de 28 Haziran 1914 tarihinde Sırbistan'a savaş açmıştır.³³⁹

³³⁶Uçarol, a.g.e., s. 442.

³³⁷Barbara Jelavich, "*Balkan Tarihi:20. Yüzyıl*", Çev. Zehra Savan, Hatice Uğur, Küre Yayınları, İstanbul, 2009, s.33.

³³⁸Jelavich, a.g.e., s. 34.

³³⁹Özal, a.g.e., s. 60.

Kral Petar, I. Dünya Savaşı'nın başında Avusturya'nın Sırbistan'a savaş açması üzerine halkını direnişe çağırmıştır ve ülkesinin savunması için liderlik yapmıştır. Ancak Avusturya-Macaristan ve Almanya kuvvetleri 1915 yılında Sırbistan'ı işgal edince Kral Petar Korfu Adasına kaçmıştır. Bu duruma rağmen tekrar ülkesini İtilaf Devletlerinin yanında tutarak Birinci Dünya Savaşı'ndan zaferle ayrılmıştır. Kral Petar, I. Dünya Savaşı'ndan sonra 1918 yılında Yugoslavya Krallığı'nın kurulmasıyla birlikte bu yeni devletin ilk hükümdarı olmuştur.³⁴⁰

2.2.6.2. Sırbistan Başbakanı: Nikola Pasiç(1844-1926)

Fotoğraf 34:Nikola Pasiç³⁴¹

Nikola Pasiç, Sırbistan'ın Bulgaristan'a sınır olan Zajecar'da doğmuştur. 1881 yılında Radikal Parti'yi kurmuştur. 1883 yılında ölüme mahkup edilen Pasiç Avusturya'ya kaçarak 1889 yılına kadar burada sürgünde kalmıştır. Sırbistan'ın yönetiminde bulunan Obrenoviç hanedanının yıkılması ile birlikte I.Petar Kral olunca iktidara geri dönmüştür. Pasiç, 1903 yılından 1918 yılına kadar başbakanlığını sürdürmüştür.³⁴²

³⁴⁰ "Who's Who - King Peter I"

³⁴¹ https://tr.wikipedia.org/wiki/Nikola_Pasi%C5%A1%C4%87#/media/Dosya:NikolaPasic--serbiaherpeopleh00petruoft.png (Erişim Tarihi: 24.05.2025).

³⁴² "Who's Who - Nikola Pasiç", Erişim Tarihi: 10.01.2025, <https://www.firstworldwar.com/bio/pasic.htm>

Balkan savaşlarından sonra Sırp ordusu ile Nikola Pasiç'in yönettiği hükümet arasında anlaşmazlıklar ortaya çıkmıştır. Sırp ordusu Balkan savaşlarındaki zaferlerinden güç alarak Radikal Parti ve siyasilerin ülkenin gelişmesini engellediğini düşünmüştür. 1914 yılının haziran ayında Kral Petar'ın sağlıkla ilgili sıkıntılarından dolayı yetkilerini oğlu Aleksandar'a devretmesiyle birlikte hükümet ile ordu arasındaki yönetim krizi daha da büyümüştür.³⁴³

Birinci Dünya savaşının arifesinde ülke içinde bulunan Kara-El isimli örgütle uğraşmıştır. Pasiç bu örgütten hoşlanmazken örgütte Pasiç'in görevden ayrılmasını istemiştir. Avusturya-Macaristan İmparatorluğu veliahtının bir Sırp tarafından öldürülmesi üzerine iki ülke arasında başlayan gerginliği bu örgüt tırmandırmak istemiştir.³⁴⁴

Balkan Savaşları ile birlikte topraklarını genişleten Sırbistan'da bütün Sırp'ların dil, din, ırk ayrımı gözetilmeden birleşmesini amaç edinmiş bazı örgütler oluşmaya başlamıştır. Bu örgütlerden biri olan Kara El Örgütü'ne üye olan Sırp milliyetçisi tarafından Avusturya'nın veliahdı Franz Ferdinand ve eşinin öldürmesi Birinci Dünya Savaşı'nı başlatmıştır. Nikola Pasiç'e birkaç gencin Ferdinand'a suikast girişimi yapacakları haberleri gelmişse de Pasiç açık ya da gizli olarak hiçbir girişimde bulunmamıştır. Pasiç'in bu ihmalkâr tavrı Sırbistan'ı direk Birinci Dünya Savaşı'nın çıkış sebebi haline getirmiştir.³⁴⁵

Pasiç, Alman gazeteci ile yaptığı röportajda Avusturya-Macaristan'ın iç işlerine müdahale etmemesi gerektiğini cinayette Sırbistan hükümetinin bir suçu olmadığını içeride bulunan örgütlerin her ülkede oluşumu olan örgütler olduğunu belirten açıklamalar yapmıştır.³⁴⁶

Avusturya-Macaristan, Sırbistan'a ağır şartların olduğu bir ultimatoma verince Nicola Pasiç, ağır şartlara rağmen Avusturya-Macaristan'ın hemen hemen

³⁴³Jelavich, a.g.e., s. 118.

³⁴⁴Ayşe Özkan, "*I Dünya Savaşı'nda Sırbistan'ın Müslümanlara Karşı Tutumu*", Gazi Akademik Bakış Dergisi C. 7 Sayı 14, Ankara 2014, s. 49.(<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/73829>) (Erişim Tarihi:28.05.2024)

³⁴⁵Jelavich, a.g.e., s. 119.

³⁴⁶Nurten Çetin, "*I. Dünya Savaşı'na Giden Yolda Avusturya- Macaristan İle Sırbistan İhtilafı*", Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi C. 19 Sayı 1, Edirne 2017, s. 371 (<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/336967>) (Erişim Tarihi: 26.05.2024)

bütün isteklerini kabul etmiştir. Bu durum Nikola Pasiç'in Sırbistan adına savaş istemediğini gösterse de Avusturya-Macaristan'ın savaş çıkarma isteğini engelleyememiştir. Savaşın patlak vermesiyle birlikte Nikola Pasiç, İtilaf Devletlerinden askeri ve diplomatik destek istemiştir.³⁴⁷

Sırbistan Başbakanı Nikola Pasiç Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun kendilerine savaş açtığını yemek yerken öğrenmiştir. Avusturya-Macaristan'ın Belgrad'ı bombalamaya başlamasıyla savaşa engel olabileceği ümidi tamamen yok olmuştur.³⁴⁸

1916 yılının ocak ayında Avusturya-Macaristan ordusu Sırbistan'ı işgal edince Nikola Pasiç, İtilaf Devletlerinin gemileriyle Korfu'ya götürülmüştür. İtilaf Devletleri aynı zaman içerisinde Gelibolu'dan da çekilmeye başlayınca Balkanlar İttifak Devletlerinin eline geçmiştir. Korfu'da Naip Prens Aleksandar ile başbakanın Nikola Pasiç olduğu bir Sırp sürgün hükümeti kurulmuştur. Sırp liderler güçsüz durumda, ordusu yenilmiş halde olmalarına ve İtilaf Devletlerinden yeterli desteği alamamalarına rağmen tüm Sırp'ların birleştiği genişletilmiş Sırbistan devleti hayalinden vazgeçmemiştir.³⁴⁹

Eylül ayında Almanların Bulgarlarla anlaşacağını öğrenen Sırbistan Başbakanı Nikola Pasic Paris'e bir telgraf çekerek hayati önem taşıyan demiryollarının savunulması için 150.000 asker gönderilmesini istemiştir. Fransızlar ve İngilizler bu sürede Gelibolu yarımadasında savaşmakta olduklarından sadece 13.000 asker Selanik üzerinden karaya çıkarılmış fakat bu askeri destek Sırbistan için yeterli olmamıştır.³⁵⁰

Birinci Dünya Savaşı'nın İtilaf Devletleri lehine sonuçlanması ile Avusturya-Macaristan hükümeti çökünce 1918 yılında Sırp Hırvat Sloven Krallığı kurulmuştur. Pasiç, 1921 yılında ve ölümünden birkaç yıl önce başbakanlık yapmıştır. Nikola Pasiç 1926 yılında hayata veda etmiştir.³⁵¹

³⁴⁷“Who's Who - Nikola Pasic”

³⁴⁸Birinci Dünya Savaşı Ansiklopedisi, Cilt I, Görsel Yayınlar, İstanbul 1976, s. 42.

³⁴⁹Jelavich, a.g.e., s. 125.

³⁵⁰Birinci Dünya Savaşı Ansiklopedisi, Cilt II, Görsel Yayınlar, İstanbul 1976, s. 499.

³⁵¹“Who's Who - Nikola Pasic”

İtilaf Devletlerinin yanında savaşa girmiş olan Belçika, Romanya, Japonya, Brezilya ve Yunanistan'ın da komuta kademesinin Birinci Dünya Savaşı'na etkileri olmuştur. Kısaca bunlara da değinmek gerekmektedir.

2.2.7. Belçika

Birinci Dünya Savaşı öncesinde Alman Genelkurmay Başkanı Kont von Schlieffen Alman ordusunu Belçika'dan geçirip Fransız ordusunu kuşatma planı yapmıştır. Alman ordusunun Belçika'ya girmesi seferberlik planının önemli bir kısmını oluşturmuştur. Birinci Dünya Savaşı başladığında Alman Genelkurmayı'nın başında olan Helmuth von Moltke Schlieffen Planını direk uygulamaya koymuştur. 31 Temmuz günü Rusya seferberlik ilan edince Moltke orduyu derhal harekete geçirip Belçika'yı ele geçirmeleri için ısrar etmiştir.³⁵²

Alman İmparatorluğu, Belçika'dan ordularını geçirmek için izin istemiştir. Belçika bu durumu kabul etmeyince Alman İmparatorluğu Belçika'ya 4 Ağustos'ta savaş açarak Belçika'nın topraklarını işgal etmeye başlamıştır. İngiltere Belçika'nın bağımsızlığını sağlamak için İtilaf Devletlerinin yanında savaşa katılarak aynı gün Alman İmparatorluğu'na savaş açmıştır. İngiltere'nin Belçika'yı korumak için açtığı bu savaş Schilffen Planı'nı sekteye uğratmıştır.³⁵³

³⁵²Birinci Dünya Savaşı Ansiklopedisi, Cilt I, Görsel Yayınlar, İstanbul 1976, s. 58.

³⁵³Uçarol, a.g.e., s. 463.

2.2.7.1. Belçika Kralı: I.Albert (1875-1934)

Fotoğraf 35:I.Albert³⁵⁴

I.Albert, 1909 yılında amcası II.Leopold'un yerine tahta geçerek kral olmuştur.Toprakları Almanya ile Fransa arasında kalan Belçika Birinci Dünya Savaşı için kilit bir nokta olmuştur. Birinci Dünya Savaşı'nın başlarında Belçika tarafsızlığını açıklasa da Almanya 2 Ağustos 1914 tarihinde Belçika'dan Fransa'nın topraklarına geçiş için izin istemiştir. Kral Albert bu talebe olumsuz yaklaşmış ve Almanya'ya karşı ordu kuvvetleri ile direneceğini belirtmiştir.³⁵⁵

Almanya, Kral Albert'in Fransa topraklarına geçişine direnmesi üzerine Belçika'yı işgal etmiştir. İşgalin ardından Almanya, her ne kadar savaş sonrası Belçika'nın toprak bütünlüğünü garanti edeceğini söylese de bu çabalar boşuna çıkmıştır. Albert, Birinci Dünya Savaşı bittiğinde ordusunun başında 1918 yılında tekrar Brüksel'e zaferle girmiştir.³⁵⁶

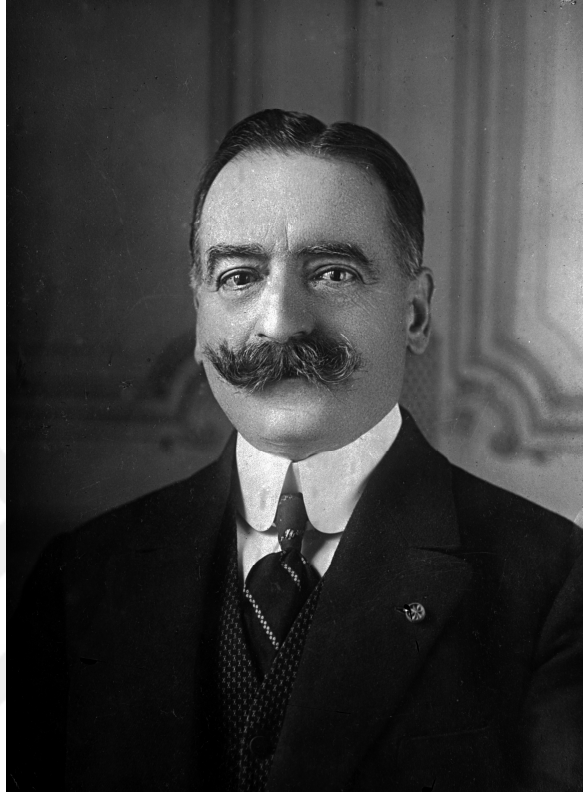
³⁵⁴https://www.meisterdrucke.com.tr/kunstwerke/1260px/Unbekannt_-_Albert_I_1875-1934_King_of_the_Belgians_from_1909_in_military_uniform_-_%28MeisterDrucke-753266%29.jpg (Erişim Tarihi: 24.05.2025)

³⁵⁵“Who's Who - King Albert I”, Erişim Tarihi: 20.01.2025, <https://www.firstworldwar.com/bio/alberti.htm>

³⁵⁶Ferguson, a.g.e., s. 220.

2.2.7.2. Belçika Başbakanı (Dışişleri Bakanı): Charles de Broqueville(1860-1940)

Fotoğraf 36:Charles de Broqueville³⁵⁷

Broqueville, 4 Aralık 1860 tarihinde Belçika'nın Postel şehrinde doğmuştur. Belçika Katolik Partisi'nin başkanlığını yaptıktan sonra Birinci Dünya Savaşı sırasında Belçika'nın başbakanı olarak görev yapmıştır. Almanya'nın 1914 yılında Belçika'yı işgal teşebbüsü üzerine Belçika'nın savaş seferberliğini ve planlarını denetlemiştir. Belçika Kralı I.Albert Alman ordusuna karşı sınır boyunca askerleri konuşlandırmak istemişse de Broqueville bu fikre karşı çıkarak askerlerini ülkenin farklı yerlerine konuşlandırmıştır. Bu davranışı askeri anlamda olumsuz bir sonuç ortaya çıkarsa da siyasi açıdan mantıklı bir hareket olduğu kabul edilmiştir.³⁵⁸

³⁵⁷https://tr.wikipedia.org/wiki/Charles_de_Broqueville#/media/Dosya:Comte_de_Broqueville.jpg (Erişim Tarihi: 24.05.2025).

³⁵⁸“Who's Who - Baron Charles de Broqueville”, Erişim Tarihi: 20.01.2025, <https://www.firstworldwar.com/bio/broqueville.htm>

2.2.8. Romanya

Romanya Birinci Dünya Savaşı başladığında tarafsızlığını ilan etmiştir. 1916 yılına gelindiğinde ise ordularını hazırladığını düşünen Romanya artık savaşa girmek için hazır hale gelmiştir. Taraf olarak da İtilaf Devletleri'nin yanında olmayı seçmiştir. 26 Ağustos 1916 tarihinde Romanya, İtilaf Devletleri'nin yanında savaşa girmiştir. Romanya'nın savaşa girmekteki en önemli hedefi Transilvanya'yı işgal etmektir. Ancak Alman komutasında bir Bulgar ordusu ile İttifak devletlerinin ortaklığındaki bir ordu Romanya üzerine saldırınca Romen mevzileri hızla düşmeye başlamıştır. İttifak güçleri Bükreş'i ele geçirince Romanya işgal edilmiştir. Savaş devam ederken Rusya'da devrim olup Rusya savaştan çekilince Romanya ortada kalmıştır. İtilaf Devletleri'nin yanında savaşa girmesine rağmen 7 Mayıs 1918 tarihinde yapılan Bükreş Antlaşması ile yenik olarak savaştan çekilmiştir. Ancak savaşın sonunda İtilaf Devletleri savaşı kazandığı için Romanya kazananlar arasında yerini almıştır.³⁵⁹

³⁵⁹ Özal, a.g.e., s. 193.

2.2.8.1. Romanya Kralı: I.Ferdinand (1865-1927)

Fotoğraf 37:I.Ferdinand³⁶⁰

Kral Ferdinand 24 Ağustos 1865 tarihinde Prusya'da doğmuştur. Alman Prenslерinden olan Leopold'un oğlu olarak dünyaya gelmiştir. 1889 yılında Lipsca Üniversitesi'nden mezun olmuştur. Romanya tahtının varisi olarak Bükreş'e taşınmıştır. Birinci Dünya Savaşı başladığında bekle ve gör politikası izlemiş ve 1916 yılına kadar ülkesini tarafsız tutmayı başarmıştır.³⁶¹

Almanya'nın gerçekleştirdiği taarruzla birlikte 6 Aralık 1916 tarihinde Budapeşte düşmüştür. Geç olmasına rağmen Rusya'dan askeri destek gelse de Romen kuvvetleri kuzeye doğru çekilmiştir. Almanya, Romanya'nın büyük bir bölümünü petrol ve buğdayı ile ele geçirince bir miktar da olsa Almanya'nın eli rahatlamıştır.³⁶²

³⁶⁰https://tr.wikipedia.org/wiki/I._Ferdinand_%28Romanya_kral%C4%B1%29#/media/Dosya:King_Ferdinand_of_Romania.jpg (Erişim Tarihi: 24.05.2025).

³⁶¹“Who's Who - King Ferdinand I”, Erişim Tarihi: 20.01.2025, https://www.firstworldwar.com/bio/ferdinand_romania.htm

³⁶²Hart, a.g.e., s. 274.

Romanya savaşın başında tarafsız kalsa da 1916 yılında savaşa girmek gibi bir maceraya atılırken Kral I.Ferdinand bazı eksikleri görmezden gelmiştir. Romanya savaşa girerken birçok açıdan hazır halde olmamıştır. Ordu modern ordu olmaktan uzak bir şekilde topçuları yetersiz, makineli tüfekleri sayıca yetersiz olduğu bilinmektedir. Birçok olumsuzluğa rağmen Romanya yirmi beş tümene sahip olmakla ortaya çıkan asker sayısı üstünlüğüne ve İtilaf Devletleri'nin göndereceği yardıma güvenmiştir.³⁶³

Ferdinand 1 Aralık 1918 tarihinde Bükreş'e yeniden girmiştir. 1922 yılında ise Büyük Romanya Kralı olarak taç giymiştir. 20 Temmuz 1927 tarihinde 61 yaşındayken vefat etmiştir.³⁶⁴

2.2.8.2. Romanya Başbakanı: Ion Ic Bratianu (1864-1927)

Fotoğraf 38:Ion Ic Bratianu³⁶⁵

Bratianu, 20 Ağustos 1864 tarihinde Romanya'nın Florica şehrinde doğmuştur. Altı kez Romanya'ya başbakan olmuştur. Romanya'nın Liberal Parti'sinin başında başbakanlığını sürdürmüştür. Amaçlarının başında Romanya için reformlar gerçekleştirmek ve Büyük Romanya Krallığı'nın kurulması gelmektedir. Romanya, I. Dünya Savaşı'nın başında tarafsız kalacağını açıklamış olsa da İtilaf

³⁶³Özal, a.g.e., s. 194.

³⁶⁴“Who's Who - King Ferdinand I”

³⁶⁵<https://cdn.britannica.com/13/181113-050-45F3CCBD/Ionel-Bratianu-1919.jpg> (Erişim Tarihi: 24.05.2025).

Devletleri Bratianu'nun Büyük Romanya Krallığı için istediği toprakları ona vermeyi vaat edince 1916 yılında İtilaf Devletleri yanında savaşa girmiştir.³⁶⁶

1916 yılının haziran ayında Rus ordusu Brusilov Hücumu ile Birinci Dünya Savaşı'nın son büyük taarruzuna başlamıştır. Hücumin başlangıcı çok başarılı olduğu için Bratianu, Romanya'nın savaşa girmezse barış masasında istediği kazanımları elde edemeyeceğini düşünmüştür. Romanya'nın savaşa girmesine İtilaf Devletleri'nin ihtiyacı olduğu için Romanya'nın istediği toprakları ilhak etmesini İtilaf Devletleri de kabul etmiştir. Ayrıca Romanya, İtilaf Devletleri'nden gelecekte yapılacak barış konferansına da eşit şartlar altında katılması teminatını da almıştır. Romanya savaşa girince her şey tersine dönerek Rus taarruzu başarısız olmuştur. Romanya birlikleri de yenilgiye uğrayınca Bükreş ele geçirilmiş ve Romanya Hükümeti Yaş'a taşınmıştır. Romanya'nın yenilgisi üzerine 1918 yılının şubat ayında Bratianu yerine Aleksandru Averescu gelmiştir.³⁶⁷

1918 yılının kasım ayında İtilaf Devletleri'nin kazandığı kesinleşince Bratianu tekrar başbakan olmuştur. Bratianu Paris Barış Konferansı'nda gösterdiği çaba ile Romanya'nın birçok kazanımının olmasını sağlamıştır. 1919 yılının eylül ayında istifa etmiş 1922 yılının Ocak ayında tekrar partisi ile birlikte hükümeti kurarak başbakan olmuştur. Bratianu 24 Kasım 1927'de Bükreş'te vefat etmiştir.³⁶⁸

2.2.9. Yunanistan

Birinci Dünya Savaşı başladığında Yunanistan tarafsızlığını ilan etmiştir. Bu duruma rağmen Yunanistan'ın Balkan Savaşları'ndan dolayı Osmanlı Devleti ve Bulgaristan ile arasındaki ilişkiler olumsuz seyretmiştir. Ayrıca Osmanlı Devleti ile Yunanistan arasında Ege Adaları sorunun çözülmesi için Yunanistan İngiltere'ye ve Fransa'ya yaklaşmıştır. İngiltere ve Fransa 1915 yılından sonra Yunanistan'ı kendilerinin yanında savaşa dâhil etmek adına bazı girişimler yürütmüşlerdir.³⁶⁹

Yunanistan tarafsız olmasına rağmen Yunan Kralı Konstantin Almanya'nın yanında savaşa girmek isterken Başbakan Venizelos İtilaf Devletleri yanında yer

³⁶⁶“Who's Who - Ion IC Bratianu”, Erişim Tarihi: 20.01.2025, <https://www.firstworldwar.com/bio/bratianu.htm>

³⁶⁷Jelavich, a.g.e., s. 126.

³⁶⁸Jelavich, a.g.e., s. 171.

³⁶⁹Uçarol, a.g.e., s. 500.

almak istemiştir. Yunanistan coğrafi konum olarak da savaşı devletlerin arasında kalmıştır. Ayrıca İngiliz ve Fransızlar Selanik'e asker çıkartmıştır. Bu durum içinde Yunanistan Alman ve İngiliz taraftarı olanlar şeklinde ikiye ayrılmıştır.³⁷⁰

Birinci Dünya Savaşı sürerken Fransa ve İngiltere, Yunanistan'ı savaşa sokmak adına çok uğraşmıştır. İngiltere, Yunanistan'ın yanlarında savaşa girmesi için Kıbrıs'ı bile vermeyi vaat etmiştir. Ancak Kral zaman zaman İtilaf Devletlerinin yanında savaşa girmeyi isteyen Venizelos'u görevden almıştır. 1916 yılının sonunda Başbakan Venizelos Selanik'e gelerek Kral'a karşı burada ayrı bir hükümet kurup İtilaf Devletlerinin yanında savaşa girdiğini açıklamıştır. Bunun üzerine İngiltere ve Fransa'nın yaptığı baskı sonucu Kral Konstantin tahttan feragat etmiştir. Venizelos Atina'ya giderek 26 Haziran 1917 'de Yunanistan'ın İtilaf Devletleri yanında savaşa girdiğini duyurmuştur.³⁷¹

³⁷⁰Özal, a.g.e., s. 280.

³⁷¹Uçarol, a.g.e., s. 501.

2.2.9.1. Yunanistan Kralı: I.Konstantinos (1868-1923)

Fotoğraf 39:I.Konstantinos³⁷²

1913 yılında Yunanistan'ın kralı olmuştur. Birinci Dünya Savaşı başlamadan önce Prens olarak Balkan Savaşları sırasında Yunan kuvvetlerine liderlik ederek başarı göstermiştir. Kral, Almanya'da eğitim görmüştür. Alman İmparator Kayzer'in kız kardeşi ile evlenmiştir. Bu sebeple Birinci Dünya Savaşı'nda Almanya'dan yana bir tavır almıştır.³⁷³

Yunanistan Kralı Konstantinos'un Kayzer'in kayınbiraderi olmasından dolayı Alman yanlısı bir politika izlemesine rağmen Başbakan Venizelos İtilaf Devletleri'nin kazanacağına inandığından İtilaf Devletleri'nin yanında savaşa girilirse yeni topraklar kazanacağını düşünmüştür. Yunanistan, Akdeniz'de İngiltere ve Fransa ile deniz gücü açısından mücadele edemeyeceği için Konstantinos açık bir şekilde Almanlara destek verememiştir. Kral ile başbakan arasında bu fikir ayrılığına rağmen Yunanistan bir müddet daha tarafsız kalmayı başarmıştır. Konstantinos İtilaf

³⁷²https://tr.wikipedia-on-ipfs.org/I/H.M._King_Constantine_I_of_Greece.jpg.webp (Erişim Tarihi: 24.05.2025).

³⁷³“Who's Who - King Constantine I”, Erişim Tarihi: 20.01.2025, <https://www.firstworldwar.com/bio/constantine.htm>

Devletleri'ne verdiği desteğin artmasıyla 1915 yılında Venizelos'u görevden almıştır. Venizelos bu durum üzerine Selanik'e giderek burada bağımsız bir hükmet kurmuştur. Bu hükümet İtilaf Devletleri tarafından tanınmış ve desteklenmiştir. Kral Almanya'dan öngördüğü desteği bulamayınca ve İtilaf Devletlerinin işgal tehdidi üzerine 1917 yılının haziran ayında tahtını ikinci oğlu Aleksandros'a bırakmıştır. Bunun üzerine Venizelos Atina'ya dönmüştür. Aynı ay içinde de Yunanistan savaşa girmiştir.³⁷⁴

Kral Aleksandros, evcil bir maymun tarafından ısırılıp yarasının mikrop kapması sonucu aniden ölünce yapılan halk oylaması sonucu Kral Konstantinos tekrar ülkesine dönerek Yunanistan'ın başına geçmiştir. Venizelos istifa ederek ülkeden ayrılmıştır. Kral göreve başlar başlamaz 100 bin kişilik Yunan ordusu ile İzmir'de Mustafa Kemal'in ordusuna karşı savaş açmıştır. Ancak ilk başta Yunan ordusu Sakarya'ya kadar ilerlese de Türk ordusu toparlanıp saldırıya geçmiş ve Yunan ordusunu 1922 yılının ağustos ayında İzmir'den çıkarmışlardır. Bu durum üzerine Kral Konstantinos oğlu II.Georgios lehine tahttan feragat etmiştir. Kral gönderildiği Sicilya'da sürgündeyken vefat etmiştir.³⁷⁵

³⁷⁴Jelavich, a.g.e., s. 127.

³⁷⁵Jelavich, a.g.e., s. 182.

2.2.9.2. Yunanistan Başbakanı: Eleftherios Venizelos (1864-1936)

Fotoğraf 40:Eleftherios Venizelos³⁷⁶

Venizelos 23 Ağustos 1864 tarihinde Girit'te doğmuştur. Atina'da hukuk okuduktan sonra Liberal Parti'nin başına geçmiştir. 1905 yılında Girit'in ilk bağımsız başbakanı olmuştur. 1909 yılında ise halkın desteğini alarak Yunanistan'ın başbakanı olmuştur. Venizelos ile Kral Konstantinosiyi ilişkiler kurarak uyumlu bir yönetim sergilemiştir. Ancak 1914'te I. Dünya Savaşı'nın başlamasıyla kral ve başbakanın arası kötüleşmiştir.³⁷⁷

Yunanistan, I. Dünya Savaşı'nın başlarında tarafsız kalmış olsa da Fransızlar ve İngilizler Sırbistan'a yardım etmek amacıyla 5 Ekim'de 13.000 kişilik bir askeri ekibi Selanik'e çıkarmışlardır. Venizelos İtilaf Devletleri'nden yana bir politika izlediğinden bu duruma sessiz kalmış hatta memnun olmuştur. Bunun

³⁷⁶https://tr.wikipedia.org/wiki/Eleftherios_Venizelos (Erişim Tarihi: 24.05.2025).

³⁷⁷“Who's Who - Eleutherios Venizelos”, Erişim Tarihi: 20.01.2025,
<https://www.firstworldwar.com/bio/venizelos.htm>

üzerine Alman yanlısı Kral Konstantinos bu durumdan dolayı Venizelos'u istifaya zorlayarak Alman yanlısı bir hükümet oluşmasını sağlamıştır.³⁷⁸

Venizelos Selanik'e giderek burada İtilaf Devletleri'nin de desteklediği geçici bir hükümet kurmuştur. 1916 yılında bu hükümet ile Kral'ın kurduğu hükümet arasında çatışmalar yaşanarak siyasi durum kötüleşmeye başlamıştır. Kral olayların daha da büyümemesi için 1917 yılının haziran ayında istemeden de olsa tahtını ikinci oğlu Aleksandros'a bırakmıştır. Artık Venizelos Atina'da Yunanistan'ı resmen savaşa sokmuştur.³⁷⁹

Venizelos Megalo İdea düşüncesine sıkı sıkıya bağlanmış bir lider olarak iki kıta ve beş denize hakim bir Yunanistan hayal etmiştir. Arkasındaki İngiltere desteğine güvenerek Anadolu'yu ve İzmir'i işgal etmek için ordusunu göndermiştir. Başlangıçta başarılı olan Venizelos, 1920 yılındaki Sevr Anlaşması'nda hedeflerinin çoğunu elde etmiştir. Ancak 1920 genel seçimlerinde umduğunun aksine savaştan yıpranan Yunan halkı Venizelos'tan desteğini çekmiştir. Seçimi kaybeden Venizelos ülkeyi terk etmiştir. Halk oylaması ile I.Konstantinos ülkeye getirilip Yunanistan'ın başına geçmiştir.³⁸⁰

Kral'ın Türkiye karşısında aldığı askeri yenilgi onun tekrar tahttan indirilmesine sebep olmuştur. Venizelos 1924 yılında tekrar başbakan seçilmiştir. Yunanistan sürekli karışıklıklar yaşarken Venizelos 1928 yılında ve 1933 yılında tekrar başbakan seçilmiştir. Venizelos 1933 yılında son hükümetini kurmuştur. Aynı yıl içinde seçimi kaybederek istifa etmiştir. Seçim kaybedilince Kral'a karşı çıkan bir isyana katılan Venizelos 1933 yılında arabasındayken makineli tüfekle taranarak saldırıya uğramıştır. Venizelos zarar görmemiş ancak şoförü ölmüştür. Venizelos kendi ülkesinde idama mahkûm edilmiştir. Bu durum üzerine gittiği Fransa'da 1936 yılında ölmüştür.³⁸¹

³⁷⁸Birinci Dünya Savaşı Ansiklopedisi, Cilt II, Görsel Yayınlar, İstanbul 1976, s. 499.

³⁷⁹Jelavich, a.g.e., s. 128.

³⁸⁰Jelavich, a.g.e., s. 182.

³⁸¹Jelavich, a.g.e., s. 220.

SONUÇ

I. Dünya Savaşında Liderler ve Savaşta Oynadıkları Rol (1914) başlıklı bu çalışmada öncelikle birinci dünya savaşının başlama nedenleri, yaşanan bölgesel savaşlar, Amerika'nın savaşa girişi ve savaşın sona erme süreçleri ile sonuçları ele alınmıştır. Bu başlıklarla Birinci Dünya Savaşı'nın ana çerçevesi çıkartılmaya çalışılmıştır. Ardından seferberlik ilan ederek savaşa giren ülkeler İtilaf ve İttifak devletleri olarak gruplandırılarak incelenmiştir. Bu devletlerin Birinci Dünya Savaşı sırasında görev yapan lider kadrosu araştırılmıştır. Bu liderler en üst kademe olan İmparator-Cumhurbaşkanı-Çar-Kral kısmından başlayarak Başbakan-Sadrazam, Dışişleri Bakanı, Savaş Bakanı, Genel Kurmay Başkanı olmak üzere Birinci Dünya Savaşı sırasında görev yapmış liderler listelenmiştir. Yapılan bu incelemelerden bu liderlerin Birinci Dünya Savaşında oynadıkları roller ortaya konmuştur.

1914 yılının başlarında, dünyanın birkaç ay içinde küresel bir savaşa sürükleneceği öngörülememiştir. Savaş öncesindeki yıllarda Avrupa'da görece bir barış var gibi görünse bile ülkeler arası gerilimler de hissedilmiştir. 28 Haziran 1914'te Avusturya- Macaristan İmparatorluğu tahtının varisi Franz Ferdinand Bosna'nın başkenti Saraybosna'ya gerçekleştirdiği ziyaret sırasında Sırp Milliyetçi gruba mensup Gavrilo Princip tarafından eşi Prenses Sophie ile birlikte suikasta uğramıştır. Avusturya Sırbistan'ın tutumu karşısında 28 Temmuz 1914'te Belgrad'ı bombalayarak Sırbistan'a resmen savaş açmıştır. Bu gelişmenin ardından 31 Temmuz'da Rusya genel seferberlik kararı alarak savaşa hazırlık sürecine girmiştir. Almanya Rusya'nın seferberliğini savaş ilanı sayarak 1 Ağustos 1914'te Rusya'ya, 3 Ağustos 1914'te Fransa'ya resmen savaş açmıştır.

Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla birlikte Almanya hazırlamış olduğu Schlieffen Planı ile Rus ordusu savaşa hazır olmadan öncelikle Fransa sınırına başarılı bir hücum yaparak Fransa'yı yenmeyi arzulamıştır. Almanlar savaş planları gereği Belçika üzerinden ilerleyerek Fransa'ya ulaşmak istemişlerdir. Rusya Almanların elinde bulunan Doğu Prusya'ya girmek isterken Alman, Slav ve Macarlardan oluşan Avusturya-Macaristan ordusu Ruslara saldırmayı planlamıştır. Fransa'nın ricası ile Rusya, Doğu Prusya'ya yürümüş buna karşılık Almanya'nın

kışkırtmasıyla Avusturya-Macaristan ordusu Rus sınırına yönelip Sırbistan ile savaşa başlamıştır. Böylece Almanya'nın istediği olmuş iki cepheli savaş başlamıştır.

11 Kasım 1914 tarihinde Osmanlı Padişahı cihat ilan ederek Osmanlı Devleti'ni savaşa sokmuştur. Savaş devam ederken Almanlar ile İngilizler arasında deniz savaşları diye adlandırılan Coronel Savaşı'nda Almanlar galip gelirken, Falkland Islands Savaşı'nda ise İngilizler galip gelmiştir. 19 Şubat 1915 tarihinde Çanakkale'ye taarruz başlamıştır. İngilizler Seddü'l-Bahir'de karaya çıkmaya çalışmıştır. Bu bölgede de Türklerin yoğun direnişi ile karşılaşmış çoğu asker karaya çıkamadan ölerək denize düşmüştür. İngilizlerin bir türlü Çanakkale'yi geçememesi Londra'da tepkilere neden olmuş ve hükümete yapılan baskılar sonucu Churchill görevinden alınmıştır.

Ülkeler arasında yoğun ve kanlı savaşlar devam ederken her iki taraf da maddi ve manevi yorgun düşmüştür. Savaş komutanların tahmin ettiğinden daha uzun sürmüştür. Büyük kayıplara rağmen her iki taraftaki ülkeler için de kazançlı zaferler elde edilememiştir. Savaşın son yılına gelindiğinde Amerika uzun süredir tarafsız olmasına rağmen Almanya'nın ticaret gemilerini batırması sonucu İtilaf Devletlerinin yanında savaşa girmiştir. Amerika'nın savaşa girmesiyle önce Bulgaristan sonra Avusturya-Macaristan sonra da Almanya barış istemiştir. Savaş İtilaf Devletlerinin lehine bitmiş ve Paris Barış Konferansı düzenlenmiştir. Savaş sonunda Avusturya-Macaristan İmparatorluğu, Alman İmparatorluğu, Osmanlı Devleti yıkılmıştır.

Alman İmparatorluğunun komuta kademesinde; Alman İmparatoru Kayzer II. Wilhelm, Alman Şansölyesi(Başbakan): Theobald von Bethmann-Holweg, Alman Dışişleri Bakanı Arthur Zimmermann, Alman Genel Kurmay Başkanı: Helmuth von Moltke, Alman Genel Kurmay Başkanı Erich von Falkenhayn yer almıştır. Avusturya- Macaristan İmparatorluğu'nda; Avusturya-Macaristan İmparatoru Franz Joseph, Avusturya-Macaristan Başbakanı Istvan Tisza, Avusturya-Macaristan Dışişleri Bakanı Leopold Berchtold, Avusturya-Macaristan Genel Kurmay Başkanı Conrad von Hötzendorf yer almıştır. Osmanlı Devleti'nde Padişah V.Mehmet Reşad, Osmanlı Sadrazamı ve Dışişleri Bakanı Said Halim Paşa, Osmanlı Ordusu Başkomutan Vekilli Enver Paşa, Osmanlı Ordusu İkinci Ordu Komutanı Mustafa

Kemal Paşa yer almıştır. Bulgaristan'da Bulgar Çarı I. Ferdinand, Bulgaristan Başbakanı Vasil Radoslavov, Bulgaristan Savaş Bakanı ve Genel Kurmay Başkanı: Nikola Todorov Jekov yer almıştır. Bu liderler ittifak devletleri adına Birinci Dünya Savaşı'nda önemli roller üstlenmişlerdir.

Birleşik Krallık'ta (İngiltere) komuta kademesinde; İngiltere Kralı V. George, İngiltere Başbakanı Herbert Henry Asquith, İngiltere Başkomutanı: Douglas Haig, İngiltere Savaş Bakanı: H.H. Kitchener yer almıştır. Fransa'da Fransa Cumhurbaşkanı Raymond Poincare, Fransa Başbakanı Rene Viviani, Fransa Başkomutanı Joseph Joffre yer almıştır. Rus İmparatorluğu'nda Rus Çarı II. Nikolay, Rus İmparatorluğu Başbakanı Aleksandır Kerenski, Dışişleri Bakanı Sergey Sazonov, Rus İmparatorluğu Başkomutanı: Nikolay Nikolayeviç Romanov yer almıştır. İtalya'da İtalya Kralı III. Vittorio Emanuele, İtalya Başbakanı Antonio Salandra, İtalya Başkomutanı Luigi Cadorna yer almıştır. Amerika Birleşik Devletleri'nde Devlet Başkanı Woodrow Wilson, Başkomutan John J. Pershing yer almıştır. Sırbistan'da Sırbistan Kralı I. Petar, Sırbistan Başbakanı Nikola Paşiç yer almıştır. Belçika'da Belçika Kralı: I. Albert, Belçika Başbakanı (Dışişleri Bakanı): Charles de Broqueville yer almıştır. Romanya'da Romanya Kralı: I. Ferdinand, Romanya Başbakanı: Ion I. Brătianu yer almıştır. Yunanistan'da Yunanistan Kralı: I. Konstantinos, Yunanistan Başbakanı: Eleftherios Venizelos yer almıştır. Bu liderler İtilaf Devletleri adına Birinci Dünya Savaşı'nda önemli roller üstlenmişlerdir.

Tüm bu lider kadrolar kendi çağlarının dünya görüşünü yansıtmaları bakımından toplumlarının menfaatleri uğruna kararlar almışlar ve ülke çıkarlarını ön planda tutmuşlardır. Dikkat edilmesi gereken husus her devlet kadrosu ülkesinin milli emelleri doğrultusunda hareket ederek adımlar atmıştır. Birinci Dünya Savaşı'nın her iki tarafını iki kategoriye ayırmak mümkündür. Birinci kategori revizyonist, yani genişlemeci, yayılcı devletler, ikinci kategori ise statükocu, yani mevcut durumun muhafaza edilmesini isteyen devletler şeklindedir. Statükocu devletler Birinci Dünya Savaşı öncesi geniş bir sömürge alanı elde etmiş ya da milli emellerini gerçekleştirmiş devletler iken, revizyonist devletler statükocu gruba karşı dengeleri bozmak isteyen devletlerdir. Hali hazırda Birinci Dünya Savaşı bitmemiş hesapların bitirilmesi için ortaya çıkmış olsa da İttifak Grubu için yapılan hesaplar

beklenenin aksine bir netice vermiş ve bu nedenle de yok oluşlar, yıkılışlar ve sınır değişimleri ortaya çıkmıştır.

KAYNAKÇA

AKCAKAYA Umut– AYDOĞAN Erdal, Hatıralar Işığında Şerif Hüseyin İsyanı ve Hicaz Cephesi, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi C 38, Sayı 106, Ankara 2022(<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2735166>)(Erişim Tarihi: 21.05.2024)

ALKAN Necmettin, Alman Kaynaklarına Göre Enver Paşa, XVIII. Türk Tarih Kongresi C. VII, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2022

ARMAOĞLU Fahir, 20.Yüzyıl Siyası Tarihi, Kronik Kitap, İstanbul 2018

AYDIN Yusuf, Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti'nin Cihad İlan Etmesinin Doğu Türkistan'daki Yankıları, Atatürk Yolu Dergisi, Sayı 68, Ankara 2021 (<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1790986>) (Erişim Tarihi: 21.05.2014)

BALCI Meral, İngiliz General Allenby'nin Filistin ve Suriye'deki Faaliyetleri, Marmara Türkiyat Araştırmaları Dergisi C 6, Sayı 1, İstanbul 2019, (<https://doi.org/10.16985/mtad.571854>)(Erişim Tarihi: 21.05.2014)

BARDAKÇI Murat, Enver, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2015

BAŞKAYA Muzaffer, İngiliz Basınına Göre Bulgaristan'ın Birinci Dünya Savaşı'ndan Çekilişi ve Selanik Antlaşması, Akademik İncelemeler Dergisi C 10, Sayı 1, Sakarya 2015 (<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/17939>) (Erişim Tarihi: 26.05.2024)

BİÇİCİ Mehmet,Hatıratlarla Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşına Girişi, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi C 13, Sayı 3, Gaziantep 2014 (<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/223193>) (Erişim Tarihi: 21.05.2014)

Birinci Dünya Savaşı Ansiklopedisi, Görsel Yayınlar, İstanbul 1976

BOSTAN M. Hanefi, Bir İslamcı Düşünür ve Sadrazam Said Halim Paşa, İrfan Yayınevi, İstanbul 2012

BROCK Ray, Mustafa Kemal Atatürk Hayalet Süvari, Çev. Haluk Gurulkan, Yakamoz Kitap, İstanbul 2012

ÇAKAR Büşra, Osmanlı- Bulgar İlişkileri (1914-1918), Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 2019. (https://acikbilim.yok.gov.tr/bitstream/handle/20.500.12812/402146/yokAcikBilim_10290081.pdf?sequence=-1&isAllowed=y) (Erişim Tarihi: 26.09.2024)

ÇAKMAK Zafer,Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun Bosna-Hersek'i İşgali Ve Sonrasında Osmanlı Devleti İle Yaptığı Antlaşma, Fırat Üniversitesi Doğu Araştırmaları Dergisi C 2, Sayı 1, Elazığ 2003 (<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/758242>) (Erişim Tarihi: 21.05.2014)

ÇETİN Nurten, I. Dünya Savaşı'na Giden Yolda Avusturya- Macaristan İle Sırbistan İhtilafı, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi C. 19 Sayı 1, Edirne 2017 (<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/336967>) (Erişim Tarihi: 26.05.2024)

EKİCİ Yunus, Bolşevik İhtilâlinin Ortaya Çıkması ve Sebepleri, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi C 27, Sayı 1, Elazığ 2017, (<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/354371>) (Erişim Tarihi: 23.05.2024)

EŞREF Ruşen, Mustafa Kemal Çanakkale'yi Anlatıyor, Akbank Kitapları, İstanbul 1981

ERASLAN Cezmi, I. Dünya Savaşı ve Türkiye, Genel Türk Tarihi 7, Ed.: Ali Birinci, Hasan Celal Güzel, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002

FERGUSON Niall, Hazin Savaş 1914-1918, Çev. Nurettin Elhüseyni, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2015.

FORD Roger, Cennetten Mahşere Ortadoğuda Birinci Dünya Savaşı, Çev. Nurettin Elhüseyni, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2018

George V of the United Kingdom, Erişim Tarihi: 20.01.2025, https://www.newworldencyclopedia.org/entry/George_V_of_the_United_Kingdom

GÜMÜŞ Musa, Birinci Dünya Harbinde Romanya'nın Savaş Diplomasisi, Tarih ve Gelecek Dergisi C. 3 Sayı 3, 2017(<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/389843>) (Erişim Tarihi: 20.05.2024)

HART Basil Liddell, Birinci Dünya Savaşı Tarihi, Çev. Kerim Bağrıaçık, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2014

JELAVICH Barbara, Balkan Tarihi:20. Yüzyıl, Çev. Zehra Savan Hatice Uğur, Küre Yayınları, İstanbul, 2009.

JOLL James - MARTEL Gordon, Birinci Dünya Savaşı Neden Çıktı?, Çev. Orhan Dinç Tayanç, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2018

KEMAL Cemal, Mustafa Kemal'in Mondros Mütarekesi'ne Tepkisi, Atatürk Yolu Dergisi C 12, Sayı 46, Ankara 2010(<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/20517>)(Erişim Tarihi:20.05.2024)

KILIÇ Selami, I. Dünya Savaşında Türk -Alman Cihat Politikasına Bir Bakış, I. Dünya Savaşı'nda Kafkas (Doğu) Cephesi Uluslararası Sempozyumu, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Erzurum 2014 (https://atam.gov.tr/wp-content/uploads/2023/06/I.-DUNYA-SAVASINDA-KAFKAS-DOGU-CEPHESI-ULUSLARARASI-SEMPOZYUMU1_compressed-1.pdf) (Erişim Tarihi: 15.05.2024)

KINROSS Lord, Atatürk Bir Milletın Doğuşu, Çev. Necdet Sander, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul 2018

KIREL Serpil – KASAP ORTAKLAN Oya, Alman İmparatoru II. Wilhelm'in Osmanlı İmparatorluğu'nu Son Ziyareti (1917), Sinecine: Sinema Araştırmaları Dergisi C 9, Sayı 1, İstanbul 2018(<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/470181>) (Erişim Tarihi: 25.05.2024)

KURAT Akdes Nimet, Rusya Tarihi / Başlangıcından 1917'ye Kadar, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1987

KURTZ Harold, Kayzer'in Almanyası: Almanya Herşeyin Üstünde 20. Yüzyıl Dosyası, Çev. Ayşe Kemahlı, Milliyet Yayınları, İstanbul 1976

KÜÇÜK Cevdet, Mehmed V, TDV İslam Ansiklopedisi, C. 28, Ankara 2003 (<https://cdn2.islamansiklopedisi.org.tr/dosya/28/C28009244.pdf>) (Erişim Tarihi: 14.05.2024)

MEMMEDLİ Marziye– AKGÜLLER Hilal, Brest Litovsk Barış Antlaşması'nın Siyasi Sonuçları (Sovyet Rusya ve Osmanlı İmparatorluğu Açısından), Belgi Dergisi C 2, Sayı 20, Karabük 2020, (<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1173732>)(Erişim Tarihi: 24.05.2024)

NARİNÇ Ökkeş, Bulgar Kaynaklarına Göre Birinci Dünya Savaşında Bulgaristan ve Türk - Bulgar İlişkileri, Gece Kitaplığı, Ankara 2020

NARİNÇ Ökkeş, İki Komşunun İlk İttifakı 1915-1918 (Osmanlı Devleti-Bulgaristan), Anadolu ve Balkan Araştırmaları Dergisi C 2, Sayı 4, Tekirdağ 2019 (<https://doi.org/10.32953/abad.616695>)(Erişim Tarihi: 27.05.2024)

Nikola Zhekov, Erişim Tarihi: 10.01.2025, https://military-history.fandom.com/wiki/Nikola_Zhekov

NİZAMOĞLU Yüksel, Osmanlı Devleti'nin Hicaz İsyanında Arap Aşiretlerinin Desteğini Alma Teşebbüsleri, (https://www.academia.edu/37521935/Osmanli%C4%B1_Devletinin_Hicaz_%C4%B0syan%C4%B1nda_Arap_A%C5%9Firetlerinin_Deste%C4%9Fini_Alma_Te%C5%9Febb%C3%BCsleri)(Erişim Tarihi: 29.05.2024)

OKAY Kurt, Başkomutan Enver Paşa, Çev. Aydın Ayhan, Doğu Kütüphanesi Yayınları, İstanbul 2006

ÖĞÜN Tuncay, Osmanlı Basınında Cihad-ı Ekber: İran Örneği, Türkiyat Mecmuası C 28, Sayı 1, İstanbul 2018(<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/495898>) (Erişim Tarihi: 20.05.2024)

ÖZAL İlkin Başar, Kısa Birinci Dünya Savaşı Tarihi, Timaş Yayınları, İstanbul, 2022.

ÖZKAN Ayşe, I Dünya Savaşı'nda Sırbistan'ın Müslümanlara Karşı Tutumu, Gazi Akademik Bakış Dergisi Dergisi C. 7 Sayı 14, Ankara 2014(<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/73829>) (Erişim Tarihi:28.05.2024)

PARKER Geoffrey -WINTER Jay - HABECK Mary R., I. Dünya Savaşı ve 20. Yüzyıl, Çev. Tansel Demirel, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2018

POLAT Ü. Gülsüm, I Dünya Savaşı'nda Müttefiklerin (İngiltere-Fransa) İskenderun Çıkarması Planı ve İkinci Çanakkale Korkusu, Gazi Akademik Bakış Dergisi, Ankara 2014 (<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/73828>) (Erişim Tarihi:16.05.2024)

POMIANKOWSKI Joseph, Osmanlı İmparatorluğunun Çöküşü (1914-1918 1. Dünya Savaşı), Çev. Kemal Turan, Kayihan Yayınları, İstanbul 2003

RENOUVIN Pierre, I. Dünya Savaşı, Çev. Teoman Tunçdoğan, İletişim Yayınları-Cep Üniversitesi, İstanbul 1993

ŞAHİN Enis, Kronolojik Çanakkale Savaşları Tarihi (3 Kasım 1914 - 9 Ocak 1916), Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi C 25, Sayı 73, Ankara 2009 (<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/994288>)(Erişim Tarihi: 21.05.2024)

ŞAPOLYO Enver Behnan, Osmanlı Sultanları Tarihi,Rafet Zaimler Yayınevi, İstanbul 1961

TETİK Fatih, Meşrutiyet Padişahı Olarak Sultan V. Mehmed Reşad'ın Mizacı ve Yönetim Tarzı, Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi, Sayı 37, İstanbul 2017(<https://tkidergisi.com/file/mesrutiyet-padisahi-olarak-sultan-v-mehmed-resadin-mizaci-ve-yonetim-tarzi>) (Erişim Tarihi: 25.05.2024)

UÇAROL Rifat, Siyasi Tarih 1789-2014, Der Yayınları, İstanbul, 2015.

WESTWELL Ian, I. Dünya Savaşı-Resimli Harp Tarihi, Çev. Oktay Etiman, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2012

Who's Who - Alexander Kerenski, Erişim Tarihi: 20.01.2025, <https://www.firstworldwar.com/bio/kerenski.htm>

Who's Who - Baron Charles de Broqueville, Erişim Tarihi: 20.01.2025, <https://www.firstworldwar.com/bio/broqueville.htm>

Who's Who -Count Istvan Tisza de Boros-Jeno, Erişim Tarihi: 10.01.2025, <http://www.firstworldwar.com/bio/tisza.htm>

Who's Who - Eleutherios Venizelos, Erişim Tarihi: 20.01.2025, <https://www.firstworldwar.com/bio/venizelos.htm>

Who's Who - Grand Duke Nikolai, Erişim Tarihi: 10.01.2025, <https://www.firstworldwar.com/bio/nikolai.htm>

Who's Who - Herbert Asquith, Erişim Tarihi: 20.01.2025, <https://www.firstworldwar.com/bio/asquith.htm>

Who's Who - Horatio Herbert Kitchener, Erişim Tarihi: 20.01.2025, <https://www.firstworldwar.com/bio/kitchener.htm>

Who's Who - Ion IC Bratianu, Erişim Tarihi: 20.01.2025, <https://www.firstworldwar.com/bio/bratianu.htm>

Who's Who - King Albert I, Erişim Tarihi: 20.01.2025, <https://www.firstworldwar.com/bio/alberti.htm>

Who's Who - King Constantine I, Erişim Tarihi: 20.01.2025, <https://www.firstworldwar.com/bio/constantine.htm>

Who's Who - King Ferdinand I, Erişim Tarihi: 20.01.2025, https://www.firstworldwar.com/bio/ferdinand_romania.htm

Who's Who - King George V, Erişim Tarihi: 10.01.2025, <https://www.firstworldwar.com/bio/georgev.htm>

Who's Who - King Petar I, Erişim Tarihi: 21.01.2025, <http://www.firstworldwar.com/bio/bio/peter.htm>

Who's Who - Nikola Pasic, Erişim Tarihi: 10.01.2025, <https://www.firstworldwar.com/bio/pasic.htm>

Who's Who - Nikola Zhekov, Erişim Tarihi: 10.01.2025, <https://firstworldwar.com/bio/zhekov.htm>

Who's Who - Raymond Poincare, Erişim Tarihi: 20.01.2025, <https://www.firstworldwar.com/bio/poincare.htm>

Who's Who - Rene Viviani, Erişim Tarihi: 20.01.2025, <https://www.firstworldwar.com/bio/viviani.htm>

Who's Who - Sergei Sazonov, Erişim Tarihi: 15.01.2025, <https://www.firstworldwar.com/bio/sazonov.htm>

Who's Who - Sir Douglas Haig, Erişim Tarihi: 20.01.2025, <https://www.firstworldwar.com/bio/haig.htm>

YILDIRIM İbrahim, Çanakkale Muharebeleri Otto Liman Von Sanders ve Mustafa Kemal, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Doktora Tezi), 2015